

Hegedűs Judit

DIÓHÉJBAN A GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGVÉDELEMRŐL

Fejezet fő részei

Bevezetés

1. Paradigmaváltás a gyermekvédelemben
2. A gyermekvédelem fogalma
3. A gyermekvédelem rendszere
4. Kik segíthetnek? A gyermekvédelmi jelzőrendszer
5. Gyermekvédelem a közoktatási intézményekben
6. A gyermekvédelmi munka alapelvei és folyamata
7. Zárzó

Felhasznált irodalom

Mellékletek

Bevezetés

Ez a tanulmány azzal a céllal íródott, hogy bemutassa a hazai gyermekvédelem rendszerét és az iskolán belüli gyermekvédelem szerepét. Mentortanárnaként nemcsak a szaktárgyi ismereteket, módszertani újításokat szükséges közvetítenünk a leendő pedagógusok felé, hanem olyan – gyermekvédelmi – helyzetekre is fel kell készítenünk a hallgatókat, amelyekkel eddigi életük során nem találkozhattak. Ezzel a munkával ezt kívánjuk segíteni: a konkrét gyermekvédelmi ismeretek mellett olyan feladatokat, módszereket ismertetünk, amelyek az elméleti ismeretek elsajátítását segíthetik. Az egyes témakörökhöz igyekeztünk olyan feladatokat kitalálni, amelyeket hallgatóink elkészíthetnek, ezzel is segítve azt, hogy még életközeli legyen a pedagógusok gyermekvédelmi munkáját. A témakörök mögött ajánlott szakirodalmakat találhat, illetve minden területre javasoljuk az Együtt a gyermekvédelemben c. folyóiratot, melyben a gyakorló szakembereknek, kiemelten a pedagógusoknak szóló, a gyermekvédelmi munkát segítő információkat olvashatnak.

1. Paradigmaváltás a gyermekvédelemben

Az 1989-es rendszerváltás során kialakuló helyzet a hazai gyermekvédelemre is hatást gyakorolt: a '90-es években Magyarországon lezajlott gazdasági változások társadalmi átalakulást is okoztak, melyek alapvetően a gyermekvédelem helyét és szerepét is megváltoztatta. A társadalom egy részének életszínvonalára nagymértékben megnövekedett, sokan pedig lemaradtak, gazdasági szempontból hátrányos helyzetbe kerültek. Az utóbbiakról való gondoskodás a gyermekvédelem egyik legfontosabb feladata lett. Emellett a családszerkezet átalakulásából adódó problémák kezelése és a napjainkban a gyermekek körében egyre jobban terjedő (mind a gyermekek ellen, mind pedig általuk elkövetett) erőszak, a különféle addikciók megjelenése is újabb és újabb kihívásokat jelent. Mindezeknek a feladatoknak az ellátásához *paradigmaváltásra* volt szükség, melynek alapján az 1997-es gyermekvédelmi törvény megszületett. Nézzük át azokat a szempontokat, melyek újfajta szemléletet hoztak a hazai gyermekvédelemben (Makai, 2000):

1. A gyermek- és ifjúságvédelem a teljes korosztályra (gyermek: 0–14, jogilag cselekvőképtelen, büntetőjogilag nem vonható felelősségre; fiatalkorú: 14–18 év között) vonatkozik, ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a gyermekvédelemben megjelenik egy harmadik kategória is, a fiatal felnőtté, mely a jogszabály szerint 24 éves korig tart. Ez azt jelenti, hogy a jogszabály által meghatározott keretek között maximum 24 éves korig igénybe lehet venni az úgynevezett utógondozói ellátást.
2. A gyermek inkább alanya, mint tárgy a gyermekvédelemnek: azaz ne a gyerek tudta nélkül történjenek az események, tisztában kell lennie, hogy mikor mi történik, és leginkább miért. Talán ez az alapelv is azt sugallja, hogy a gyermekvédelmi munkában alapvetően a partneri kapcsolatokban gondolkodunk.
3. Korlátozni kell az állam és képviselőinek beavatkozását a család életébe, a „legkisebb kényszer elve” érvényesül, azaz „a jogszabályban meghatározott ellátások igénybe vétele önkéntes” addig, amíg a gyermek testi-erkölcsi fejlődését nem veszélyezteti az adott helyzet: el kell fogadnunk, bármennyire tudjuk (vagy még inkább tudni véljük), hogy mi a jó a családnak, a gyerekeknek, nem avatkozhatunk bele, nem adhatunk kéretlenül tanácsot.
4. Érvényesüljön a jogállamiság, a jogok között egyre jobban felértékelődnek a gyermeki jogok, ami magával hozta a diákjogok fókuszba kerülését is. A jogállamiság szellemében az egyén személyiségi jogainak védelme kiemelt szerepet kap, ugyanakkor az oktatás szempontjából is fontos kiemelni, hogy mindezek alapján itt is új feladatok körvonalazódnak, mint például a gyermeki és emberi jogok oktatása.
5. A gyermekvédelmi feladatok ellátásában már nemcsak az állam, hanem az önkormányzatok, egyházak, karitatív, civil, nonprofit szervezetek is részt vesznek. Ez újabb feladatokat ró az iskolai gyermekvédelemben dolgozókra, hiszen nemcsak a jogszabályokban konkrétan megnevezett intézményeket fontos ismerni, hanem az adott településen működő nonprofit, civil szervezeteket is.
6. Ki kell tágítani a gyermekvédelemben részt vevők körét: új szakemberek, új segítő szakmák jelennek meg, akikkel való együttműködés alapvető elvként jelenik meg a gyermekvédelmi tevékenységben.

Feladat: A gyakorló iskola körzetében gyűjtse össze a meglévő civil szervezeteket, kezdeményezéseket, amelyek egészségfejlesztő, bűnmegelőzési tevékenységeket szerveznek! Gyűjtse össze ezek elérhetőségét, foglalja össze tevékenységüket!

JAVASOLT SZAKIRODALOM

BÜKI, P. (2009): *A gyermek védelme*. Pont Kiadó, Budapest.

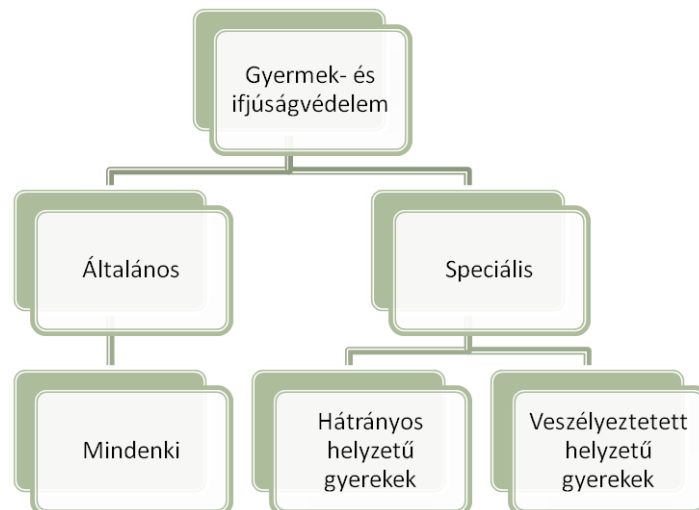
HERCZOG, M. (1997): *A gyermekvédelem dilemmái*. Pont Kiadó, Budapest.

MAKAI É. (2000): *Szétszakadt és meg nem font hálók. Iskolai gyermekvédelem a '90-es években*. OKKER, Budapest.

Az aktuális jogszabályokról a www.kormany.hu oldalon tájékozódhat.

2. A gyermekvédelem fogalma

A gyermekvédelem fogalmának meghatározásánál többféle definícióval találkozhatunk. Legáltalánosabban a gyermeket fenyegető veszélyek elleni küzdelemként értelmezhetjük, ugyanakkor az 1997. évi XXI. törvény a gyermekek védelméről a következőképpen határozta meg a fogalmat: „A gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység.” (14. §) A szakirodalom (lásd pl. Veczkó, Volentics, Büki műveit) a veszélyeztető okok alapján megkülönböztet általános és speciális gyermekvédelmet.

1. ábra A gyermekvédelem típusai

Gyermekvédelmünk működését többféle jogszabály határozza meg. Ezek a teljesség igénye nélkül a következők:

- 1991. évi LXIV. törvény a gyermeki jogokról
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról – és módosításai
- 1993. évi LXXIX. törvény – közoktatási törvény és módosításai
- 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról
- 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
- 15/1998. számú NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről
- 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről
- A mindenkori költségvetési törvény

2.1. Az általános gyermekvédelem

Az általános gyermekvédelem körébe tartozik a fogantatás pillanatától kezdődően minden gyermeket érintő lehetséges veszély, probléma megelőzése, enyhítése, megszüntetése.

A *gyermek születését megelőző gyermekvédelem* a magzatot veszélyeztető dohányzás, gyógyszerszedés, kábítószerhasználat, túlzott fizikai munka, az éhezés elleni küzdelem. Ennek érdekében az 1997-ben hozott egészségügyi törvény kimondja a magzat egészséges fejlődésének ellenőrzését és a várandós anya egészségi állapotának védelmét, mely család- és nővédelmi gondozás keretében végzett terhesgondozás során valósul meg.

Az általános gyermekvédelem második kiemelkedő területe a *gyermekek lelki gondozásának ellátása*. A gyermek harmonikus fejlődéséhez elengedhetetlen a biztonságos, derűs és szeretetteljes légkör mind otthonában, mind pedig a gyermek nevelésével és oktatásával foglalkozó intézményekben. A gyermekvédelem segítheti a szülőket közérthető, praktikus tanácsokkal, alapismereteket nyújtó könyvekkel. Pedagógusként

mi is ajánlhatunk a szülőknek olyan könyveket, amelyek a mindennapi életben előforduló problémákkal foglalkoznak érthető, ugyanakkor szakmai igényességgel megfogalmazva: pl. Vekerdy Tamás, Ranschburg Jenő vagy Popper Péter munkái, a *Hétköznapi pszichológia* vagy a *Fordulópont* c. sorozatban megjelent könyvek, a *Mindennapi Pszichológia* c. folyóirat. Érdekes tanárjelölt hallgatóinkkal összegyűjteni olyan írásokat, amelyekkel a szülőket segíthetik.

Az oktatási intézményekben a biztonságos légkör megteremtésének alapvető feltétele az, hogy figyelembe kell venni a gyermekek életkori sajátosságait mind a környezet kialakításánál (itt elsősorban a biztonságos, higiénikus, esztétikus környezetre gondolunk), mind pedig az ismeretanyag meghatározásánál és közvetítésénél.

Feladat: Az óralátogatások során a módszertani megfigyeléseken túl a gyermekvédelem szempontjából is érdekes szempontokat adhatunk a diákoknak, mint például:

- *A pedagógus kommunikatív viselkedése*
 - A tanári kérdések megfigyelése
 - Milyen nem nyelvi jelek jellemezték a tanárt?
 - Mennyi ideig beszélt a tanár, mennyi ideig a diákok?
 - Milyen volt az időarány a tanár-diák kommunikációban?
 - Hány tanulóval létesít a tanár verbális kapcsolatot, és ezeknek a tanulóknak milyen az elhelyezkedése az osztályteremben?
 - A tanár dicsérő és elítélő megnyilatkozásai és ezek aránya a tanórán
 - A tanár nonverbális kommunikációja
 - A tanár térbeli elhelyezkedése és ennek változásai az osztályban (ül, áll, hol áll, járkál stb.)
- *A tanulócsoporthoz kommunikatív viselkedése*
 - Egyes tanulók kommunikatív viselkedése
 - A tanár-tanuló, tanuló-tanuló közötti interakciók a tanórán
 - “Rejtett kommunikáció” a tanórán
 - A tanulók közötti nonverbális kommunikáció a tanórán
 - Egy kiválasztott tanuló kommunikatív viselkedésének komplex megfigyelése
- *Fegyelem, fegyelmezetlenség, konfliktusok az osztályban*
 - Milyen fegyelmi problémák jelennek meg?
 - Kiket érint ez az osztályban?
 - Mit tesz a tanár ennek megszüntetésére?

Már ezek a megfigyelések is sok mindent elárulhatnak arról, hogy óratermi folyamatokban a diákok miként érzik magukat, kik azok, akik szegregálódnak, peremhelyzetbe kerülnek. Ezek nagyon fontos információt jelenthetnek, hiszen gyermekvédelmi „eseteink” jelentős része egyértelmű jelzést ad viselkedésével, hogy segítségre van szüksége.

A gyermek fejlődéséhez alapvetően szükséges a gyermeknevelés, az iskoláztatás és az otthonteremtés kedvező feltételeinek biztosítása, mely elsősorban anyagi fedezetet jelent. A mindenkori kormány egyik legfontosabb feladata a családpolitikai rendszer működőképes kiépítése. Az alábbiakban egy táblázatban olvashatók azok az ellátások, amelyek minden – gyermeket nevelő – családot megilletnek. Az iskola, a gyermekvédelmi felelős, az osztályfőnök feladatai közé tartozik, hogy a szülőket tájékoztassa ezekről az ellátásokról, kedvezményekről.

1. táblázat A gyermekek után járó ellátások 2011-ben

Biztosított szülők ellátásai	Nem biztosított szülők ellátásai
családi pótlék: nevelési ellátás, iskoláztatási támogatás	
gyermekgondozási segély	
gyermeknevelési támogatás	
anyasági támogatás	
táppénz	
gyermekápolási táppénz	
terhességi-gyermekágyi segély	
gyermekgondozási díj	
gyermek után járó pótszabadság	
az apát megillető szabadság	
A gyermeket nevelő szülők egyéb ellátásai	
rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény	
rendkívüli gyermekvédelmi támogatás óvodáztatási támogatás	
gyermektartásdíj megelőlegezése	
étkezési térítési díjkezdmény	
ingyenes tankönyvellátás	
életkezdési támogatás (BABAKÖTVÉNY)	

A közvetlenül a gyermekvédelemhez kapcsolódó ellátási formák: a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény, a rendkívüli gyermekvédelmi támogatás, az óvodáztatási támogatás, illetve a természetbeni ellátások. Fontos, hogy ezen ellátási formákra való jogosultságot általában az önkormányzat jegyzője állapítja meg, külön űrlapot kell kitölteni ezek kérvényezésére. Hallgatóinkat mindenféleképpen érdemes tájékoztatni arról, hogy az önkormányzatok szociális irodáikhoz küldjék az érdeklődő hozzátartozókat.

Az általános gyermekvédelemnek kiemelten foglalkoznia kell a *gyermeki jogok védelmével*. Az 1924-es Genfi Nyilatkozat és az 1959-es Nyilatkozat a gyermek jogairól után 1989. november 20-án New Yorkban elfogadták a *Gyermekek jogairól szóló egyezményt*, melyet a Magyar Köztársaság 1990. március 14-én írt alá és 1991-ben törvénybe iktatott (1991. évi LXIV. törvény). Az egyezményben legfőbb alapelvként fogalmazódott meg, hogy a gyermekeknek – fizikai és szellemi érettségük hiánya, illetve korlátozott volta miatt – különös védelemre, jogi védelemre van szükségük születésük előtt és után. A tág értelemben vett gyermekvédelemnek az a feladata, hogy ezen jogokat biztosítsa, illetve lépéseket tegyen, ha valamely jog megsérül.

A gyermeki jogok egy része megegyezik a minden emberre érvényes jogokkal, másik csoportja az általános emberi jogokhoz képest valamely speciális szabályozást is ad, valamint vannak olyan jogok, amelyek kizárólag a gyerekekre érvényesek. Az alábbi táblázatok segítségével rendszereztem a gyermekek jogait néhány példát hozva az egyes csoportokra:

2. táblázat A gyermeki jogok csoportosítása

1. Minden emberre érvényes jogok:	<ul style="list-style-type: none"> – kínzásokkal szembeni védelem – a névhez és nemzetiséghez fűződő jog – szociális biztonsághoz való jog
2. Speciális szabályozást adó jogok:	<ul style="list-style-type: none"> – különleges alkalmaztatási feltételek (munkajog) – eltérőek a bírósági ügyintézés, a gyermekekre, fiatalkorúakra vonatkozó szabadságvesztésnek körülményei (büntetőjog és büntetés-végrehajtási jog)
3. Kizárólag vagy főleg gyermekekre vonatkozó, életviszonyokat szabályozó jogok:	<ul style="list-style-type: none"> – örökbefogadás – elemi oktatás – szülőkkel történő érintkezés

A gyermeki jogoknak létezik másfajta csoportosítása, a jog jellege szerint megkülönböztetünk politikai, gazdasági, kulturális, szociális jogokat:

3. táblázat A gyermeki jogok csoportosítása a jogok jellege szerint

1. Politikai jogok:	<ul style="list-style-type: none"> – a névhez és nemzetiséghez tartozás joga – kínzás és rossz bánásmód elleni védelem – milyen feltételek és körülmények esetén foszthatók meg a gyermekek szabadságuktól vagy választható el szüleiiktől – gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság – egyesülési és békés gyülekezési jog – véleménynyilvánítás joga
2. Gazdasági jogok:	<ul style="list-style-type: none"> – a társadalmi biztosításból eredő előnyökben való részesedés – az olyan életszínvonalhoz való jog, amely biztosítja megfelelő fejlődésüket – a munkahelyi alkalmaztatás feltételei és a munkahelyi kizsákmányolással szembeni védelem
3. Kulturális jogok:	<ul style="list-style-type: none"> – az iskolához való hozzájutás – a pihenés, a szabadidő, valamint a kulturális tevékenységben való részvétel joga – tömegtájékoztatás joga
4. Szociális jogok:	<ul style="list-style-type: none"> – az elérhető legmagasabb egészségügyi ellátáshoz való jog, orvosi ellátáshoz való jog – az örökbefogadás szabályozása – a különleges ellátáshoz való jog a fogyatékos gyermekek esetében: „teljes és tisztos életet kell élnie” – nemi kizsákmányolással szembeni védelem

A gyermeki jogok védelme általában minden olyan természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, ügyeinek intézésével foglalkozik, de érdemes tudni, hogy vannak olyan szervezetek, intézmények, amelyek kiemelten a gyermeki jogok védelmével foglalkoznak. Elsőként érdemes kiemelni az *Állampolgári Jogok Biztosának Hivatalát*. Az itt dolgozó ombudsman „működésének az alapjogok védelmében nagy fontossága van, az emberi jogok védelmének hiányosságaira az élet számos területén derült fény tevékenységük eredményeként. Döntési joguk nincsen ugyan, de a visszasságok feltárása és a kiküszöbölésükre tett javaslataik fontos szerepet töltenek be...” (Buerghenthal, 2001, 282–283.). Az állampolgári jogok biztosa mellett érdemes ismerni az *Oktatási Jogok Biztosának Hivatalát*, amely kifejezetten az oktatási jogok védelmét vállalja fel.

A jogsérelmeket lehet még jelezni a gyermekjogi képviselőnek, aki elsősorban a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyerekek jogvédelmét képviseli. A gyermekjogi képviselő ellátja a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermek jogainak védelmét, és segíti a gyermeket jogainak megismerésében és érvényesítésében. Segít a gyermeknek panaszra megfogalmazásában, kezdeményezheti annak kivizsgálását, illetve segíti a gyermeket az állapotának megfelelő ellátáshoz való hozzájutásban.

A gyermeki jogok védelmének alapvető feltétele annak ismerete, az általános gyermekvédelemnek egyik legfontosabb feladata ez. Az iskolai életbe, tanórai keretek közé kiválóan beépíthetőek, erre ad jó ötleteket a KOMPASZ emberjogi képzéshez kapcsolódó könyv.

Feladat: Készítsen el a hallgató a gyermekjogokhoz kapcsolódó óravázlatokat, melyek kipróbálására az osztályfőnöki órák adhatnak jó keretet! Az óra tervezésében alapvető szempont legyen a gyermeki aktivitásra építő módszerek alkalmazása!

Az általános gyermekvédelem alapjában véve problémamegelőző, preventív funkciókat lát el, így nagyon fontos kiemelten, véleményünk szerint külön fejezetben is foglalkozni a közoktatási intézmények prevenciók tevékenységével.

JAVASOLT SZAKIRODALOM

- BARCSI A. (2007): *Gyermekvédelmi útmutató. Módszerek és ajánlások a gyermekvédelemmel foglalkozóknak.* Mozaik, Szeged.
- FILÓ, E. – KATONÁNÉ PEHR, E. (2006): *Gyermeki jogok, gyermekvédelem.* HVGORAC. Budapest.
- HERCZOG M. (2001): *Gyermekvédelmi kézikönyv.* KJK, Budapest.

- PURDA, Zs. – ZONGOR, K.: *Gyermekjogi abc*. URL: <http://www.gyermekjogok.hu/>
- VECZKÓ J. (2007): *Gyermekvédelem pszichológiai és pedagógiai nézőpontból Társadalmi, család- és gyermek-érdekek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- VERESSNÉ GÖNCZI I. (2003): *A gyermekvédelem pedagógiája*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- VOLENTICS, A. (1999): *Gyermekvédelem és reszocializáció*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

2.2. Prevenció, egészségfejlesztés, drogprevenció, bűnmegelőzés a közoktatási intézményekben

A prevenció megelőzést jelent, olyan tevékenységet, mely a veszélyhelyzetek kialakulásának vagy a már kialakult probléma továbbfejlődésének, súlyosbodásának megelőzésére irányul. Lényege abban áll, hogy a nem kívánt jelenségkör vagy tünetegyüttes kialakulását megakadályozó megoldásokat keresi. A megelőző munka lényege, hogy a személyiségkárosodás elkerülhető vagy enyhíthető az idejében történő szakszerű beavatkozással. Célja, hogy megerősítse az emberekben azt a képességet, amely lehetővé teszi az egyes problémákkal való eredményes megküzdést. Ha a prevenció színtereit vizsgáljuk, akkor beszélhetünk egyrészt szociális, szociálpolitikai, jogi intézkedésekről (jelen írásunkban ezt nem részletezzük), másrészt pedig a felvilágosításról, a nevelésről-oktatásról, amelynek színterei a tömegkommunikáció, az iskolák és gyermekvédelmi intézmények, a közművelődési intézmények, helyi közösségek, a különféle civil szervezetek. Bármilyen típusú prevenzióról beszélünk, alapelvként meg kell fogalmazni, hogy a sokkoló bemutatás, a megrémisztés nem sok eredményt hozhat. Eredményesebb, ha az egész közösségre irányuló általánosabb egészségmegőrző, szociális-egészségügyi kontextus szemszögéből szervezzük meg a prevenációs munkánkat (Rácz et al., 2000).

A prevenációs tevékenység során az a feladat, hogy az egyén szükségleteire reagáló, az egyedi sajátosságokat figyelembe vevő, kiegyensúlyozott életvitelt, szokásrendszert alakítson ki, továbbá segítse a beilleszkedési és az alkalmazkodási képességet.

A prevenációs munkának alapvetően három formájáról beszélhetünk.

1. *Az elsődleges prevenció* középpontjában az egészség, a személy általános védelme és támogatása áll. Az ilyen jellegű preventív munka során a problémák megelőzése a legfőbb cél, a mentális jólét, a környezeti biztonság megőrzése és erősítése áll a középpontban. Továbbá célja, hogy egy adott személyen, csoporton, népelességen belül mérsékelje a rendellenességeket, és csökkentse az újabb zavarok előfordulási arányát.

2. *A másodlagos vagy szekunder prevenció* célja a korai stádiumban lévő esetek gyors és hatékony megoldása. Lényege, hogy a már kialakult, jelen lévő problémát kezelje annak érdekében, hogy elkerülje a helyzet súlyosbodását. Célja, hogy az elsődleges megelőzés ellenére is kialakult problémákat időben észlelje, és hatékonyan kezelje a lehető legrövidebb időn belül. Elve, hogy az időben feltárt problémák nagy hatékonysággal kezelhetők. Ezen tevékenység magában foglalja az esetfeltáró, diagnosztikai eljárásokat, szűréseket, továbbá a segítő szolgáltatások megszervezését. A másodlagos prevenció körébe tartozhat például az iskolás gyermekek életkorhoz kötött kötelező szűrővizsgálatainak rendszere, a túlsúllyal vagy mozgásszervi problémával küzdő gyermekek számára szervezett speciális táplálkozási tanácsadás stb.

3. *A terciér vagy harmadlagos prevenció* célkitűzései között szerepel a már elszenvedett kórkép további károsító hatásainak, következményeinek csökkentése. Tevékenységének a lényege az utógondozás és rehabilitáció, melynek célja az akut rendellenességek visszatérési arányának csökkentése. Pedagógiai munkában például itt lehet gondolni egy javítóintézetből szabadult fiatal reintegrációját segítő tevékenységekre.

Hogyha prevenzióról beszélünk, akkor különféle területeket érinthetünk, így például egészségfejlesztést, drogprevenációt, bűnmegelőzést stb. Komplex területről van szó, ahol komplex módszerekkel kell dolgoznunk, azonban gyakran előfordul, hogy a közoktatási intézményben a prevenációs munka egy-egy területre korlátozódik.

Az elsődleges prevenció, melyben az egyik legfontosabb szereplő a közoktatási intézmény, érvényesítésének fontos célkitűzései *Az Egészség Évtizedének Johan Béla Nemzeti Programja* szerint:

- a) a dohányzás visszaszorítása;
- b) alkohol- és kábítószer-prevenció;

- c) az egészséges táplálkozás érvényesítése;
- d) az aktív testmozgás elterjesztése;
- e) a lelki egészségvédelem megerősítése;
- f) a Nemzeti Környezetegészségügyi Akcióprogram végrehajtása.

Az egyén egészségvédelme és fejlesztése ösztársadalmi feladat. Az egészség védelmének – legyen a mentális vagy akár testi – már a születés előtt el kell kezdődnie a szülők családtervezésével, a méhen belüli élet védelmével, és folytatódnia kell a szocializáció különböző szakaszaiban is, a családon belüli és az intézményes neveléssel, az egyén krízisállapotával szembeni társadalmi toleranciával, az egyént körülvevő társadalmi környezetvédelemmel.

A továbbiakban szeretnénk néhány törvényt, rendeletet kiemelni, melyek a prevenciók tevékenységek kereteit meghatározzák. Ezek a jogszabályok az iskola és az egészségvédelem, egészségfejlesztés szoros kapcsolatára vonatkoznak, különböző feladatokat ellátó oktatási, szociális és egészségügyi ágazatok számára jelölik meg az ellátandó feladatokat.

1. 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról és annak módosításai

- A gyermeknek, a tanulónak joga, hogy nevelési, illetőleg nevelési-oktatási intézményben biztonságban és egészséges környezetben neveljék és oktassák, óvodai életrendjét, iskolai tanulmányi rendjét pihenőidő, szabadidő, testmozgás beépítésével, sportolási, étkezési lehetőség biztosításával életkorának és fejlettségének megfelelően alakítsák ki.
- A nevelési-oktatási intézmény feladata, hogy felderítse a gyermekek és tanulók fejlődését veszélyeztető okokat, és pedagógiai eszközökkel törekedjék a káros hatások megelőzésére, illetőleg ellensúlyozására.

2. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

- A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez.
- A gyermeknek joga továbbá, hogy a fejlődésére ártalmas környezeti és társadalmi hatások, valamint az egészségére káros szerek ellen védelemben részesüljön.
- A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a médiában fejlettségének megfelelő, ismeretei bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen, továbbá hogy védelmet élvezzen az olyan káros hatásokkal szemben, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia.

3. 96/2000. (XII. 11.) OGY határozat a kábítószer-probléma visszaszorítása érdekében készített nemzeti stratégiai program elfogadásáról

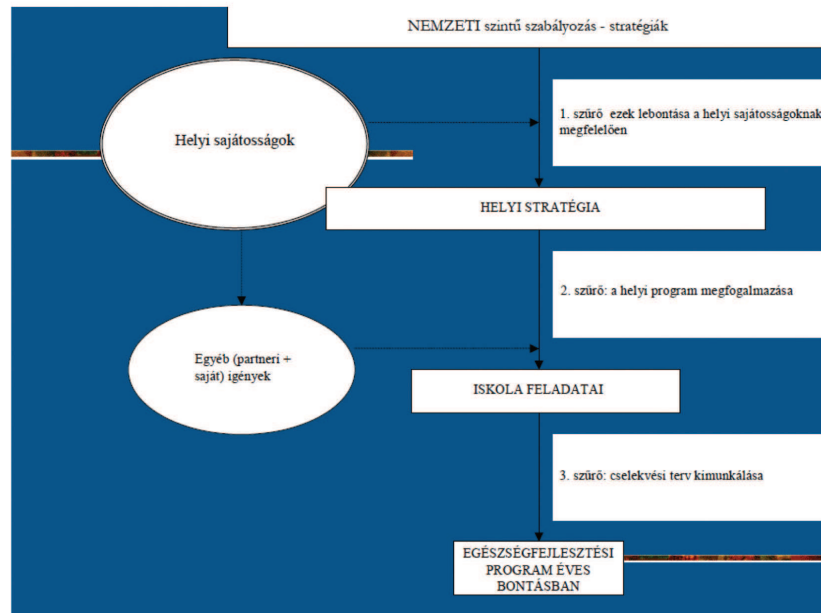
- Esélyt kell teremteni arra, hogy a fiatalok képessé válhassanak egy pozitív életstílus kialakítására és a drogok visszautasítására.
- A helyi közösségek növeljék problémamegoldó készségüket a kábítószer-probléma visszaszorításában.
- Segíteni kell a drogokkal kapcsolatba kerülő és a drogproblémákkal küzdő egyéneket és családokat.
- Csökkenteni kell a drogokhoz való hozzáférés lehetőségét.

4. 26/1997. (IX.3.) NM rendelet az iskola-egészségügyi ellátásról

- Az iskola-egészségügyi ellátást valamennyi nevelési-oktatási intézményre kiterjesztve kell intézményenként vagy több intézmény ellátásának közös biztosításával megszervezni.
- Az oktatási intézményben a tanulók létszámától függően iskolavédőnőt kell biztosítani.

A hatékony és eredményes prevenciók tevékenység az *egészségfejlesztés* terén nem csupán törvényi szabályozást igényel, hanem szakmai törekvések meglépését is szükségessé teszi. A prevenciók intézkedések magukban foglalják a gyerekek, szülők és a szakemberek felkészítését a problémára, illetve olyan információkat és alapvető jártasságot nyújtanak a gyerekeknek, melyek szükségesek biztonságukhoz és jólétükhöz. Az egészség megvédése, illetve fejlesztése között bizonyos szemléleti különbségek fedezhetők fel. Az *egészségvédelem* feladatainak meghatározásakor az egészségfogalom és egészségérték mai jelentéséből kell kiindulnunk. Az egészség ugyanis nemcsak a testi, lelki, szociális jólét állapota, hanem olyan dinamikus folyamat is, mely egyensúlyra törekszik a test, a lélek és a környezet között (Buda, 2005). Ahhoz, hogy képessé váljon a gyermek egészségvédelemre, igen nagy szükség van az iskolában is zajló *egészségnevelésre, egészségfejlesztésre*.

A WHO meghatározása szerint „az egészségnevelés olyan, változatos, kommunikációs formákat használó, tudatosan létrehozott tanulási lehetőségek összessége, amely az egészséggel kapcsolatos ismereteket, tudást és életkészségeket bővíti az egyén és a környezetében élők egészségének előmozdítása érdekében.” (idézi: Simonyi, 2004, 7.) A sikeres egészségnevelés érdekében az iskoláknak egészségnevelési (vagy egészségfejlesztési) programot tanácsos készíteni, ennek algoritmusát az alábbi ábrán látható (Simonyi, 2004, 13.):

2. ábra Az egészségfejlesztési program készítésének algoritmusát

Az egészségnevelés tartalma nem korlátozódik az egészséges életmódra való nevelésre, a témák köre lényegesen kitér: az ember biológiai állapotára (testi, szervezeti egészségére) ugyanúgy figyel, mint a pszichés állapotára és a társadalmi együttélésből adódó szociális státuszára (anyagi-gazdasági helyzetére, családi harmóniájára, társadalmi beilleszkedési zavaraira), és ezek egymásra hatásáról sem feledkeznek meg. Mindezek alapján érdemes az egészségfejlesztési programoknál szem előtt tartani az alábbi alapelveket (Gritz, 2007):

- ✓ Ne csupán a szomatikus egészség védelme, az egészségmegőrzés jelenjen meg, hanem a pszichés, szociokulturális állapotra is fókuszálni kell.
- ✓ Az egészségnevelés gyakorlatát folyamatossá kell tenni, nem pedig alkalmanként akcióként kell kezelni.
- ✓ Az egészségnevelés interdiszciplináris tudomány, ami nem csak az orvosi szemléletmódon alapul.
- ✓ Az integrálódás elve érvényesüljön, azaz tudatosan használjunk fel minden olyan eseményt, szituációt, ahol az egészségre vonatkozó ismeret, tudást, gyakorlatot ismerhet meg a diák.

Az egészségfejlesztésen belül a leggyakrabban megjelenő területek az egészséges életmódra való nevelés, ezen belül is az egészséges táplálkozás, mozgás, pihenés fontossága, a különféle betegségek, az egészséget károsító tényezők, de talán kevésbé hangsúlyozott, hogy idetartozik a szexuális életre való nevelés is. Ez talán az egyik legelhanyagoltabb területe a közoktatási intézményekben folyó prevenció munkának, gyakran egy-egy védőnői vagy nőgyógyászati előadásból áll, holott komplex programok is léteznek a szexuális életre való nevelésre, ezek az alábbiak:

- „Beszéljünk erről...”: a *Szexuális Nevelés és Kultúra Elősegítéséért Alapítvány* programja általános és középiskolás fiataloknak.
- „*Fiatalok az élet küszöbén (FÉK)*” program: a tananyag alapvetően egyházi álláspontot érvényesít a szexuális életre nevelésben.
- „*A-HA!*” *Országos Szexuális és Mentálhigiénés Felvilágosító Program*: a Szülészeti-Nőgyógyászati Prevenció Tudományos Társaság programja, orvostanhallgatókkal, nőgyógyászokkal és védőnőkkel folytat felvilágosító munkát a közoktatási intézményekben.

- A *Szex Edukációs Alapítvány* programja 11–17 éves fiatalok számára. „A magánélet és az egészség kultúrája” c. tanári kézikönyv, tanulói munkafüzet, interaktív CD-rom és szórólap segíti az interaktivitásra épülő programot.

Ha összességében nézzük a szexuális életre nevelő programok főbb jellemzőit, akkor az alábbiak mind-egyikre jellemzők:

- A szexuális nevelésnek nemcsak ismereteket kell közvetítenie, hanem kritikus gondolkodást is, amely a szexualitás iránti pozitív beállítottságot eredményez.
- Azt a folyamatot kell erősítenie, amely révén az egyén önmagát szexuális lényként elismeri és elfogadja, szorongástól, büntudattól mentesen egész életében.
- A saját testtel kapcsolatos önismeretnek mint az önértékelés és egészségápolás tényezőjének fejlesztése.
- Közös és felelősségteljes viselkedés kialakítása a családtervezés és fogamzásgátlás vonatkozásában.
- Felelősségtudó döntések segítése a szexuális úton terjedő betegségek megelőzése terén.

Szakmailag fontos, hogy az egészségfejlesztés részeként jelenjen meg a drogprevenció, amely talán a legismertebb területe a prevenciónak. A drogprevenciók tevékenységeik minősége (és mennyisége) igen nagy heterogenitást mutat. Rácz József (1999) a *drogprevenciók programokat* (ezek alatt lehet érteni akár a tanórai kereteken belül zajló programokat) hat fő csoportba rendezte:

1. *Információközlésen alapuló programok*: konkrét, gyakran akár elrettentő információk közlése a drogról, hatásaikról, a velük kapcsolatos veszélyekről, rendszerint előadás formájában. Ezek a programok önmagukban nem hatékonyak, ráadásul igen nagy mértékben függenek az előadó személyiségétől.
2. *Érzelmi nevelés*: az önértékelés, az életvezetési készségek fejlesztése többnyire csoportos tréning formájában történik, a droghasználathoz vezető tényezők tekintetében adhat többletet a résztvevőknek.
3. *Társas hatás*: a társas befolyásolásnak, kortársnyomásnak való ellenállás fejlesztése a fő cél e programok esetében. Eredményességi mutatója 30–50%-ra tehető.
4. *Mindennapi készségfejlesztő programok*: elsősorban a megküzdési készségek, döntéshozatali készségek és általános szociális kompetenciák fejlesztése történik, hiszen e programot kidolgozók szerint ezek hiánya is hozzájárul a drogkarrier kialakulásához.
5. *A drogok alternatívái*: kockázatkereső és/vagy tudatállapot-változást elősegítő alternatív lehetőségek (ide sorolhatók például: veszélyes sportok, jóga, meditáció stb.) bemutatása a fiataloknak.
6. *Egészségfejlesztés*: célként az életminőség javítását, a viselkedés, az életstílus és a környezet, s ezáltal az egészség befolyásolását, javítását fogalmazzák meg, nem csak a drogra, hanem általában a fizikai és mentális egészség elérésére fókuszál.

Paksi Borbála és munkatársai (Paksi et al., 2006) az iskolai prevenciók programokkal kapcsolatos vizsgálatukban megállapították, hogy „a kínálatban az információközlést, attitűdformálást célul tűző programok mellett ma már megtalálhatók az érzelmi nevelésre, a mindennapi életvezetési és szociális készségek/jártasságok fejlesztésére, vagy a személyiségfejlesztésre hangsúlyt fektető programok éppúgy, mint a mindezeket ötvöző, integrált megközelítést alkalmazó, komplex megközelítések.” (Paksi et al., 2006, 8.) Mindehhez célirányos és konkrét pedagógiai feladatokat szükséges rendelni, melyben nem csak és kizárólag a pedagógus, hanem a témában járatos egyéb szakemberek is részt vehetnek.

Ahhoz, hogy egy iskolában jól működő drogprevenciók program működjön, elengedhetetlen a Nemzeti Drogstratégia által is támogatott iskolai drogstratégia, iskolai drogmegelőzési program kidolgozása, mely rendszerint az egészségfejlesztési program szerves része. Ehhez segítséget nyújthat a Takács Péter és Schád László (Takács–Schád, 2004) által javasolt algoritmus, mely a programkészítés főbb elemeit emeli ki:

1. állapotfelmérés;
2. jövőkép kialakítása;
3. prioritások meghatározása;
4. célok megfogalmazása;
5. programtervezés;

6. kapcsolati rendszer kiépítése;
7. akcióterv;
8. iskolai drogstratégia elfogadtatása a tantestülettel;
9. a stratégia végrehajtása;
10. a végrehajtás értékelése.

Feladat: Vizsgálja meg, elemezze az adott iskola egészségfejlesztési programját az alábbi szempontok mentén:

Kire, kikre irányul a program?

Hol és milyen rendszerességgel zajlik?

Milyen eszközöket, módszereket használ?

Ki a program végrehajtója?

Milyen főbb területek jelennek meg?

Egy átgondolt programmal kikerülhetővé válhatnak azok a tipikus jelenségek, melyekkel az iskolai drogreprevenció kapcsán találkozhatunk, így például a kampányszerűséggel, a hatásvadászattal, az elrettentéssel, a feladatra még nem igazán felkészült pedagógusokkal stb. A pedagógusok prevenciós munkáját segíthetik a különféle szakemberek által tartott drogreprevenációs programok, mint például az „Egészséged testben, lélekben”, vagy a Rendőrség által működtetett D.A.D.A. program és EllenSZER program, de ki lehet emelni Csentes Éva *Életvezetési ismeretek és készségek* című programját, vagy a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt *Drogreprevenáció* kiadványát. Ezen programokból kiváló ötletek, játékok gyűjthetők össze.

Feladat: Gyűjtsön a tanárjelölt szépirodalmi, zenei, festészeti munkákat, filmeket, melyekre építve az egészségfejlesztéshez kapcsolódó órát, képzést tarthat!

A prevención belül a bűnmegelőzés az utóbbi évtizedekben egyre határozottabb keretet, tartalmat kap, ennek kiváló bizonyítéka, hogy 2003 óta létezik hazánkban is a Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája. Már ebben a dokumentumban is jól érvényesül az ún. három pillér elve, azaz a bűnelkövető mellett az áldozatra és a bűncselekményi szituációra is figyel, ebből adódóan egy iskolai bűnmegelőzési programnak az alábbi főbb témákra kellene fókuszálnia (Sövényházy Edit javaslata alapján):

- Közlekedési alapismeretek, baleset-megelőzés
- Diákcsernyő vagy bűncselekmény?
- Fiatalok által, illetve sérelmükre elkövetett tipikus jogsértések – azok kikerülésének lehetőségei
- Biztonságos szórakozás
- Családon belüli erőszak
- Áldozattá válás, áldozatsegítés
- Veszélyes internet

Összességében véve a bűnmegelőzés már óvodáskortól arra fókuszál, hogy a veszélyeket felismerje a diák, ne kövessen el önmagának és másoknak sérelmet okozó tevékenységet, illetve elkerülje az áldozattá válást.

Feladat: A <http://www.ikreny.hu/filmek/bunmegelozes/> oldalon látható kisfilmek közül dolgozzon fel egyet osztályfőnöki órák keretein belül a hallgató!

Összességében véve a tágabb értelemben vett prevenciós program akkor jó, ha:

- holisztikus modellt alkalmaz;
- a családokat és az elsődleges vonatkoztatási személyeket is bevonja;
- hangsúlyozza a kompetenciafejlesztést (nemcsak a tudást és az attitűdöt, hanem a képességek/készségek fejlesztését is szem előtt tartja);
- a kortárs csoportok és a média hatásával is foglalkozik;
- alapoz a kortárssegítésre;

- curriculumszerűen épül be az iskolai tananyagba;
- figyelembe veszi az iskola szervezeti kultúráját és azt a helyi közösséget, ahonnan érkeznek a diákok;
- a diákok aktivitására építő módszereket alkalmaz: kooperatív technikák, projektek, megbeszélés;
- szakemberek együttműködésén alapul;
- felkészült pedagógusok tartják;
- folyamatos, nem kampányjellegű.

A prevenciós programokat mindenki számára elérhetővé kell tenni, de nem szabad elfeledkezni, hogy eltérő szükségletekkel, problémákkal találkozhatunk iskolatípusonként, osztályonként, korosztályonként. Ennek figyelembevétele elengedhetetlen.

JAVASOLT SZAKIRODALOM

- BÍRÓ J. (2006, szerk.): *Biopolitika. Drogprevenció*. L'Harmattan Kiadó – ELTE TáTK, Budapest.
- BRFK Bűnmegelőzési Hírlevele: <http://www.police.hu/brfk/bunmegelozes/elbir>
- Egészségnevelési kiadványok: <http://www.egeszsegneveles17.hu/kiadvany.php> Letöltés ideje: 2011. 06. 03.
- FERENCZI Z. (2003): *Drogprevenció, pedagógus, iskola*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- GRATZER G. – SZABÓ H. – SÖVÉNYHÁZY E. (2010): *Bűnmegelőzési jó tanácsok*. Korona Kiadó, Budapest.
- RÁCZ J. (1999): *Addiktológia. Tünettan és Intervenciók*. HIETE, Budapest.
- RÁCZ J. – HOYER M. – KOMÁROMI É. – SASVÁRI A. (2000): *A drogkérdésről – őszintén. B+V (medical&technical)* Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- SIMICH R. (2010): *Iskola – egészségfejlesztés – szexedukáció. Veszélyeztetett korú diákok prevenciós igényei és szükségletei*. Országos Egészségfejlesztési Intézet, Budapest. URL: http://www.oefi.hu/tanulmany_szex.pdf Letöltés ideje: 2011. 06. 03.
- SIMONYI I. (2004): *Segédlet az iskolai egészségnevelési, egészségfejlesztési program elkészítéséhez*. OM, Budapest. URL: http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/eg_segedletjav03161750sifp.pdf Letöltés ideje: 2011. 06. 03.
- SZILÁGYI V. (2006): *Szexuálpedagógia – Szexuális egészségnevelés*. Athenaeum, Budapest.
- TAKÁCS P. – SCHÁD L. (2004): *Az iskolai drogstratégia kialakítása és módszertana*. T+T Szolgáltató és Oktatási Központ Bt., Budapest.
- V. GÖNCZI I. (szerk.) (2006): *Drogmegelőzés*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

2.3. A speciális gyermekvédelem

A speciális gyermekvédelem a testi-lelki fejlődésükben korlátozott gyermekekkel foglalkozik. Ezzel kapcsolatban két alapvető fogalom tisztázása elengedhetetlen: a hátrányos helyzet és a veszélyeztetettség.

A *hátrányos helyzet* olyan anyagi és kulturális életkörülmények, amelyek a tanulók egy részénél az átlagosnál gyengébb iskolai teljesítményt vagy a tanulással kapcsolatos motiváció hiányát eredményezhetik. A közoktatási törvény 121. §-a alapján hátrányos helyzetű gyermek, tanuló az, akit családi körülményei, szociális helyzete miatt rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságát a jegyző megállapította. E csoporton belül halmozottan hátrányos helyzetű az a gyermek, az a tanuló, akinek a törvényes felügyeletét ellátó szülője – a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben szabályozott eljárásban tett önkéntes nyilatkozata szerint – óvodás gyermek esetén a gyermek három éves korában, tanuló esetében a tankötelezettség beállításának időpontjában legfeljebb az iskola nyolcadik évfolyamán folytatott tanulmányait fejezte be sikeresen; halmozottan hátrányos helyzetű az a gyermek, az a tanuló is, akit tartós nevelésbe vettek.

A jogi meghatározáson túl a hátrányos helyzet egy jóval komplexebb fogalom. A hátrányos helyzet hátterében a rosszabb életkörülmények, a művelődési hátrányok, a szülőknél az átlagnál alacsonyabb iskolázottsága, valamint nagyon gyakran egészségügyi okok állnak. Hátrányos helyzetet (pontosabban szólva nehezített körülményeket) az alábbi tényezők okozhatnak (Győrök Edit előadása alapján):

- *Oktatási akadályok*: tanulási problémákkal küzdő fiatalok, az oktatást korán elhagyók, kimaradók, alacsony vagy értéktelen végzettséggel rendelkezők, olyan fiatalok, akik nem találják helyüket az oktatási rendszerben, eltérő kulturális/nyelvi háttérrel rendelkező fiatalok stb.
- *Szociális akadályok*: nemi, etnikai, vallási okok, szexuális orientáció, fogyatékoság miatt diszkriminált személyek, korlátozott szociális készségekkel vagy antiszociális magatartással bíró fiatalok, ingatag helyzetben lévő fiatalok, pl. (ex)bűnözők, (ex) drogfüggők, fiatal és/vagy egyedülálló szülők, árvák, egyszülős családokból származók stb.
- *Gazdasági akadályok*: alacsony életszínvonalon élő, alacsony keresettel rendelkező, szociális segílyre szoruló, hosszú ideig munkanélküli, hajléktalan szülők/fiatalok, olyan szülők/fiatalok, akiknek adósságaik vagy egyéb anyagi problémáik vannak stb.
- *Fogyatékoság*: mentális (intellektuális, kognitív, tanulást érintő), fizikai, érzékelésbeli vagy egyéb fogyatékosággal bírók.
- *Egészségügyi problémák*: krónikus betegségben szenvedők súlyos betegségben szenvedők, vagy pszichiátriai kezelésre szorulóknak, mentális egészségi problémákkal küzdők stb.
- *Kulturális akadályok*: bevándorlók vagy menekültek, illetve bevándorlók vagy menekültek gyermekei, nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozók, nyelvi vagy kulturális téren beilleszkedési nehézségekkel küzdők stb.
- *Földrajzi akadályok*: távoli tanyasi vagy hegyvidéki területekről származók, periférikus területeken élők, problémás városnegyedekben élők, alacsony szintű szolgáltatásokkal ellátott területeken élő fiatalok (pl. rossz közlekedés, elhagyott falvak, szűkös lehetőségek) stb.

A hátrányos helyzet még nem veszélyezteteti a gyermek személyiségfejlődését, de a hátrányok enyhítése rendkívül fontos. A hátrányos helyzetre való nem megfelelő reagálás gyorsan elmozdíthatja egy súlyosabb károsodást okozó állapotba.

A hátrányos helyzettel szemben a veszélyeztetettség a Gyvtv. 5. §-a szerint olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza. Fontos figyelembe venni azt, hogy az ártó hatás mennyi ideig tart, mennyire halmozott és milyen súlyos. Veszélyeztetettségéről beszélünk, ha deviáns, erkölcstelen a családi környezet, ha a gyermeket elhanyagolják, bántalmazzák. Ha veszélyeztetett gyermekkel találkozunk, azonnal a gyermekvédelmet működtető jelzőrendszer tagjaihoz kell fordulnunk. Azonban az komoly nehézséget jelenthet, hogy a gyermekvédelmi jogszabályokban megfogalmazott „veszélyeztetett” állapot értékelésére konkrét szakmai protokoll nincs – erre a figyelmet dr. Szabó Máté hívta fel az AJB-2227/2010. számú ügyben írt Jelentésében. Az adott esettel foglalkozó szakember kompetenciája

lesz mérvadó az eset megítélésében, ez pedig ahhoz vezethet, hogy a gyermek kikerülhet a gyermekvédelmi rendszer látóköréből.

A veszélyeztetettségnek különböző fokozatai vannak, melyek a következők (Herczog, 2001):

- *alacsony fokú veszélyeztető magatartás: időnként előforduló, enyhébb jelenségek:*
 - elhanyagolás: pl. a szeretet- és érzelemkifejezés alkalmankénti megvonása, mosdatlanság, fejlődésbeli lemaradás
 - fizikai bántalmazás jele: alig látható vagy enyhe fokú felszíni sérülések
 - érzelmi bántalmazás: veszekedés, bántó szavak használata
 - szexuális visszaélés: a gyermek előtt exhibicionista, csábító viselkedés
- *mérsékelten súlyos veszélyeztető magatartás:*
 - elhanyagolás: a szeretet- és érzelemkifejezés gyakori megvonása, rossz higiénés viszonyok, elhanyagolt fizikális jellemzők
 - fizikai bántalmazás: súlyosabb felszíni sérülések, kisebb égési sebek, ütésnyomok, bevérzések, vágások
 - érzelmi bántalmazás: rendszeres szóbeli bántás, veszekedés, lebecsülés, megalázás
 - szexuális visszaélés: a gyermek fogdosása, nem megfelelő viselkedés a gyermek előtt
- *nagyon súlyos veszélyeztető magatartás:*
 - elhanyagolás: a szülő, gondozó, családtag gyakori távolléte, a bőr elhanyagolása, sérülése, alulfejlettség
 - fizikai bántalmazás: törött csont, mély sebek, súlyos bevérzések, égések, vágások, a belső szervek sérülése
 - érzelmi bántalmazás: gyakori visszautasítás, időnként büntetésként étel, ital megvonása, bezárás, vagy kizárás a lakásból
 - szexuális visszaélés: szexuális kapcsolat bármely formája
- *életveszélyes veszélyeztetettség – hosszú távú vagy súlyos lélektani, fizikai károkozás:*
 - elhanyagolás: a gondozó felnőtt állandó vagy tartós távolléte, gyakori megbetegedések, fertőzések a rossz higiénés viszonyok miatt
 - fizikai bántalmazás: állandó, makacs sebek és sérülések
 - érzelmi bántalmazás: állandó elutasítás, étel-ital gyakori megvonása, terrorizálás, indokolatlan és súlyos büntetések
 - szexuális visszaélés jelei: vérfertőzés, kiskorú terhessége, erőszak.

A veszélyeztetettség rendszerint jól érzékelhető a diákoknál, az önmagáról kialakított képében, a magatartásában, az értékorientációkban, az igényszintben, az aktivitásban jól tetten érhető szélsőségekkel találkozhatunk. Makai Éva pedagógusokkal végzett kutatásában (Makai, 2001) rámutatott arra, hogy milyen veszélyeztető tényezőkkel találkoznak leggyakrabban a pedagógusok:

- *Környezeti ok*
 - Családi légkör, családszerkezet: elfoglalt szülők, a családi biztonság hiánya, fogyatékos, rokkant vagy beteg családtag, alkoholista apa (anya!), szülők között súlyos konfliktusok, valamelyik szülő elhagyja a családot, válás, gyakran változó élettársi viszonyok, rendezetlen családi jogállás (nem tudni gyermekelhelyezési pereknél, hogy kinél van a szülői felügyeleti jog).
 - Nevelési hiányosság: a rendszeresség, a következetesség hiánya a nevelésben, kényeztetés, elhanyagoló nevelés, ingerszegény környezet, felügyelet hiánya, magárahagyottság, elhanyagolás (fizikai, érzelmi, mentális), gondozás és testi higiéné hiánya (tetű, ótvar).
 - Erkölcsi fejlődést veszélyeztető környezet: brutális, agresszív szülő, szenvedélybeteg szülő (alkohol, dohányzás, drog, játékszenvedély), lumpen életmódú szülő (testvér, rokon), bebörtönözött szülő, szexuális zaklatás a családon belül.
 - Lakásviszonyok: kicsi, zsúfolt lakás, elhanyagolt, gondozatlan lakókörnyezet, alacsony komfortfokozatú vagy komfort nélküli lakás, nincs saját lakás (albérletben, rokonoknál), hajléktalan szülő.

- Családon kívüli negatív hatás: nem megfelelő kortárskapcsolatok, bandázás, veszélyes ifjúsági szubkultúrák.
- *A gyermek személyiségében mutatkozó ok:* függőség (számítógép, drog, energiával stb.), sajátos nevelési igény (hiperaktivitás elsősorban), beilleszkedési és magatartási zavar, érzelmi zavarok.
- *Anyagi ok:* alacsony jövedelem – túlzott jövedelem, egzisztenciális bizonytalanság, szegénység, éhező gyermek – egészségtelenül táplálkozó gyermek, inaktív (munkanélküli) szülők, a gyermek az „eltartó” a segélyek révén.
- *Egészségügyi ok:* mozgásszegény életmód, a korosztályától elmaradt testi fejlettség, egészségi problémák (asztma, allergia).

Alapvetően fontos, hogy az iskolában dolgozó pedagógusoknak legyen tudomásuk arról, hogy kik és milyen hátrányos helyzettel rendelkeznek, hiszen csak ennek ismeretében tudják segíteni a diák fejlődését.

Feladat: Készítse el a tanárjelölt a tantestület tagjainak támogatásával az iskolára jellemző problémák felmérését! Készítsen ehhez kérdőívet, melyben a fenti problémakörökhöz rendelt zárt kérdések szerepelnek! Milyen egyéb más módszert alkalmazhatunk a hátrányos helyzet felmérésére?

Fontos megemlíteni, hogy a veszélyeztetett helyzetben lévő gyerekek életútja nem minden esetben lesz vesztes, a sok nehézség, probléma ellenére is képesek egészségesen fejlődni, életükben kiteljesedni. Ezt a jelenséget a pszichológia sikeres alkalmazkodásnak, rezilienciának hívja (Örkény et al., 2007). Vannak olyan védőfaktorok, amelyek segíthetik a nehéz helyzetben lévő gyerekeket, hogy ne kerüljenek rosszabb élethelyzetbe. Ilyen ún. protektív faktorok például a gyermek normális kognitív fejlődése, az autonómia kialakulása, a családon belül valamelyik családtaggal kialakított szoros, erős kapcsolat, de akár az iskola is lehet egy ilyen védőfaktor. Gyakran szembesülünk azzal, hogy például a családjában bántalmazott gyermeknek egyfajta menedéket jelenthet az iskola, vagy akár az iskolából kapott segítség révén kerül jobb helyzetbe.

JAVASOLT SZAKIRODALOM

- Hegedűs Judit (szerk.) (2006): *Család, gyermek, társadalom*. Hefop, Budapest. http://nti.btk.pte.hu/dogitamas/BHF_FILES/pdf/84Nadasi/pdf/Csal%e1d,%20gyermek,%20t%e1rsadalom.pdf
- HERCZOG M. (2001): *Gyermekvédelmi kézikönyv*. KJK, Budapest.
- VÁRNAGY E. – VÁRNAGY P. (2000): *A hátrányos helyzet pedagógiája*. Corvinus Kiadó, Budapest. URL:<http://rs1.szif.hu/~nyeki/okt/hatrany.pdf> Letöltés ideje: 2011. 06. 03.

3. A gyermekvédelem rendszere

A hazai gyermekvédelem legmeghatározóbb törvénye az 1997-es gyermekvédelmi törvény, amelynek 1. §-a azt tűzte ki célul, hogy „megállapítsa azokat az alapvető szabályokat, amelyek szerint az állam, a helyi önkormányzatok és a gyermekek védelmét ellátó természetes és jogi személyek, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezetek meghatározott ellátásokkal és intézkedésekkel segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői köteleességek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásból kikerült fiatal felnőttek társadalmi beilleszkedéséről.”

A gyermekvédelemhez kapcsolódó feladatok ellátásában mind az államnak, mind az önkormányzatoknak, mind pedig a civil szervezeteknek szerepet kell vállalniuk. A következőkben az állam és az önkormányzatok által biztosítandó, a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó *ellátások és szolgáltatások rendszerét* mutatjuk be.

3. ábra A gyermekvédelem rendszere

Ezeknek a főbb jellemzőit a lenti táblázatban foglaltuk össze.

4. táblázat A gyermekvédelmi ellátások bemutatása

ELLÁTÁSOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK	ÉRTELMEZÉSE
PÉNZBELI ÉS TERMÉSZETBENI ELLÁTÁSOK	
<i>Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény</i>	Részletesebben A gyermekek után járó ellátások című dokumentumban, itt olvashat erről.
<i>Rendkívüli gyermekvédelmi ellátás</i>	
<i>Gyermektartásdíj megelőlézése</i>	
<i>Otthonteremtési ellátás</i>	
<i>Kiegészítő gyermekvédelmi támogatás</i>	
<i>Óvodáztatási támogatás</i>	
GYERMEKJÓLÉTI ALAPELLÁTÁS	
<i>Gyermekjóléti szolgáltatás</i>	A gyermekjóléti szolgáltatás olyan, a gyermek érdekeit védő speciális személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését. (39. §)
<i>Gyermekek napközbeni ellátása</i>	A gyermekek napközbeni ellátásaként a családban élő gyermekek életkorának megfelelő napközi felügyeletét, gondozását, nevelését, foglalkoztatását és étkeztetését kell megszervezni azon gyermekek számára, akiknek szülei, nevelői, gondozói munkavégzésük, munkaerő-piaci részvételt elősegítő programban, képzésben való részvételük, betegségük vagy egyéb ok miatt napközbeni ellátásukról nem tudnak gondoskodni. (41. §) Színterei lehetnek: bölcsőde, családi napközi, családi gyermekfelügyelet, házi gyermekfelügyelet.
<i>Gyermekek átmeneti gondozása</i>	A gyermekek átmeneti gondozását – a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy más törvényes képviselő (a továbbiakban együtt: szülő) kérelmére vagy beleegyezésével – ideiglenes jelleggel, teljes körű ellátással kell biztosítani, ha a szülő egészségügyi körülménye, életvezetési problémája, indokolt távolléte vagy más akadályoztatása miatt a gyermek nevelését a családban nem tudja megoldani. (45. §) Az átmeneti gondozás időtartama legfeljebb 12 hónapig tarthat. Az átmeneti gondozás helye lehet: gyermekek/családok átmeneti otthona, helyettes szülő.
GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁSOK	
<i>Otthont nyújtó ellátás</i>	Otthont nyújtó ellátás keretében biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek számára a teljes körű ellátást. (53. §)

<i>Területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás</i>	A területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás feladata az átmeneti és tartós nevelésbe vétel iránti eljárás során, valamint az ideiglenes hatályú elhelyezést követően a gyermek gondozási helye meghatározása érdekében a gyermek személyiségvizsgálata, a gyermekre vonatkozó szakvélemény és elhelyezési javaslat elkészítése a gyámhivatal megkeresésére, a gyermek egyéni elhelyezési tervének elkészítéséről való gondoskodás a gyámhivatal megkeresésére, az ideiglenes hatályal elhelyezett gyermeket is befogadó önkormányzat által működtetett, illetve fenntartott nevelőszülő és gyermekotthon kijelölése. (60. §) Feladata ezen túl még a nyílt vagy titkos örökbefogadás előkészítése, a gyámok segítése és szakmai ellenőrzése, nevelőszülői hálózat működtetése.
<i>Utógondozói ellátás</i>	A gyámhivatal által elrendelt utógondozói ellátás keretében a fiatal felnőtt számára teljes körű ellátást, és az önálló élet megkezdéséhez szükséges személyre szóló tanácsadást, a társadalomba való beilleszkedés elősegítése érdekében segítségnyújtást kell biztosítani. (53/A §)
HATÓSÁGI INTÉZKEDÉSEK	
<i>Védelembé vétel</i>	Ha a szülő vagy más törvényes képviselő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevételével megszüntetni nem tudja, vagy nem akarja, de alaposan feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható, a települési önkormányzat jegyzője a gyermeket védelembé veszi. (68. §) Védelembé vehetik a szabálysértést elkövetett fiataalkorút, a bűncselekményt elkövetett gyermekkorút, illetve a bűncselekmény elkövetésével vádolt fiataalkorút. A védelembé vétel során rendszerint elrendelik a gyermekek kötelező napközbeni ellátását, a családgondozást, magatartási szabályokat állapítanak meg stb. Évente kötelező felülvizsgálni ennek jogosultságát. Az igazolatlan hiányzás miatti iskoláztatási támogatás felfüggesztésével párhuzamosan – ha még nincs védelembé véve a gyermek – a jegyző megteszi a megfelelő intézkedést.
<i>Családbafogadás</i>	A szülői felügyeletet gyakorló szülő kérelmére a gyámhivatal hozzájárulhat ahhoz, hogy a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte vagy más családi ok miatt a gyermeket a szükséges ideig más, általa megnevezett család átmenetileg befogadja, gondozza és nevelje, feltéve, hogy a családbafogadás a gyermek érdekében áll. (70. §)
<i>Ideiglenes hatályú elhelyezés</i>	Ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete súlyosan veszélyezteti és emiatt a gyermek azonnali elhelyezése szükséges, a települési önkormányzat jegyzője, a gyámhivatal, valamint a bíróság, a rendőrség, az ügyészség, a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoksága a szakellátás keretében a gyermeket ideiglenesen a nevelésére alkalmas, azt vállaló különélő szülőnél, más hozzátartozónál, illetve személynél, vagy ha erre nincs lehetőség, gyermekotthonban vagy más bentlakásos intézményben helyezi el. (72. §) 35 napon belül szükséges elrendelni a gyermek átmeneti vagy tartós nevelésbe vételét, ha az nem szűnt meg addig.
<i>Átmeneti nevelésbe vétel</i>	A gyámhivatal a gyermeket átmeneti nevelésbe veszi, ha a gyermek fejlődését a családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembé vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható. Az átmeneti nevelésbe vétellel egyidejűleg a gyámhivatal a gyermeket nevelőszülőnél vagy – ha ez nem lehetséges – gyermekotthonban, illetve más bentlakásos intézményben helyezi el és gyámot (hivatásos gyámot) rendel. (77. §) Évente kötelező felülvizsgálni ennek szükségességét, 3 éves kor alatt félévenként.
<i>Tartós nevelésbe vétel</i>	A gyámhivatal a gyermeket tartós nevelésbe veszi, ha a szülő vagy mindkét szülő felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, vagy a szülő vagy mindkét szülő elhalálozott, és a gyermeknek nincs felügyeletet gyakorló szülője, vagy a gyermek ismeretlen szülőktől származik, illetve a szülő gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és természetes személyazonosító adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot. (80. §)
<i>Nevelési felügyelet</i>	Ha az ideiglenes hatályal elhelyezett, átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermek egészségi vagy pszichés állapota következtében saját vagy mások életét, egészségét közvetlenül veszélyeztető magatartást tanúsít, és ez csak teljes körű ellátásának azonnali, zárt körűmennyek közötti felügyeletével hárfítható el, a speciális gyermekotthon vezetője a gyermeket személyes szabadságában korlátozhatja. (81/A §) A nevelési felügyelet maximum két hónap lehet.
<i>Utógondozás</i>	Az átmeneti és a tartós nevelés megszüntetése vagy megszűnése után a gyámhivatal legalább egy év időtartamra elrendeli az utógondozást, melynek keretében elősegíti a gyermek, a fiatal felnőtt családi környezetébe való visszailleszkedését, illetve önálló életének megkezdését. (92. §)
<i>Utógondozói ellátás</i>	A gyámhivatal a fiatal felnőtt kérelmére – illetve a gyermek nagykorúságának elérése előtt a gyám (hivatásos gyám) javaslatának figyelembevételével – elrendeli az utógondozói ellátást, ha a gyermek, illetve a fiatal felnőtt átmeneti vagy tartós nevelésbe vétele nagykorúvá válásával szűnt meg, és létfenntartását önállóan biztosítani nem tudja, vagy a nappali oktatás munkarendje szerint vagy felsőfokú iskola nappali tagozatán tanulmányokat folytat, vagy szociális bentlakásos intézménybe felvételét várja. (93. §)

JAVASOLT SZAKIRODALOM

BÜKI P. (2009): *A gyermek védelme*. Pont Kiadó, Budapest.

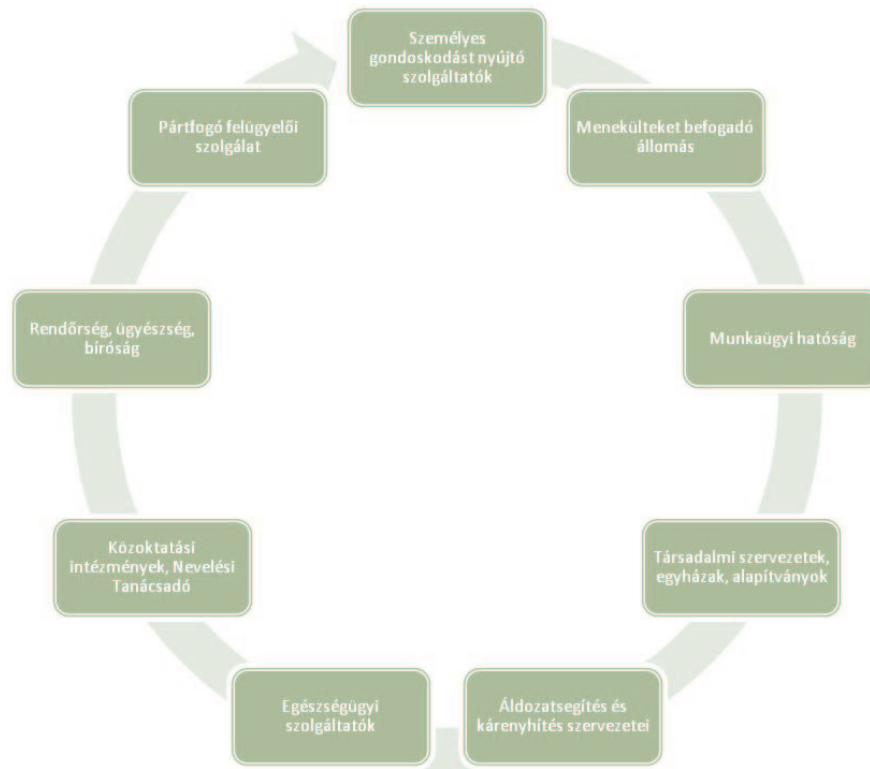
DOMSZKY A. (2004): *Gyermekvédelmi szakellátás – segédanyag szociális szakvizsgálóhoz*. NCSSZI, Budapest.

HERCZOG M. (2001): *Gyermekvédelmi kézikönyv*. KJK, Budapest.

HERCZOG M. (szerk.) (2011): *A gyermekvédelem nagy kézikönyve*. Complex, Budapest.

4. Kik segíthetnek? A gyermekvédelmi jelzőrendszer

Ahhoz, hogy a gyermekvédelmi rendszer működjön, szükség volt egy *szakembergárda kialakítására*. A következőkben azokról a személyekről, intézményekről lesz szó, akik, amelyek a gyermekvédelmi feladatok ellátásában központi szerepet töltenek be mind a prevencióban, mind a problémák kezelésében.

4. ábra A gyermekvédelmi jelzőrendszer

A gyermekvédelem team-munkát igényel. Egy-egy gyermek sorsának rendezéséhez több szakember szól hozzá, akiknek együttműködése, az egymás közötti információcsere létfontosságú (lenne). A *szakmaközi együttműködés alapfeltételeit* az alábbi pontokban lehet összefoglalni:

- Jól érthetően körül kell határolni az egyes szolgálat, intézmény feladatát, és ezzel meg kell ismertetni minden résztvevőt egymással.
- Biztosítani kell a rendszeres egymás közötti egyeztetéseket, megbeszéléseket, a pedagógusok számára közösen kellene tartani továbbképzéseket, tájékoztatókat. Fontos kialakítani a közös szakmai nyelvhasználatot.
- Minden szükséges információt minden érdekeltnek a rendelkezésére kell bocsátani. Ennek érdekében vezették be az úgynevezett *gyermekvédelmi igazgatási bírságot*, mely értelmében jogsértés esetében (pl. tájékoztatási kötelezettség mulasztása során) az intézményvezetővel, a működtetővel, a fenntartóval szemben legfeljebb 200 ezer forint bírság szabható ki. Mindezek alapján talán nem véletlen az, hogy határozottabban hangsúlyozzuk a jelzési kötelezettséget, mely az együttműködés egyik legfontosabb alapja.

E tájékoztatóban elsősorban a jelzőrendszer tagjairól (a bemutatás sorrendje természetesen nem jelent hierarchiát, mindenki ugyanolyan fontos a gyermekvédelem rendszerében!) lesz szó, de nem szabad elfeledkeznünk a szülőkről sem. Nagyon gyakran *a szülő nincs is tudatában annak, hogy magatartásával a gyermeket hátrányos, illetve veszélyeztetett helyzetbe hozta*. A szülők bevonása a gyermekvédelmi feladatok megoldásába alapvető követelmény, nélkülük biztosan nem tudjuk megnyugtatóan rendezni a gyermek ügyét. Éppen ezért a legfontosabb feladatok közé tartozik az, hogy a szülőkkel partneri kapcsolatot alakítsunk ki. A gyermekvé-

delmi szakembereknek és a pedagógusoknak határozottan fel kell hívnia a szülők figyelmét arra, hogy nem ellenük, hanem értük is dolgozunk! A hátrányos helyzetű családokra rendszerint jellemző, hogy számukra az iskola az egyenlő a hatóságokkal, saját iskolával kapcsolatos emlékeik általában negatívak, akár gyermekkori, akár szülőként korábban átélt tapasztalataikra gondolnak: nem kérték még ki véleményüket, beírások és hierarchikus szülői értekezletek, fogadóórák voltak a kapcsolattartás legfőbb formái. A szülők és az iskola közötti kommunikáció rendszerint kifulladt a diák iskolai magatartása és teljesítménye taglalásában, gyakorta számonkérésben, a diákok szidásában, minősítésében, ezzel is megkérdőjelezve a szülő kompetenciáját. Ezekből a kudarcokra emlékeztető élményekből adódóan érthető, hogy a szülők gyakran nem együttműködők az iskolával. Bartha Évával közösen írt írásunkban olyan gyakorlati tanácsokat igyekeztünk adni a pedagógusoknak, amelyekkel a nehezen együttműködő szülővel való kommunikációt könnyíthetjük:

- Kérjük meg, hogy legyen segítségünkre abban, hogy gyermeke sikeresen elvégezze az iskolát!
- Erősítsük szülői szerepében, értékeljük, hogy velünk gondolkodik!
- Mondjuk ki nyugodtan azokat az érzéseket, amelyeket mutat, de nem képes azt megfogalmazni!
- Kérdezzük meg a véleményét gyermeke jelenével és jövőjével kapcsolatban!
- Bátran tegyünk fel tisztázó kérdéseket, ha nem értünk valamit! Pl. „Jól értettem, hogy azt mondja...”
- Kérdezzük meg, mit vár tőlünk, hogyan tudunk leghatékonyabban segítségére lenni!
- Értsük meg és fogadjuk el, amit erről gondol! Átfogalmazással, tükrözéssel segítjük önmaga megértését és a történések tudatosabbá tételét. Megszületik az az élménye, hogy tényleg figyelünk rá! És tényleg figyeljünk rá!
- Folyamatosan legyünk kapcsolatban!
- Elmondhatjuk saját véleményünket is, ha arra megérett a helyzet. De mindig kérdezzük meg, mit gondol ő erről!
- Összegezni mindig érdemes a beszélgetés végét.

Feladat: Készítsen gondolattérképet a család és az iskola közötti kapcsolatáról a mindmap program segítségével! Vagy készítsen fókuszcsoporthoz beszélgetést szülői csoporttal arról, hogy milyen igényei vannak az iskolával kapcsolatban, milyen tényezők segíthetik az együttműködést!

4.1. Egészségügyi szolgáltatók

Az egészségügyi szolgáltatók közül a *védőnői szolgálat* szerepét szükséges kiemelnünk, amelynek a szakmai jogszabályokban (pl. a 26/1997. NM rendelet az iskola-egészségügyi ellátásáról) előírt speciális feladatai *egyrészt a várandós anyák, másrészt a 0–18 éves korú gyermekek és családjaik gondozása, a veszélyeztettség megelőzése és megszüntetése, valamint a családgondozás*. Elsősorban szociális és kisebb mértékben egészségügyi tájékoztatást, tanácsadást és segítségnyújtást kell adnia. A közoktatási intézmény egészségügyi tevékenysége keretében a védőnő a következő feladatokat végzi el (lásd a 26/1997. NM rendelet 3. számú mellékletét):

1. Alapszűrések végzése a vonatkozó módszertani irányelv szerint:
 - a. testi fejlődés (súly, hossz, mellkőrfogat),
 - b. pszichomotoros, mentális, szociális fejlődés,
 - c. érzékszervek működése (látásélesség, színlátás, hallás),
 - d. mozgásszervek szűrése (lúdtalp, gerincelváltozások),
 - e. vérnyomásmérés.
2. A gyermekek, tanulók személyi higiéniájának ellenőrzése, testi, szellemi fejlődésük ellenőrzése, regisztrálása.
3. Elsősegélynyújtás.
4. Az orvosi vizsgálatok előkészítése.
5. A védőoltásokkal kapcsolatos szervezési, előkészítési feladatok elvégzése.
6. A krónikus betegek, magatartási zavarokkal küzdők életvitelének segítése.
7. Részvétel az egészségtan oktatásában, elsősorban az alábbi témákban:

- a) az egészséggel kapcsolatos alapismeretek (személyi higiéné, egészséges életmód, betegápolás, elsősegélynyújtás),
 - b) családtervezés, fogamzásgátlás,
 - c) szülői szerep, csecsemőgondozás,
 - d) szenvedélybetegségek megelőzése.
8. Testnevelés, gyógytestnevelés, technikai órák, iskolai helyiségek és környezet, az étkeztetés higiéniés ellenőrzésében való részvétel.
 9. Kapcsolattartás a szülőkkel (szülői értekezlet, családlátogatás).
 10. Pályaválasztás segítése.
 11. Az elvégzett feladatok dokumentációjának vezetése (egészségügyi törzslapok, ambuláns napló, védőoltások, szakorvosi beutalások, veszélyeztetettek nyilvántartása stb.).

Nem szabad elfeledkeznünk a *házi gyermekorvosi, orvosi, valamint az iskolaorvosi szolgálatról* sem, amely kiemelt figyelmet fordít a gyermekek egészségét veszélyeztető tényezők megelőzésére, kiszűrésére és megszüntetésére. Ezenkívül feladatai közé tartozik a gyermekek egészségügyi gondozása.

Az egészségügyi szolgáltatóknak szorosabb kapcsolatot kellene fenntartaniuk a pedagógusokkal, tájékoztassák őket a gyermekek egészségügyi állapotáról, alapvető elsősegély-nyújtási ismeretekről, az alkohol- és a kábítószer-fogyasztás tüneteiről, a bántalmazás fizikai jeleiről.

2. számú melléklet a 26/1997. (IX. 3.) NM rendelethez

A nevelési-oktatási intézmény orvosa által ellátandó iskola-egészségügyi feladatok:
<p>1. A gyermekek, tanulók egészségi állapotának szűrése, követése</p> <ul style="list-style-type: none"> • Az óvodás korú gyermekek évenkénti vizsgálata, az iskolai tanulók időszakos vizsgálata a módszertani irányelvek szerint. (Minimális követelmény az 1., 3., 5., 7., 9., 11. évfolyamon, a védőoltások előtt, illetve 8. osztályban az iskolaváltás miatt, 18 éven felüliek esetében kétévenként.) Kötelező az adatszolgáltatás az ún. index (5., 9., 11.) évfolyamokról, illetve az 5 éves óvodásokról. • A krónikus beteg, valamint a testi, szellemi, érzékszervi fogyatékos tanulók háziorvossal egyeztetett fokozott ellenőrzése, kiemelt gondozása szakrendelések, gondozóintézetek igénybevételével. Ezen gyermekek egészségesek között történő integrált oktatása esetén orvosi vélemény adása. • A testi, érzékszervi, értelmi és beszéd-fogyatékos állapotot megállapító szakértői bizottság elé utalás esetén a bizottság részére a tanuló egészségi állapotára vonatkozó adatok közlése. • Üdülés, táborozás előtti orvosi vizsgálatok elvégzése. • Az átfogó gyermekfogászati program szervezésében való közreműködés és végrehajtásának ellenőrzése.
<p>2. Alkalmassági vizsgálatok elvégzése</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pályalkalmassági vizsgálatok elvégzése, pályaválasztási tanácsadás orvosi feladatainak elvégzése (a Fodor József Országos Közegészségügyi Központ – Országos Munkahigiénés és Foglalkozás-egészségügyi Intézet Ifjúsági Egészségvédelmi Intézetének irányelvei alapján). • A testnevelési csoportbeosztás elkészítése, gyógytestneveléssel, testneveléssel, sporttal kapcsolatos iskola-egészségügyi feladatok ellátása. • Külön jogszabály szerint a sorköteles tanulók katonai alkalmasságának előzetes elbírálásához szükséges vizsgálatok elvégzése.
<p>3. Közegészségügyi és járványügyi feladatok</p> <ul style="list-style-type: none"> • Az iskolai életkorhoz kötött és kampányoltások elvégzése és dokumentálása. • A járványügyi előírások betartásának ellenőrzése, fertőző megbetegedések esetén járványügyi intézkedések elrendelése, a megtett intézkedésekről az ÁNTSZ illetékes intézetének értesítése. • A nevelési-oktatási intézményben folyó étkeztetés ellenőrzése. • Közegészségügyi-járványügyi hiányosságok észlelésekor javaslattétel a hibák megszüntetésére, valamint az ÁNTSZ illetékes intézetének értesítése.
<p>4. Elsősegélynyújtás</p> <ul style="list-style-type: none"> • Az iskolában bekövetkező balesetek, sérülések, akut megbetegedések elsődleges ellátása, majd a tanuló háziorvoshoz, házi gyermekorvoshoz, illetve egyéb intézménybe irányítása.
<p>5. Részvétel a nevelési-oktatási intézmény egészségnevelő tevékenységében</p> <ul style="list-style-type: none"> • Részvétel az iskolai egészséges életmódra nevelésben, a Nemzeti alaptanterv végrehajtásában. • Egészségügyi információk közlése a szülőkkel és a pedagógusokkal.
<p>6. Környezetegészségügyi feladatok</p> <ul style="list-style-type: none"> • Az intézményi környezet – tanterem, gyakorlati helyiségek, tornaterem, egyéb kiszolgáló helyiségek – ellenőrzése, a hiányosságok észlelése, intézkedések megtétele. • A tanulók gyakorlati oktatásával kapcsolatos munkahelyi körülmények figyelemmel kísérése.
<p>7. Az ellátott gyermekekről, tanulókról nyilvántartás vezetése, a külön jogszabályok szerinti jelentések elkészítése.</p>

Feladat: A tanárjelölt készítsen egy olyan kérdőívet, mely a gyerekek egészségügyi állapotát méri fel! Beszéljék meg!

Nézze meg a védőnővel kapcsolatos együttműködési lehetőségeket!

Kísérjen el egy osztályt orvosi vizsgálatra! Figyelje meg a gyerekek viselkedését az orvosi vizsgálat előtt!

4.2. Személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók

A személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók közül a *Családsegítő Szolgálattal* és a *Gyermekjóléti Szolgálattal* foglalkozunk részletesebben. Nagyon gyakran, főleg kisebb településeken, e kettőt nem választják külön. Mivel elsősorban feladataik bemutatására vállalkoztam, külön-külön nézzük meg kompetenciáikat.

A *családsegítő szolgálat/központ* tevékenységét négy csoportra lehet osztani:

- A *megelőző tevékenységek* körében figyelemmel kíséri a lakosság szociális és mentálhigiénés helyzetét, feltárja a nagy számban előforduló, az egyén és a család életében jelentkező krízis okait, és jelzi azokat az illetékes hatóság felé.
- *Veszélyeztetettséget és krízishelyzetet észlelő és jelző rendszert* működtet, ennek keretében elősegíti – különösen – az egészségügyi szolgáltatók, a gyermekjóléti szolgálat/központ, a gondozási központ, valamint a társadalmi szervezetek, egyházak és magánszemélyek részvételét a megelőzésben.
- *Tájékoztat a szociális, a családtámogatási és a társadalombiztosítási ellátások formáiról*, az ellátáshoz való hozzájutás módjáról, szociális, életvezetési és mentálhigiénés tanácsadást nyújt, segíti a rászorulókat a szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi ügyek vitelében.
- *Családsegítéssel* elősegíti a családban jelentkező krízis, illetve konfliktus megoldását. A családsegítés a szolgáltatást igénybe vevő személy otthonában, családi környezetében tett látogatások, illetve a családsegítő szolgálatnál folytatott segítő beszélgetés és segítő munkaformák útján valósul meg.

A *gyermekjóléti szolgálat/központ* a családsegítő szolgálattal szorosan együttműködik. Elsődleges feladata a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése, a jelzőrendszer tagjainak működtetése, a lehetőségekről, jogokról, támogatásokról való tájékoztatás és a gyermekkel foglalkozó intézmények koordinálása. E feladatokon kívül a szabadidős programok szervezése, a családok támogatása is hatáskörébe tartozik. Pontokba sorolva a gyermekjóléti szolgálatok/központok a következő feladatokat végzik el:

1. A gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése:

- Támogatásokról való tájékoztatás, ezek hozzájutásában segítségnyújtás
- Családtervezési, pszichológiai, nevelési, egészségügyi, mentálhigiénés tanácsadás, vagy azt végző intézményekről, szakemberekről tájékoztatás
- Várandós anya segítése
- Segít az átmeneti gondozáshoz való hozzájutásban
- Szabadidős programok szervezése
- Hivatalos ügyek intézésében segítségnyújtás, közreműködés környezettanulmány készítésével.

2. Veszélyeztetettség megelőzése:

- Jelzőrendszer működtetése
- Fogadja a gyermek veszélyeztetettségével kapcsolatos jelzést és a probléma jellegéhez igazodó intézkedést tesz, melyről a szakmai protokoll szerint 15 munkanapon belül visszajelez a jelzést tevőnek.
- Figyelemmel kíséri a körzetéhez tartozó gyermekek életkörülményeit, szociális helyzetét.
- Esetmegbeszélést tart az adott település szakembereivel a gyermek problémájával kapcsolatban.
- Évente egyszer tanácskozást szervez, ahol a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai beszámolnak munkájukról.

3. Veszélyeztetettség megszüntetése:

- Családgondozás: segíti a szülőket a gyermek gondozásában, ellátásának megszervezésében, a családban jelentkező működési zavarok ellensúlyozásában, kezdeményezi a családsegítés keretében nyújtott személyes gondoskodást (éppen ezért is szükséges együttműködni a családsegítő szolgálattal/központtal). A családgondozás történhet hatósági intézkedésre is (lásd védelembe vétel).
- Konfliktusmegoldásban segítség (mediátori tevékenység)
- Hatósági beavatkozás kezdeményezése, javaslatkészítés a gyermek családjából történő kiemelésre

4. *Visszahelyezés elősegítése és utógondozás*: a nevelésbe vételt követően a gyermekjóléti szolgálat családgondozója a gyermeket gondozási helyén az elhelyezését követő két hónapon belül felkeresi, és tájékoztató beilleszkedéséről, valamint a gyermek látogatásának lehetőségeiről. A nevelésbe vétel időtartama alatt

a családgondozó folyamatosan kapcsolatot tart a gyermekotthon, a nevelőszülői hálózat, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgálat családgondozójával.

Új feladatként jelent meg a központtá szerveződő intézményeknek az utcai és lakótelepi szociális munka, a kapcsolattartási ügyelet, a kórházi szociális munka, illetve a készenléti szolgálat. Az utcai és lakótelepi szociális munka alapvetően az utcán kallódó, csellengő, megszökött vagy a kített gyerekek segítségét jelenti. A kapcsolattartási ügyelet célja egyrészt a gyermek és a különélő szülő találkozásának biztosítása, másrészt pedig konfliktuskezelő, közvetítői eljárás biztosítása. A kórházi szociális munka során alapvetően a válsághelyzetben lévő kismama és a gyermek megsegítésére, valamint gyermekbántalmazás, -elhanyagolás esetén segítségnyújtásra kerül sor. A készenléti szolgálat célja a gyermekjóléti központ nyitvatartási idején túl felmerülő krízishelyzetekben történő azonnali segítség, tanácsadás vagy tájékoztatás nyújtása – ezt egy állandóan hívható, közismert telefonszámon keresztül működtetik.

Feladat: Intézménylátogatás keretein belül a tanárjelölt menjen el egy családsegítő vagy gyermekjóléti szolgálathoz! Az ott tapasztaltakról írjon összefoglalót! Mi az, amit gyermekvédelmi munkájában hasznosítani tud a látottakból?

4.3. Nevelési tanácsadó

A nevelési tanácsadó – mely a pedagógiai szakszolgálatok körébe tartozik – fő feladata a beilleszkedési, tanulási nehézségekkel, magatartási rendellenességekkel küzdő gyermek problémáinak feltárása, ennek alapján szakvélemény készítése, a gyermek rehabilitációs célú foglalkoztatása a pedagógus és a szülő bevonásával, továbbá az óvoda megkeresésére szakvélemény készítése az iskolakezdéshez, ha a gyermek fejlettsége, egyéni adottsága ezt szükségessé teszi. A nevelési tanácsadók feladata és tevékenységi köre igen sokrétű: pszichológiai diagnosztizálás, pszichológiai tanácsadás, pedagógiai diagnosztizálás, pedagógiai korrekció, (gyógy)pedagógiai fejlesztés, gyermekcentrikus, lélektani háttérű családgondozás, fejlettségi vizsgálatok végzése a tanköteles korba lépő gyermekeknél.

A nevelési tanácsadó szakfeladatait minden esetben a szülők tudtával és egyetértésével látja el, kivéve azokat az eseteket, amikor a szülő magatartása okozza a gyermek problémáit. Ebben az esetben gyámhivatali határozat, illetve a gyermekjóléti szolgálat jelzése alapján a jegyző írja elő a vizsgálatot.

Általában az alábbi problémákkal keresik meg a nevelési tanácsadókat:

- tanulási nehézség (pl. olvasási nehézség, írási, helyesírási, matematikai nehézség, beszédprobléma, gondolkodási, emlékezet-, figyelemprobléma, lassúság/kapkodás, fáradékonyság, alulteljesítés, változó teljesítmény, tanulási kedv hiánya, rossz tanulási módszerek, teljesítményszorongás stb.);
- magatartási rendellenesség (pl. gátoltság, féltékenység, visszahúzódás, közöny, lehangoltság, gyakori sírás, labilitás, túlérzékenység, túlmozgékonyosság, tic, nyugtalanság, figyelemfelkeltő viselkedések, indulatkötörések, féltelenség, dac, ellenkezés, szabályok megszegése, irányíthatatlanság, antiszociális viselkedés: pl. lopás, csavargás, hazugság stb.);
- a nevelő személy (szülő, pedagógus) panaszai: nevelési nehézségek, döntési bizonytalanság (pl. iskola-választásban, életvezetési kérdésekben), konfliktusok (iskolai, otthoni, családi stb.), aggodalmak, túlterheltség, tájékoztatás, tanács kérése.

A nevelési tanácsadók mellett fontos kiemelni az iskolapszichológus munkáját is.¹ Iskolapszichológusi munkakörben a közoktatási törvény szerint az alkalmazható, aki pedagógiai szakpszichológus végzettséggel és szakképzettséggel, vagy pszichológus és pedagógus végzettséggel és szakképzettséggel rendelkezik (17. § 4. bekezdés). Az iskolapszichológus alkalmazása nem kötelező, így az adott intézmény fenntartójától függ, hogy biztosítja-e ezt a lehetőséget.

¹ Ez a rész egy korábban készült munkánk szerkesztett változata: Hegedűs Judit (szerk.): Család, gyermek, társadalom. BA tananyagfejlesztés, HEFOP, Budapest, 2006.

Az iskolapszichológusra várható feladatok köre igen komplex, sokrétű. Ezek közül a legfontosabbakat érdemes röviden kiemelni:

- Pszichológiai tárgyú felmérések, vizsgálatok készítése az iskolában: például szociometriát, iskolai klíma-vizsgálatot készítenek, de egyéni vizsgálatot is végezhetnek, például pszichológiai szűrővizsgálatokat, melyekkel a beilleszkedési zavarokkal, pszichológiai rendellenességekkel, tanulási nehézségekkel, teljesítményzavarral küzdő gyerekeket kiszűrjük. Különösen fontos lenne ez a szűrés a beiskolázás és az átmenetek kritikus szakaszaiban.
- A pszichodiagnosztika alapján a gyermekeket a megfelelő intézménybe, szakemberhez utalják.
- Segítségnyújtás a speciális tantervek kidolgozásában, az osztályokba való sorolásnál, az iskolakezdésnél, a beilleszkedésnél.
- Iskolai kudarcok kezelése, pályaválasztási tanácsadás.
- Krízishelyzetek kezelése.
- Konzultáció, tréning, szupervízió, esetmegbeszélés szervezése és vezetése elsősorban a gyerekekkel foglalkozók számára.
- Tematikus csoportok vezetése diákok részére a prevencióhoz kapcsolódó témákról: pl. egészséges életmód, dohányzásról való leszokás, drogprevenció, stressz-megküzdő technikák tanulása, egészséges pszichoszexuális magatartás tanítása.
- Tanácsadás (fogadóóra tartása) többféle témában pedagógusoknak, szülőknek, gyerekeknek egyaránt.
- Konfliktuskezelésben való részvétel, a gyerek-gyerek, pedagógus-pedagógus és az iskolavezetés-nevelő közötti ütközésekben való közvetítés.
- Együttműködik a gyermekvédelemben érintett gyermekek megsegítésében, pszichés gondozásában.

Az iskolapszichológusok elsősorban preventív, problémamegoldó feladatokat látnak el, illetve enyhébb magatartási, családi és pszichés problémák kezelésére és korrekációjára is sor kerülhet, de általánosságban megfigyelhető, hogy egyéni terápiát nem végeznek. A súlyosabb, komplexebb problémák kezelését a nevelési tanácsadókhöz utalják. Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy az iskolapszichológusok tevékenységükkel elsősorban a pedagógiai munkát segítik annak érdekében, hogy az iskolában mind a pedagógusok, mind pedig a gyermekek örömmel és eredményesen tevékenykedjenek. Ennek érdekében szoros együttműködésre van szükség az intézmény pedagógusaival, a tanulók családjával, az iskola szűkebb és tágabb környezetével, a más szakszolgálatokkal.

Az iskolapszichológus a fent felsorolt feladatok elvégzéséhez különféle módszereket alkalmazhat, ezek közül kettőt emelnénk ki. Az egyik leggyakrabban alkalmazott módszere az óralátogatás, a hospitálás, melynek segítségével megismeri a diákokat, az osztályt, illetve lehetősége nyílik arra, hogy megismertessék a gyerekeket az iskolapszichológus tevékenységével. Igen gyakran alkalmazott módszer a tanári konzultáció, melynek során a pedagógus(ok) és a pszichológus előre egyeztetett időpontban a tanítványaikkal kapcsolatos problémákat megbeszéli. Ez a megbeszélés történhet a problémában érintett más személyek (például gyermekvédelmi felelős, több pedagógus) részvételével.

Az iskolapszichológus nagy terheket és felelősséget vehet le a pedagógusok válláról, hiszen szaktanácsadással, a problémák speciális kezelésének megismertetésével segítséget nyújt a mindennapi, valóságos élet-helyzetek kezelésében. Sajnálatos módon azonban sok iskola anyagi nehézségeik miatt nem tud élni azzal a lehetőséggel, hogy iskolapszichológust alkalmazzon.

Feladat: Amennyiben az iskolában dolgozik iskolapszichológus, készítsen vele a tanárjelölt interjút munkájáról!

4.4. Rendőrség, bíróság, ügyészség

Napjainkban egyre gyakrabban fordul elő, hogy diákjaink akár áldozatként, akár elkövetőként kapcsolatba kerülhetnek a rendőrséggel, az ügyészséggel, a bírósággal. Ilyenkor a pedagógusra is komoly felelősség hárul: sokszor ő lesz az egyetlen támasza a megzavarodott gyermeknek.

A kiskorúak által elkövetett bűncselekmények, szabálysértések esetében fontos tudni, hogy a büntethetőség életkori határa jelenleg 14 év, ez alatt a gyermekkorú büntetőjogilag nem vonható felelősségre, de a jelzést az adott gyermekjóléti szolgálat felé kötelessége megtennie a rendőrségnek. A 14. életévét betöltve a fiataalkorú már felelősségre vonható, azonban rá ebben az esetben speciális szabályozás vonatkozik (pl. gyorsított eljárásban részesül, nem tehető együtt felnőtt korúval). A fiataalkorúak által leggyakrabban elkövetett bűncselekmények a vagyon elleni bűncselekmények, ezen belül is kiemelten megjelennek a fizikai erőszakkal vagy azzal való fenyegetéssel együtt járó rablások. Érdekességképpen a BRFK 2009-es adataira hadd hívjuk fel a figyelmet: a mobiltelefonok és a pénzszerzés állt a háttérben.

5. ábra Elkövetési tárgyak a gyermek- és fiataalkorúak által elkövetett rablások vonatkozásában (BRFK, 2009)

Az elmúlt években folyamatosan növekszik a *közlekedési baleset* következtében meghalt gyermekek száma. A riasztó adatok fokozottabban felhívják a figyelmet arra, hogy szükséges kisiskoláskorban megtanítani gyermekeinknek a közlekedési szabályok és a segítségkérés formáinak gyakorlati alkalmazását (hogyan hívják fel a rendőrséget, a mentőket, milyen információkat kell megmondani, kihez forduljanak). Hasonlóan növekvő tendenciát láthatunk a családon belüli erőszak esetében is. Bármilyen bűncselekmény áldozata, illetve elkövetője lesz tanítványunk, tisztában kell lenni azzal, hogy csak és kizárólag felnőtt jelenlétében hallgatható ki. A gyermek számára – bármilyen minőségben van is ott – trauma egy rendőrségi kihallgatás, még akkor is, ha a rendőrök kedvesek, figyelmesek. Sokszor nincs a gyermek mellett olyan családtag, aki segíteni tudna, ebben az esetben a pedagógus és a szociális szakember együttműködése segíthet.

A gyermekek kíméletét szolgálja, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött személyt csak akkor lehet kihallgatni, ha a tanúvallomásától várható bizonyíték másképpen nem pótolható. A hamis tanúzás következményeire azonban a gyermeket nem szabad figyelmeztetni, hiszen a figyelmeztetés súlyának teljes megértése a gyermekkorútól nehezen várható el, és a koránál fogva a következmények vele szemben amúgy sem alkalmazhatók (Csányi, 2010, 15.) Ha azonban gyermekkorú kihallgatására kerülne sor, e tárgyalásokra fel kell készíteni a gyermekeket, el kell mondani neki, hogy mire számíthat, kik lesznek ott. Segítene, ha a gyermekkel megismertetnék a situációt (például ha egy alsó tagozatos gyermekről van szó, el lehet mesélni neki, hogy kik lesznek ott, milyen lesz a ruhájuk, miért kell neki odamenni, miért vannak ott azok az emberek, hová kell állnia).

A rendőrség tevékenységi körébe tartozik a *bűnmegelőzési munka*, melynek során célzott bűnmegelőzési programokkal, tájékoztató és jogpropaganda-előadások keretében ismertetik a korosztályt leginkább érintő jogsértések jogi, viktimológiai jellemzőit. Elősegítik a veszélyeztetettség felismerési, jelzésadási technikáinak elsajátíttatását a gyermekek körében. Az egy-egy napos rendezvénytől kezdve a komplex programokig (lásd a már említett D.A.D.A. és az ELLENSZER programokat) a bűnmegelőzési munka sokféle formával is találkozhatunk. Ennek új eleme a 2008. szeptember 1-jétől útjára indult „Iskola rendőre” program, melynek keretében most minden általános iskolának saját rendőre lehet. Az ebben részt vevő egyenruhások és körzeti megbízottak baleset- és bűnmegelőzési feladatokat látnak el.

Eddig csupán a gyermek oldaláról néztük meg a hatóságok szerepét, de pedagógusként mi is kapcsolatba kerülhetünk velük. Itt alapvetően a pedagógus mint tanú szerepkörre gondolunk. Leggyakrabban gyermekelhelyezési perekben, illetve büntetőeljárásokban jelenhetünk meg. A tanú feladata az általa észlelt közlése, nem pedig az eseménnyel kapcsolatos véleményalkotás. Ezt érdemes szem előtt tartani, hiszen a bíróságok, a rendőrség alapvetően az objektív és konkrét információknak látja hasznát. Tanúként kötelező megjelennünk. A másik feladatkör, mely hárulhat ránk a rendőrséggel, bírósággal kapcsolatosan, az a pedagógiai vélemény/jellemzés írása, mellyel a módszerek fejezetben részletesebben foglalkozunk.

4.5. Egyéb jelzőrendszeri tagok

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatán belül működik jelenleg *pártfogó felügyelői szolgálat*, mely a gyermekvédelem területén elsősorban a fiatalok bűnelkövetőknél tölt be fontos szerepet. Amennyiben a bűncselekményt elkövetett fiatalok a rendőrség látókörébe kerül, kéri a pártfogói felügyelői szolgálat együttműködését környezettanulmány készítésében. Ezzel kapcsolatban a pártfogó rendszerint kér az iskolától pedagógiai véleményt/jellemzést. Előfordulhat, hogy diákjaink között van olyan, akit a bíróság pártfogói felügyelet alá rendelt, ilyen esetben a pártfogónak pártfogó felügyelői véleményt kell készítenie, melynek során szintén kikérheti a pedagógusok véleményét, illetve – jó esetben – a pártfogó a pártfogói felügyelet alatt rendszeres kapcsolatot tart a diák osztályfőnökével.

Viszonylag ritkán, de előfordulhat, hogy a javítóintézetekkel kell együttműködni. A javítóintézet a gyermekvédelem és az igazságszolgáltatás határterületén lévő intézmény, ahová 14 és 19 év közötti fiatalok bűnelkövetők kerülhetnek be vagy előzetes letartóztatás miatt, vagy pedig a bíróság jogerős, 1–3 évig terjedő ítélete miatt. A javítóintézetek elsősorban nevelési céllal működnek, feladatuk a reszocializáció.

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény értelmében a bűncselekmények áldozatai számára tudnak az áldozatsegítő szolgálatok segítséget nyújtani. *A területi áldozatsegítő szolgálatok* a megyeszékhelyeken szerveződnek. A hatósági munkán túl elsőrendű feladatuk kapcsolatot tartani a térség minden olyan állami, önkormányzati és civil szervezetével, amely tudomással bírhat bűncselekmények áldozatairól, vagy közreműködhet az áldozatok segítésében.

JAVASOLT SZAKIRODALOM

BÜKI P. (2009): *A gyermek védelme*. Pont Kiadó, Budapest.

HERCZOG M. (2001): *Gyermekvédelmi kézikönyv*. KJK, Budapest.

HERCZOG M. (szerk.) (2011): *A gyermekvédelem nagy kézikönyve*. Complex, Budapest.

5. Gyermekvédelem a közoktatási intézményekben

A közoktatási intézményekben zajló gyermek- és ifjúságvédelmi munka alapjait a 11/1994. MKM rendelet, illetve a közoktatási törvény határozza meg. Szükségessége megkérdőjelezhetetlen, hiszen a társadalomban történt változások a családra és a közoktatás intézményeire is közvetlen hatást gyakorolnak: a pedagógusok egyre növekvő számban találkoznak olyan diákokkal, akik családjá komoly krízisekkel küzdenek, növekszik az érzelmileg elhanyagolt gyerekek száma, s a családi diszfunkciók gyakran vezethetnek beilleszkedési zavarokhoz vagy tanulási nehézségekhez. Az életviteli és kapcsolati nehézségek, valamint a szabadidő konstruktív eltöltésének hiánya a deviancia irányába terelheti a fiatalokat. Mindezek alapján egyre erősödő elvárásként fogalmazódik meg, hogy a közoktatásban nevelő-oktató pedagógusok képesek legyenek az életvezetési és családi problémákkal küszködő gyerekek és fiatalok gondjainak, nehézségeinek felismerésére, megértésére, a tanulók támogató fejlesztésére, valamint preventív programok szervezésére. Ehhez alapvetően fontos a gyermekvédelem témájában jogilag, szociológiailag, pedagógiailag, pszichológiailag képzett pedagógusok jelenléte az iskolákban.

Érdeemes áttekinteni, hogy a gyermekvédelmi munkához milyen kompetenciákra van szükség, mik azok az ismeretek, képességek és attitűdök, amelyek szükségesek e feladatok ellátásához.

Ismeretek:

- megismerje és értelmezni tudja
 - a társadalomnak és a helyi társadalmaknak az iskolára gyakorolt hatásáról, befolyásáról szóló, tudományosan igazolt tapasztalatokat annak érdekében, hogy tevékenysége során építsen ezen tapasztalatokra;
 - az emberről, a családról szóló legfontosabb tudományos eredményeket;
 - az alapvető jogi fogalmakat, szabályozásokat;
 - a szociálpolitika fogalmát, céljait, eszközrendszerét, a szociálpolitika társadalmi, illetve nemzetközi összefüggéseit, alapvető értékeit és alapelveit, működés módját;
 - a gyermekvédelem alanyaival való foglalkozásra vonatkozó különböző értelmezéseket;
 - a személyiségfejlődés sajátosságaiból és az életkor-specifikus tényezőkből eredeztethető stresszek kríziskiváltó hatásának működési mechanizmusait;
 - a rendkívüli élethelyzetek okozta, illetve az iskolához köthető krízisek jellemzőit, pszichés és társas következményeiket;
 - a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi prevenció elméleti és gyakorlati alapjait;
 - a pedagógusokat segítő, támogató tevékenységek módszereit, az önsegítést, a csoportos vagy egyéni esetkonzultációt;
 - a különböző szintű erőforrásokhoz való hozzájutás módjait, az érdekvédelem csatornáit, az értékek és érdekek képviselőit és érvényesítésének gyakorlatát;
 - az iskola szakmai kapcsolatainak rendszerét, és tudjon kapcsolatot építeni a segítőkkel;
 - a más szakemberekkel való kapcsolattartást elősegítő sikeres kommunikáció alapelveit és feltételeit; a személyközi kommunikáció jellemzőit, ezeket tudja alkalmazni a hatékony kommunikáció érdekében;
 - a családdal való együttműködés pszichológiai módszereit, a segítő konzultáció elvét, etikai és jogi alapjait;
 - a pedagógiai tanácsadás és továbbképzés érvényes rendszerét;
 - a kollegiális együttműködés etikai normáit;
- értse a különböző társadalmi csoportok közötti társadalmi konfliktusok, társadalmi problémák keletkezésének okait;
- tisztában legyen:
 - az adatvédelem és a titoktartás jelentőségével;
 - a családi működés rendszerszemléletű megközelítésével;
 - a hatékony megküzdési stratégiákkal, képes támogatni kialakulásukat;
 - a szakmai konzultáció szerepével, ismerje azok formáit;

- tudja, hogy kompetenciájából kiindulva milyen szakmai lehetőségei, korlátai és feladatai adódnak a szakmai segítségnyújtás területén;
- tájékozott legyen a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjairól, működéséről, saját helyéről ebben a hálózatban;
- felismerje a gyermekeknél és családjaiknál a nehezített élethelyzeteket, és annak következményeit képes legyen szakszerűen elemezni.

Képességek:

- Képes legyen:
 - felismerni és értelmezni a gyermekvédelmi jelenségek mögött rejlő, azokat alakító kulturális, társadalmi, illetve esetleges hatalmi-ideológiai tényezőket;
 - felismerni és értelmezni a személyiségfejlődésre ható, azt alakító biológiai, pszichés és szociális tényezőket, megértse, hogy ezek milyen feltételek mellett vezetnek komolyabb problémához, és tudja rendszerben értelmezni a jelenségeket;
 - szakmai fejlődésben elkötelezettségre, önművelésre, a munkáját segítő szakirodalom folyamatos követésére, önálló ismeretszerzésre;
 - feltárni és elemezni, értelmezni a jogi dokumentumokat;
 - segíteni a jogi intézmények munkáját;
 - alkalmazni az egyéni és kiscsoportos differenciált segítő-fejlesztő tevékenységeket és az azokat támogató módszereket;
 - a szorongásoldásra, az önbizalom erősítésére;
 - az önkép pontosítására, a saját énkép és mások által kialakított kép összehasonlítására, a különbségek okainak megértésére;
 - értelmezni a változó család helyét és szerepét a társadalomban;
 - a hatékony segítő konzultációra a sokproblémás családokkal, kiscsoportokkal, egyénnel;
 - felismerni a krízishelyzetben levő diákokat, a krízisekre utaló jeleket;
 - értékelő-címkéző viszonyulás nélkül segítséget nyújtani a segítő szerepben;
 - együttműködni a segítő szakemberekkel az intézményen belül és kívül, tudjon közreműködni a krízis-prevencióban más szakemberekkel, szakmai szervezetekkel;
 - kapcsolatfelvételre, nyílt kommunikációra és hatékony szakmai együttműködésre velük;
 - integrálni eddigi jogi, szociológiai, pedagógiai, szociálpolitikai ismereteit az iskolai szociális és gyermekvédelmi munka hatékonysága érdekében;
 - kritikával szemlélni a létező intézményrendszert;
 - rendszerszemléletű keretben megtervezni a pedagógiai eszközök segítségével elérhető beavatkozások stratégiai jellemzőit, kivitelezési módját;
 - a csoportokban megjelenő konfliktusokat a csoport és az egyének igényeinek megfelelő módon értelmezni, megoldani;
 - az iskolai partnerek közti kapcsolatok során adódó konfliktusok kezelésére, a konfliktusokból adódó feszültségek konstruktív feloldására;
 - az autonómia növelésére, támogatására;
 - a másokba és önmagukba vetett bizalmának növelésére, az önbecsülés támogatására;
 - a személyes problémakezelő stratégiák módosítására.
- Felismerje:
 - a visszajelzésekre alapuló, nyílt kommunikáció előnyeit;
 - a félelmeket, szorongásokat.
- Rendelkezzék a kapcsolatteremtés és kapcsolattartás elemi képességeivel különböző életkorú és különböző kultúrájú-nyelvezetű partnerekkel.
- Tudja vállalni az együttműködést pedagóguskollégáival, az iskola más munkatársaival, a szülőkkel és a tanulók életében szerepet játszó más szakemberekkel és intézményekkel, szervezetekkel és szolgáltatásokkal.
- Javuljon az együttműködési képessége, el tudja fogadni a másságot; erősödjön a proszociális értékrendje.

Attitűd:

- szükségét érezze annak, hogy saját tevékenységének jogi hátterét ismerje, és konkrét helyzetekre képes legyen alkalmazni azokat;
- kialakuljon a gyermekvédelmi tevékenységhez és a gyermekekkel való foglalkozáshoz szükséges személyközpontú és közösségi szemléletmódja;
- elfogadja az emberrel kapcsolatos értelmezések sokszínűségét, a különféle szakemberek és a laikusok eltérő felfogását;
- törekedjen megérteni és elfogadni a tanuló családjának társadalmi helyzetét, kulturális sajátosságait; a tanuló családját partnernek tekintse a nevelésben;
- megkérdőjelezze a sztereotip vagy klisészerű ítélezéseket;
- gyakorolja az önreflexió és általában a reflexivitás képességét;
- növekedjen az interperszonális történések iránti érzékenysége és az empátiája, fejlődjön a bizalom, a türelem, a mások meghallgatásának és megértésének képessége;
- vállalja az együttműködést pedagóguskollégáival, az iskola más munkatársaival, a szülőkkel és a tanulók életében szerepet játszó más szakemberekkel és intézményekkel, szervezetekkel és szolgáltatásokkal;
- ismerje el a hatékony kommunikáció s a hozzá tartozó technikák jelentőségét mind a nevelő-oktató munkában, mind az iskolai szervezet fenntartásában, működtetésében;
- ismerje el a komplex drogprevenciós munka s a hozzá tartozó technikák jelentőségét mind a nevelő-oktató munkával, mind az iskolai szervezet fenntartásával, működtetésével, mind a diákok egészséges életvezetésének kialakításával kapcsolatban;
- nyitott legyen arra, hogy a konfliktushelyzetek és problémák feltárása és megoldása érdekében szakmai segítség kérjen.

Mindezen feladatokra való felkészítés mérhetetlenül nagy munkának tűnik, de néhány elemét be tudjuk csempészni a különféle iskolai gyakorlatok keretei közé.

Ha összességében össze akarjuk foglalni a közoktatási intézmények gyermekvédelmi feladatait, akkor két nagy csoportot kell megállapítanunk: a mindenkire kiterjedő általános gyermekvédelmi feladatokat, illetve a célcsoportra (elsősorban a hátrányos és veszélyeztetett gyerekekre) irányuló feladatokat.

5. táblázat: Az iskolai gyermekvédelmi munkával összefüggő feladatok

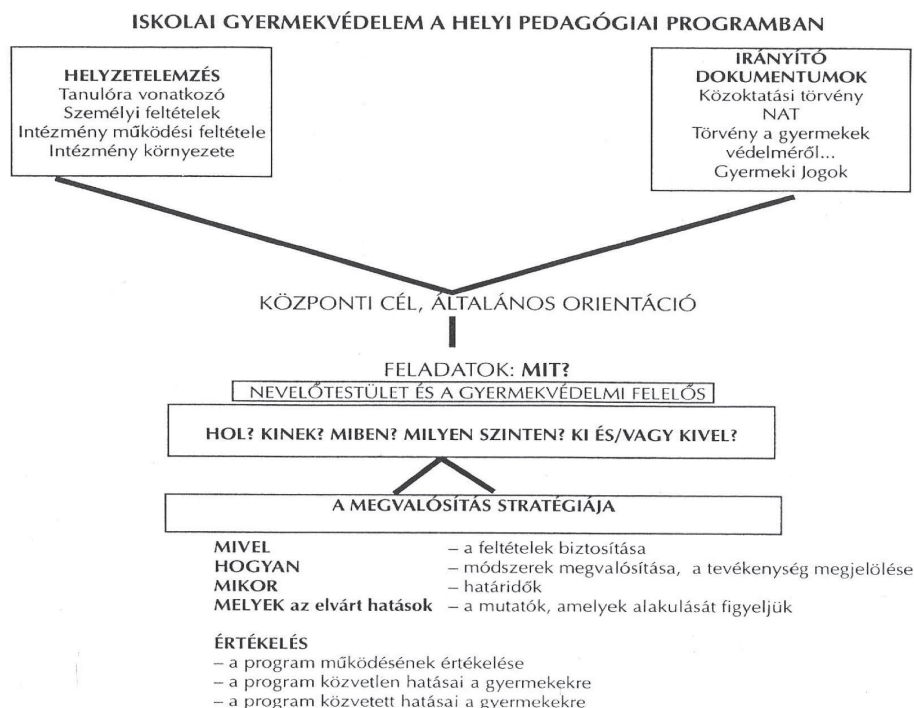
Általános – mindenkire kiterjedő	Speciális – célcsoportra irányuló
Tankötelezettség biztosítása	Feltárás (hátrányos és veszélyeztetett helyzetű és sajátos nevelési igényű gyerekek)
Egészségnevelés	Családlátogatás (problémafeltáró jelleggel)
Drogmegelőzés	Foglalkozások (felzárkóztatás, fejlesztések)
Bűnmegelőzés	Közvetítő tevékenység: pedagógiai szakszolgálati ellátás igénybevétele
Szabadidős programok szervezése	Gyermekjóléti szolgáltatás igénybevétele
Hátrányos helyzetű és veszélyeztetett gyermekek szűrése	Gyermekvédelmi szakellátás igénybevétele
Információ-szolgáltatás	

Gondolja át, hogy kompetenciái területén melyik részben érzi erősnek önmagát, melyben kell fejlődnie! Írjon önmagára vonatkozó fejlesztési tervet! Mit és hogyan szeretne fejleszteni?

5.1. Pedagógiai dokumentumok az óvodai, iskolai gyermekvédelmi munkában²

Ha végignézzük az iskolai, óvodai pedagógiai dokumentumokat, akkor egyértelművé válik, hogy a gyermek- és ifjúságvédelem szinte mindegyikben helyet kap valamilyen formában. Ebben a részben áttekintjük azokat a legfontosabb pedagógiai dokumentumokat, amelyek az adott intézmény tanulóinak védelmével foglalkoznak.

Az 1996-os közoktatási törvénymódosítás előírja, hogy az iskoláknak a *pedagógiai programjukban* a gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladataikat is meg kell határozniuk. Bár 15 éve él ez a szabályozás, tapasztalataink szerint a pedagógiai programok jelentős részében még a mai napig is inkább a 11/1994. MKM rendelet vonatkozó részének beemelésével találkozhatunk. Ez nem igazán szerencsés megoldás, hiszen így pont a helyi pedagógiai program legfőbb erőssége vesz el: nem a helyi sajátosságokból indul ki, hanem általánosan nézi – jelen esetben – a gyermekvédelmi problémákat. A pedagógiai program gyermekvédelmi részének kidolgozásához javasoljuk az alábbi algoritmus alkalmazását:

6. ábra Iskolai gyermekvédelem a helyi pedagógiai programban (Strauszé, 1998 alapján)

Ahhoz, hogy valóban az intézményre szabott legyen a pedagógiai program gyermekvédelemmel foglalkozó része, szükséges egy részletes helyzetelemzést készíteni, mely a következő pontokat tartalmazza:

- az intézmény környezete, az intézmény működési területének társadalmi helyzete,
- az intézménybe járó diákok és családjaik szocioökonómiai státusza,
- az adott intézmény infrastrukturális háttere, kiemelve a humán erőforrást.

E helyzetfeltárást követően lehetséges a feladatok meghatározása, mi az, amit az irányító jogi dokumentum figyelembevételével az adott intézmény a helyzetelemzésre reagálva kitűzhet maga elé. A feladatok megfogalmazásánál alapvetően abból kell kiindulni, hogy megvalósítható célokat határozzanak meg, s ehhez érdemes hozzárendelni a személyi infrastruktúrát is. A pedagógiai program elsősorban a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok megvalósításának stratégiáját, kereteit és alapelveit adja meg, a részletes tervezést érdeme- sebb az adott intézmény külön gyermek- és ifjúságvédelmi programjában leírni. A gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységünk értékelésének szempontjait is érdemes meghatározni a pedagógiai programban: melyek azok

² Az alábbi rész az Együtt a gyermekvédelemben c. folyóiratban megjelenő cikk szerkesztett változata. Pedagógiai dokumentumok az óvodai, iskolai gyermekvédelmi munkában. Együtt a gyermekvédelemben. 2009. 7. sz. 4–6.

a mutatók, melyek alakulását figyeljük. Ez pedig már a másik fontos pedagógiai dokumentumunkhoz vezet el, az intézmény *minőségirányítási programjához*.

A közoktatási törvény 102. §-a kimondja, hogy „A fenntartó (...) d) a minőségirányítási programban meghatározottak szerint működteti a minőségfejlesztés rendszerét, továbbá rendszeresen – ha jogszabály másképp nem rendelkezik, négyévenként legalább egy alkalommal – ellenőrzi a közoktatási intézmény gazdálkodását, működésének törvényességét, hatékonyságát, a szakmai munka eredményességét, nevelési-oktatási intézményben továbbá a gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységet, a tanuló- és gyermekbaleset megelőzése érdekében tett intézkedéseket...” Az adott intézmény minőségirányítási programjában a gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységre is szükséges kitérni, így például átgondolhatjuk a következőket:

- erősségek a gyermekvédelmi munkánkban,
- gyengeségeink, nehézségeink a gyermekvédelmi munkánkban,
- partnerkapcsolataink minősége a gyermekvédelem területén.

Ehhez javasoljuk a SWOT-analízis elvégzését. A SWOT-analízis a nyitott intézményi önértékelés egyik lehetséges módszere. A SWOT betűszó: a strength (erősség), weakness (gyengeség), opportunity (lehetőség) és threat (veszély) angol szavak kezdőbetűiből jött létre. Ennek elvégzése során érdemes átgondolni a következő kérdéseket:

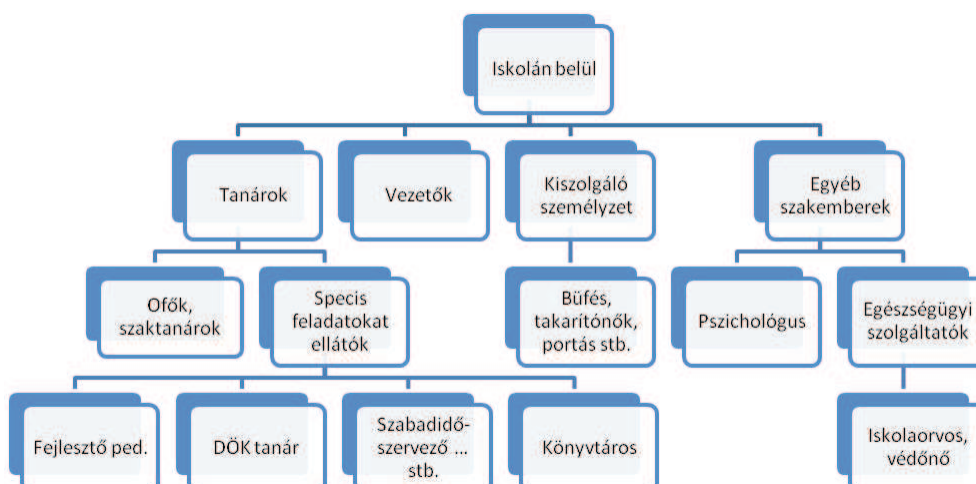
- Mi az, amit a megkérdezettek véleménye szerint jól, sőt nagyon jól csinálnak a gyermekvédelemben az iskolában? Azaz: miben működik jól a gyermekvédelem az intézményben? → erősségek
- Mi az, amit nem túl jól, esetleg kifejezetten rosszul csinálnak a gyermekvédelem területén az iskolában? Miben gyenge az intézmény gyermekvédelmi munkája? → gyengeségek
- Lát-e olyan iskolán kívüli lehetőségeket, intézménytől független pozitív fejleményeket, amelyeket fel kellene használni a gyermekvédelmi munka eredményesebbé tétele, esetleg új utak és módok keresése érdekében? → lehetőségek
- Lát-e olyan iskolán kívülről jövő, intézménytől független negatív jelenséget, amely az ott folyó gyermekvédelmi munka eredményességét fenyegeti, esetleg megkérdőjelez bizonyos törekvéseket? → veszélyek

A kérdésekre adott válaszokat érdemes a lenti táblázatba beilleszteni és ennek mentén átgondolni a fejlesztési lehetőségeket.

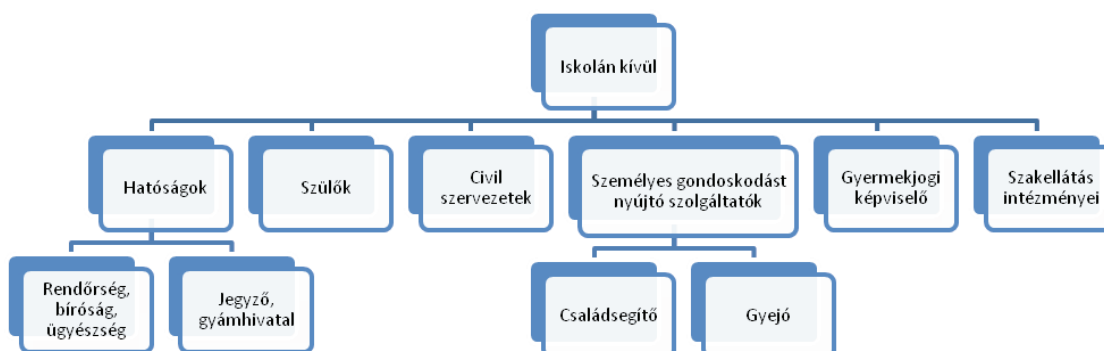

7. ábra SWOT-táblázat

Az általános szabályozók közé tartozik még az adott intézmény *szervezeti és működési szabályzata*, amely meghatározza a közoktatási intézmény szervezeti felépítését, az intézmény működésének belső rendjét, a belső és külső kapcsolatok rendszerét. Például itt kell rögzíteni azt, hogy a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős szervezetileg hol foglal helyet az intézmény életében, kik azok a partnerek, akikkel kapcsolatot tart az óvoda, iskola a gyermekvédelmi feladatok ellátása érdekében. Ennek rövid áttekintését ismét ábrával szemléltetjük.

8. ábra Az iskolán belüli partnerek a gyermekvédelmi munka érdekében

9. ábra Az iskolán kívüli partnerek a gyermekvédelmi munka érdekében

A szervezeti és működési szabályzatban egyértelműen megfogalmazódik, hogy a közoktatási törvény szerint a gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységért az intézmény vezetője a felelős. Közvetve a *házi rend* is nagyon sok mindent elárul az adott intézmény gyermekvédelméről, hiszen a házi rendnek tartalmaznia kell például:

- azt, hogy a jogszabályokban meghatározott tanulói jogokat és kötelezettségeket milyen módon lehet gyakorolni, illetve hogyan kell végrehajtani;
- az iskola, kollégium által szervezett, a pedagógiai program végrehajtásához kapcsolódó iskolán, kollégiumon kívüli rendezvényeken tiltott tanulói magatartást;
- azokat a védő, óvó előírásokat, amelyeket a gyermekeknek, tanulóknak az óvodában, iskolában, kollégiumban való tartózkodás során be kell tartaniuk;
- a gyermek, tanuló távolmaradásának, mulasztásának, késésének igazolására vonatkozó rendelkezéseket;
- a szociális ösztöndíj, illetve a szociális támogatás megállapításának és felosztásának elveit, a nem alanyi jogon járó tankönyvtámogatás elvét, az elosztás rendjét;
- a fegyelmező intézkedések formáit és alkalmazásának elveit.

Igen ritka, hogy egy közoktatási intézmény saját kidolgozott gyermek- és ifjúságvédelmi programmal rendelkezzen, holott e dokumentum igen fontos iránytű lehetne egy-egy intézmény munkájában. Azon túl, hogy a pedagógiai programban is fellelhető helyzetleírást és az abból adódó feladatokat és alapelveket tartalmazza, kitérhet a gyermekvédelem komplex kapcsolatrendszerére, szabályozhatja a partnerek közötti munkamegosztást, kompetenciahatárokat, az egyes feladatokért felelős személyeket, határidőket, esetleges tartalmazhat módszertani javaslatokat az eszmegbeszélésekre, az egyes nehézségek, problémák kezelésére, azaz egyfajta

protokollját az iskolai gyermekvédelmi munkának. Ez nem azonos a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős munkatervével, annál több, hiszen egyrészt teamben gondolkodva próbál reagálni az intézmény gyermekvédelemmel kapcsolatos feladataira, másrészt az együttműködés alapelveit is igyekszik körvonalazni. Ha egy intézmény külön gyermek- és ifjúságvédelmi programot akar kidolgozni, az alábbi tartalmi egységeket javasoljuk:

I. helyzetfelmérés

- a pedagógiai program helyzetfelméréséből kiindulva az iskola szocioökonómiai státusza (kik járnak ide?);
- tipikus gyermek- és ifjúságvédelmi problémák;
- tipikus fegyelmi problémák;
- a gyermekvédelemhez kapcsolódó tárgyi és személyi feltételek felmérése (Hol lehet a gyermekvédelmi beszélgetésekre teret biztosítani? A pedagógusok között kinek vannak a gyermekvédelemhez kapcsolódó ismeretei? Van-e valaki, aki a gyermekvédelemhez kapcsolódóan továbbképzésen vett részt? Kik – külső partnerek, civil szervezetek – segíthetik a gyermekvédelmi munkát?).

II. gyermekvédelmi stratégia kidolgozása

- az iskolán belül ki milyen feladatokért lesz felelős a gyermekvédelem területén? A gyermekvédelmi team feladatköre, működésének alapelvei;
- az általános gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátása (szabadidő-szervezés, prevenciók tevékenység stb.);
- egyéni gyermekvédelmi problémák kezelésének menete: ki, kinek jelez? Hogyan történjék a jelzés?
- az intézményen belül használt gyermekvédelmi adatlapok kidolgozása;
- az eszmegbeszélések forgatókönyve;
- hiányzásokkal kapcsolatos eljárás;
- fegyelmi ügyek kezelése.

III. a gyermek- és ifjúságvédelmi munka minőségbiztosítása

- az eredményesség mutatóinak kidolgozása;
- mérési eszközök, mutatók meghatározása a gyermekvédelem területén;
- az iskola gyermekvédelmi programjának közvetlen és közvetett hatása a gyermekekre

Természetesen az adott helyi sajátosságokat figyelembe véve módosítható, alakítható a gyermekvédelmi program tartalma.

A gyermekvédelmi program fontos része a *gyermek- és ifjúságvédelmi felelős munkaterve*.³ A *gyermekvédelmi munkaterv célja* egy évre előre megtervezni az adott közoktatási intézmény gyermekvédelmi munkájának főbb céljait, feladatait, hozzárendelve az eszközöket, felelősöket, kapcsolatokat. Az alábbiakban csupán egy példát adunk, ehhez szükséges hozzárendelni az adott intézmény sajátosságait, speciális területeit.

Az éves munkatervet érdemes egy *általános helyzetfeltárással* kezdeni, ahol statisztikai adatok segítségével összefoglaljuk az addig nyilvántartott hátrányos helyzetű gyermekek arányát, a hátrányos helyzet, veszélyeztetettség okait. Érdemes már ebben a részben feltárni az adott intézményen belüli és kívüli erőforrásokat, azaz hogy kik azok a személyek, akiknek a munkájára számítunk feladataink elvégzésében (osztályfőnökök, iskolapszichológus, fejlesztőpedagógus, egészségügyi szolgáltatók, családsegítő központ, gyermekjóléti szolgálat, nevelési tanácsadó, civil szervezetek stb.) A munkatervnek van egy a feladatokból adódóan folyton ismétlődő, minden héten visszatérő része és egy hónapokra lebontható, az iskolai munkatervből, valamint az adott település gyermekvédelmi programjai által meghatározott része.

Állandó feladatai közé sorolhatjuk például:

1. Állandó kapcsolat az iskolavezetéssel, az osztályfőnökökkel, az iskola gyermekorvosával, védőnővel, fejlesztőpedagógussal, az iskolapszichológussal, a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagokkal.
2. A hátrányos és veszélyeztetett helyzetű gyermekek szüleivel való állandó kapcsolattartás.

³ Az alábbi rész az Együtt a gyermekvédelemben c. folyóiratban megjelenő cikk szerkesztett változata. Tanácsok a gyermek- és ifjúságvédelmi terv elkészítéséhez. Együtt a Gyermekvédelemben. 2008. 6. szám 9–10.

3. Együttműködés az adott település gyermekvédelemmel foglalkozó szakembereivel a tanulókat veszélyeztető okok megszüntetése érdekében.
4. Szükség esetén pedagógiai vélemények kérése az osztályfőnököktől, segítségnyújtás ennek elkészítésében.
5. Tanácsadás a hozzá forduló gyerekeknek, pedagógusoknak, szülőknek fogadóórán, szülői értekezleten.
6. Prevenációs programok szervezése és koordinálása.
7. Az igazolatlanul hiányzó tanulók szüleinek, szükség esetén a gyermekjóléti szolgálatnak és a település jegyzőjének értesítése.

A hónapokra lebontható feladatok tervezése során több tényezőt is érdemes átgondolni, például azt, hogy milyen aktuális eseményhez kapcsolódhat az adott program, kik lesznek a felelősök az adott feladat elvégzéséért, kikkel kell ennek érdekében felvenni a kapcsolatot. Nagyon fontos, hogy konkrét határidőket is meg kell szabni, hiszen ezáltal válik ellenőrizhetővé, visszacsatolhatóvá az adott feladat elvégzése. Természetesen a felsorolt feladatok elvégzése nem csak és kizárólag a gyermekvédelmi felelősre hárul, hanem *team-munkában* kell megvalósítani, melynek ugyanúgy lehetnek részesei belső kollégák, mint külső szakemberek, civil szervezetek, vagy akár az adott intézmény gyerekei (például a gyermekek tervezhetik meg és készíthetik el a plakátokat, segíthetnek a rendezvények, programok szervezésében stb.).

6. táblázat Gyermek- és ifjúságvédelmi munkaterv

Hónap	Határidő	Cél	Feladat	Eszköz, módszer	Felelős
Szeptember		A diákok és a szülők ismerjék meg lehetőségeiket, jogukat a gyermekvédelemmel kapcsolatos területeken	Tájékoztatás az intézményben folyó gyermekvédelmi munkáról	Plakátok, felhívások, tájékoztató anyagok készítése, szülői értekezleten való részvétel	gyvf.
		Egyeztetés az adott település gyermekvédelmi szakembereivel	A féléves, éves gyermekvédelmi programok egyeztetése a külsős szakemberekkel	Közös megbeszélés	gyvf.
		Tantestületi tagok tájékoztatása	A tantestület tájékoztatása a gyermekvédelmi felelős feladatköréről, lehetőségekről	Értekezleten való előadás, e-mailes tájékoztatás	gyvf., igazgató
		Szabadidős programok szervezése	Szakkörök, szabadidős lehetőségek összegyűjtése, koordinálása	Plakátokon, honlapon való tájékoztatás, személyes tájékoztatás	gyvf., szabadidő-szervező
Szeptember-október		A veszélyeztetettek, hátrányos helyzetűek, HHH-s és SNI-s gyerekek felmérése, a pénzbeli ellátásokhoz kapcsolódó dokumentumok beszerzése	Statisztika készítése, tanácsadás a szülőknek, segítségnyújtás a szülőknek	Statisztikai adatlap, nyomtatványok, tanácsadás	gyvf., ofó, iskolapszichológus
Október		A DÖK-kel való együttműködés elősegítése	Kapcsolatfelvétel a DÖK-kel, a közös programok egyeztetése	Közös megbeszélés, e-mailes kapcsolattartás	DÖK elnök, felelős tanár, gyvf.
		A lelki egészség világnapjának megünneplése	Projekt a lelki egészség világnapjával kapcsolatban	Programszervezés	Védőnő, iskolapszichológus
November		A Gyermekek Jogának Világnapjának megünneplése	Tájékoztató előadás, tréning tartása a gyermeki jogokról	Programszervezés	DÖK felelős tanára, gyvf.
		A média hatásának megismertetése	A Televízió Világnapján vetélkedő a televízióról, filmklub	Programszervezés	DÖK felelős tanára, gyvf.
December		A bukásra álló, rendszeresen késő tanulókkal való foglalkozás (ha ezt eddig az ofó nem tette meg)	A bukásra álló tanulók szüleinek értesítése	Telefonon való értesítés, személyes kapcsolatfelvétel a diákkal, szülővel	ofó, gyvf.
		Karácsonyi jótékonyági akciók szervezése	Kapcsolatfelvétel az önkormányzattal, civil szervezetekkel, támogatókkal	Levél, telefon, személyes kapcsolatfelvétel	gyvf.
Január		A kollégák tájékoztatása az 1. féléves munkáról	Beszámoló készítése az 1. félév munkájáról, tájékoztatás a változásokról, lehetőségekről	Írásbeli beszámoló, szóbeli beszámoló a félévi értekezleten	igazgató, gyvf.
		A statisztikai adatok aktualizálása	Az új jövedelemigazolások bekérése	Statisztikai adatlap	gyvf.
Február		A félévben bukott tanulók helyzetének segítése	Konzultáció, esetmegbeszélés az ofókkal, iskolapszichológussal, szaktanárokkal az adott tanulókról	Megbeszélések, konzultációk	gyvf., iskolapszichológus
Március		A bukásra álló, rendszeresen késő tanulókkal való foglalkozás (ha ezt eddig az ofó nem tette meg)	A bukásra álló tanulók szüleinek értesítése	Telefonon való értesítés, személyes kapcsolatfelvétel a diákkal, szülővel	ofó, gyvf.
Március-Aprilis		Az egészségfejlesztésre, prevencióra való tudatos figyelem	Az Egészség Világnapjának keretein belül projekthét szervezése, prevenció programok szervezése	Program-szervezés	Biológianatórok, iskolapszichológus, gyvf.
Április		A pedagógusok gyermekvédelmi ismereteinek bővítése	Gyermekvédelmi workshop a pedagógusoknak külső szakemberek segítségével	Program-szervezés	gyvf., iskolapszichológus
Május		A kollégák tájékoztatása a 2. féléves munkáról	Beszámoló készítése a 2. félév munkájáról	Írásbeli beszámoló, szóbeli beszámoló a félévi értekezleten	igazgató, gyvf.
		Nyári táborok	A nyári táborok megszervezésének koordinálása, arról való informálás	Plakátok, felhívások, tájékoztató anyagok készítése, programszervezés	gyvf., szabadidő-szervező
		A családokkal való kapcsolattartás erősítése	A nemzetközi Családi Nap keretein belül családi nap szervezése	Programszervezés	gyvf., szabadidő-szervező
Június		Évzáró statisztikák elkészítése	Összegző tanulmány készítése a fenntartó számára	Statisztikai adatlapok elemzése	igazgató, gyvf.

A fenti munkaterv csupán egy lehetőség a sok közül. Tudjuk, hogy gyakran korlátozottak a lehetőségek, de a kollégákkal, külsős szakemberekkel való együttműködés, konzultáció adhat ötleteket arra, hogyan tudják intézményükben gördülékenyebbé tenni a gyermekvédelmi munkát.

A gyermek- és ifjúságvédelmi felelős mellett az *osztályfőnöki munkatervben* is meg kell jelennie a gyermek- és ifjúságvédelem témakörének, hiszen általában az osztályfőnöki órák alkalmasak az általános prevenciós foglalkozások tartására, itt kerülhetnek elő olyan témakörök, mint például életvezetési ismeretek, bűnmegelőzés, önismeret. Érdemes kiemelni, hogy más szaktárgyakhoz is kapcsolható a gyermekvédelem: a magyar-, a társadalomismeret-, a biológia- és kémiaórák, de akár a nyelvórák mind-mind alkalmasak arra, hogy a diákok számára fontos, a saját védelmüket szolgáló ismereteket közvetítsünk.

A pedagógiai dokumentumok gyermekvédelmi szempontból történő átgondolása hozzásegíthet ahhoz, hogy az adott intézmény rendszerbe foglalva, tudatosabban végezze gyermekvédelmi tevékenységét.

Feladat: A tanárjelölt működjön közre az iskola gyermekvédelmi stratégiájának kidolgozásában! Induljanak ki a SWOT-analízis eredményeiből!

5.2. A gyermek- és ifjúságvédelmi felelős

A jelzőrendszer igen fontos tagja a közoktatási intézményeken belül dolgozó *gyermek- és ifjúságvédelmi felelős*. A közoktatási törvény 1996. évi LXII. számú módosításának 1. számú melléklete előírta az iskolákban a félállású gyermekvédelmi felelős alkalmazását. Azonban nem történt meg a gyermekvédelmi felelős végzettségének pontos meghatározása, emiatt nagyon gyakran e feladatok ellátására kevésbé felkészült pedagógusokat jelöltek ki. A 2006. évi LXXI. törvény kivette a kötelezően foglalkoztatott közalkalmazotti körből a gyermekvédelmi felelős státuszt. Ezáltal az intézmény vagy fenntartója csak saját forrásból finanszírozhatja, mivel semmilyen állami normatívát nem kap. Jelenleg az a legelterjedtebb gyakorlat, hogy órakedvezményrel bíznak meg valakit ezen feladatok ellátásával. Komoly dilemmaként jelenik meg a szakmában, hogy szociális vagy pedagógusi végzettséggel rendelkezzen a gyermekvédelmi felelős: természetesen az lenne az ideális, ha mindkét területen képzett lenne, bár erre igen ritkán van lehetőség. Véleményünk szerint az iskola világában célszerűbb olyan felkészült pedagógusokat alkalmazni gyermekvédőként, akik képesek a szociális szférával való együttműködésre. Alapvetően pedagógiai folyamatként értelmezzük az iskolai gyermekvédelmi munkát, a szociális megsegítés pedig alapvetően a gyermekjóléti szolgálatok körébe tartozik. Egyfajta áthidaló megoldásként jelenhet meg az iskolai szociális munkás alkalmazása, mely igen korlátozott mértékben van jelen. Azt minden bizonnyal elmondhatjuk, hogy akár gyermekvédelmi felelősként dolgozik valaki, akár nem, minden esetben szükséges ismerni a közoktatási intézményekben zajló gyermekvédelmi munkát.

A *gyermek- és ifjúságvédelmi felelősöknek* a jogi szabályozás alapján az *alábbi feladatokat* kell ellátniuk: *Problémafeltárás, segítség:*

- A veszélyeztetett tanulóknál – a veszélyeztető okok feltárása érdekében – családlátogatáson, segítő beszélgetések útján megismeri a tanulót és a családi környezetét.
- Feltárja az indokolatlan iskolai hiányzások okait, szükség esetén ezt jelzi a szülőnek, a gyermekjóléti szolgálatnak, illetve a jegyzőnek (lásd 11/1994. MKM rendelet 20. §).
- Az osztályban tanító pedagógusok jelzése alapján – a segítőszolgálatok címével – segít azoknak a családoknak, melyek életvitele anyagi okok vagy veszekedések miatt diszharmonikussá vált.
- Rendszeres óralátogatásokkal nyomon követi a hátrányos helyzetű tanulók tanulmányi előmenetelét, a tanórán kívüli viselkedését.
- A tanuló anyagi veszélyeztetettsége esetén kezdeményezi, hogy az iskola igazgatója indítson eljárást a tanuló lakó-, illetve ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes települési önkormányzat polgármesteri hivatalánál rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény vagy rendkívüli gyermekvédelmi támogatás megállapítására, szükség esetén a támogatás természetbeni ellátás formájában történő nyújtása érdekében.
- Felméri a veszélyeztetett és hátrányos helyzetű gyermekek arányát az osztályfőnökök közreműködésével.

Együttműködés:

- Gyermekbántalmazás vélelme vagy egyéb pedagógiai eszközökkel meg nem szüntethető veszélyeztető tényező megléte esetén értesíti a Gyermekjóléti Szolgálatot.
- A Gyermekjóléti Szolgálat felkérésére részt vesz az esetmegbeszéléseken, megkeresésre az osztályfőnökökkel együtt pedagógiai véleményt készít.
- Kapcsolatot tart a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjaival, a kapcsolódó civil szervezetekkel.

Tájékoztatás:

- Segíti az iskola pedagógusainak gyermek- és ifjúságvédelmi munkáját, tájékoztatja őket a gyermekvédelmi munkáról, arról, hogy miben tud segítséget nyújtani számukra.
- Az osztályokat felkeresve tájékoztatja a tanulókat arról, hogy milyen problémával, hol és milyen időpontban fordulhatnak hozzá, az iskolán kívüli gyermekvédelmi feladatokat ellátó intézményeket is bemutatja. Az alsósok esetében érdemes rajzzal „elmagyarázni”, hogy kihez fordulhatnak, ha valamilyen problémájuk van.
- Az iskolában a tanulók és a szülők által jól látható helyen közlésezi a gyermekvédelmi feladatot ellátó fontosabb intézmények (pl. Gyermekjóléti Szolgálat, Nevelési Tanácsadó, drogambulancia, ifjúsági lelkisegély-szolgálat, gyermekek átmeneti otthona stb.) címét és telefonszámát. Érdemes mindezeket az intézmény honlapján is elérhetővé tenni.
- Gyermekvédelmi tanácsadást, tájékoztatást végez a tanulók, a szülők részére.
- Tájékoztatást nyújt a tanulók részére szervezett szabadidős programokról intézményen belül, illetve kívül (elsősorban a családsegítő és gyermekjóléti szolgálatokra gondolunk).

Szervezés:

- Biztosítja a hátrányos helyzetben lévő tanulók felzárkóztatását, ha szükséges, korrepetálásokat szervez.
- Az iskola nevelési programja, gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatai keretében egészségnevelési, ennek részeként kábítószer-ellenes program, valamint bűnmegelőzési program kidolgozását segíti, szervezi, végrehajtását figyelemmel kíséri.

Adminisztráció:

- Statisztikai adatok összegyűjtése (hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, étkeztetési ellátásra szoruló gyermekek stb.).
- Gyermekvédelmi munkaterv készítése minden tanév elején.
- A gyermekvédelmi esetekkel kapcsolatos iratanyagok kezelése (jegyzőkönyvek, esetnapló/esetmappa).
- Jelzési űrlapok készítése, küldése az illetékes szerveknek.

A gyermek- és ifjúságvédelmi felelős bemutatkozására és a szülők tájékoztatására jó alkalom az év elején megtartandó szülői értekezlet, nyomtatott formában akár oda is adhatják a szülőknek a gyermekvédelmi felelős fogadóóráját, elérhetőségét, rövid tájékoztató füzetet az iskolai gyermekvédelmi munkáról (ezt érdemes feltenni az intézmény honlapjára is). Érdemes a diákok számára fenntartani egy „*postaládát*” (ez lehet akár elektronikus is), melyben üzenetet lehet hagyni a gyermekvédelmi felelősnek. Hasonlóan fontos, hogy mind a szülők, mind pedig a diákok számára biztosított legyen a fogadóóra, melyre nyugodt körülmények között kell sort keríteni.

Az iskolán belüli kommunikáció fontosságát nem lehet elégszer hangsúlyozni. A gyermekvédelmi felelős segítő partnere a pedagógusnak: felvilágosítja a pedagógusokat, elsősorban az osztályfőnököket a hátrányos helyzet, a veszélyeztetettség tüneteiről, illetve ezek észlelése esetén a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős felé való jelzés lehetőségéről. Ha ez a kapcsolat nincs meg, az a gyermek jelzéseinek figyelmen kívül hagyásához vezethet. Nem biztos, hogy a gyermekvédelmi felelős minden gyermeket teljes mértékben meg tud ismerni, az osztályban tanító pedagógusokban tudatosítani kell, hogy ők azok, akik leginkább felismerhetik a gyermek problémáit, kezelésükben pedig segítséget kaphatnak a gyermekvédelmi felelőstől. *A gyermekvédelmi felada-*

tok felismerésében és pedagógiai eszközökkel történő kezelésében részt kell vennie mindegyik pedagógusnak! Feladat: Elemezze az iskola honlapját: hogyan tájékoztat a gyermekvédelemről? Készítsen interjút az intézmény gyermekvédelmi felelősével, ismerkedjen meg munkájával! Vizsgálja meg a gyermekvédelemmel kapcsolatos úrlapokat! Próbálja kitölteni egy osztályra vonatkoztatva!

JAVASOLT SZAKIRODALOM

- FÖLDES P. (2001): Gyermekvédelem az iskolában. In: Szekszárdi J. (szerk.): *Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek*. OKI Kiadó – Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 362–378.
- KATONÁNÉ PEHR E.: *A gyermekvédelem szerepe és lehetőségei az iskolai erőszak megelőzésében és kezelésében*. URL: http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/pehr_gyermved_080521.pdf. Letöltés ideje: 2011. 06. 03.
- STRAUSZNÉ SIMONYI E. (1998): *Az iskolai gyermekvédelem helye a gyermekvédelem rendszerében*. Fővárosi Pedagógiai Intézet, Budapest.
- VECZKÓ J. (2007): *Gyermekvédelem pszichológiai és pedagógiai nézőpontból Társadalmi, család- és gyermek-érdekek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- VERESSNÉ GÖNCZI I. (2003): *A gyermekvédelem pedagógiája*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

6. A gyermekvédelmi munka alapelvei és folyamata

A gyermekvédelmi segítő munka egy olyan dinamikus folyamat, amely mindig az „itt és most”-ban történik a jelenlegi szükségleteikkel, illetve problémáikkal vesz részt benne mind a nevelt, mind pedig a segítő pedagógus. Vannak olyan alapelvek, melyek betartása alapvetően szükségesek a szakszerű gyermekvédelmi munkához, ezek pedig a következők (Büki, 2009):

- A probléma elfogadásának elve
- A barátságos részvét elve
- Az alkalmazkodás elve
- A jóakarát vélelmének elve
- A vádaskodás tilalmának elve
- A kompetencia elve
- A magyarázat elve
- A diszkréció elve
- Empátia
- Feltételekhez nem kötött pozitív odafordulás
- Hitelesség
- Nyílt kommunikáció
- Másik emberbe vetett bizalom

Bármilyen gyermekvédelmi esettel találkozunk, ezen alapelvek érvényesítése alapvetően fontos.

Némi dilemmaként merülhet fel a titoktartás kötelezettsége, érdemes szem előtt tartani a közoktatási törvény erre vonatkozó részét. A Közoktatási törvény 2. számú melléklete szerint „1. A pedagógust, a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottat, továbbá azt, aki közreműködik a gyermek, tanuló felügyeletének az el látásában (a továbbiakban e rendelkezések alkalmazásában együtt: pedagógus) hivatásánál fogva harmadik személyekkel szemben titoktartási kötelezettség terheli a gyermekkel, a tanulóval és családjával kapcsolatos minden olyan tény, adatot, információt illetően, amelyről a gyermekkel, tanulóval, szülővel való kapcsolattartás során szerzett tudomást.” A titoktartási kötelezettség azonban nem terjed ki a nevelőtestületi értekezleten a nevelőtestület tagjainak egymás közötti, a gyermek, a tanuló fejlődésével, értékelésével, minősítésével összefüggő megbeszélésre. Valamint hivatkozva a gyermekvédelmi törvény 17. §-ára és a közoktatási törvényre: „3. A pedagógus, illetve a nevelő és oktató munkát segítő alkalmazott az óvoda vezetője, az iskola, kollégium igazgatója (vezetője) útján – a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény 17. §-ára is tekintettel – köteles az illetékes

gyermekjóléti szolgálatot haladéktalanul értesíteni, ha megítélése szerint a gyermek, a kiskorú tanuló – más vagy saját magatartása miatt – súlyos veszélyhelyzetbe kerülhet vagy került. Ebben a helyzetben az adattovábbításhoz az érintett, illetve az adattal kapcsolatosan egyébként rendelkezésre jogosult beleegyezése nem szükséges.” Arról, hogy mi minősül személyes és általános adatnak, az adatvédelmi törvény ad pontos információt. Amellett, hogy igyekszünk védeni a gyermek jogait és próbáljuk szem előtt tartani az adatvédelmi előírásokat, gondoljunk arra, hogy az általunk tudott információval egy szakmailag korrekt és segítők teamben a gyermek helyzetét segíthetjük elő.

Röviden foglaljuk össze, hogy kinek és milyen adatok adhatók ki!

- fenntartó, bíróság, rendőrség, ügyészség, önkormányzat, államigazgatási szerv, nemzetbiztonsági szolgálat részére valamennyi adat,
- sajátos nevelési igényre, a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségre vonatkozó adatok a pedagógiai szakszolgálat intézményeitől a nevelési-oktatási intézménynek, illetve vissza,
- az életkori sajátosságokkal, a fejlettséggel kapcsolatos adatok a szülőnek, a pedagógiai szakszolgálat intézményeinek,
- a magatartás, szorongalom és tudás értékelésével kapcsolatos adatok az érintett osztályon belül, a nevelőtestületen belül, a szülőnek, a vizsgabizottságnak, ha az értékelés nem az iskolában történik, akkor az iskolának, iskolaváltás esetén az új iskolának, a szakmai ellenőrzés végzőjének,
- a diákigazolvány – jogszabályban meghatározott – kezelője részére a diákigazolvány kiállításához szükséges valamennyi adat,
- a tanuló iskolai felvételével, átvételével kapcsolatosan az érintett iskolához, felsőoktatási intézménybe történő felvétellel kapcsolatosan az érintett felsőoktatási intézményhez és vissza,
- az egészségügyi, iskola-egészségügyi feladatot ellátó intézménynek a tanuló egészségügyi állapotának megállapítása céljából.
- a család- és gyermekvédelemmel foglalkozó intézménynek, szervezetnek, gyermek- és ifjúságvédelemmel foglalkozó szervezetnek, intézménynek a tanuló veszélyeztetettségének feltárása, megszüntetése céljából,
- az állami vizsgák alapján kiadott bizonyítványokat nyilvántartó szervezetnek a bizonyítványok nyilván tartása céljából.

A jelzési kötelezettségünk sokszor felülírja a titoktartási kötelezettségünket, például az alábbi tipikus helyzetekben:

- Magántanulói státusz iránti kérelem
- Iskolai mulasztások
- Szociális problémák
- Diák deviáns viselkedése
- Szülők szenvedélybetegsége
- Gyermekbántalmazás

Ilyenkor alapvetően fontos szakemberhez fordulni, velük együttműködve segíteni a diákat és a családját.

A gyermekvédelmi munkánk igazán akkor lesz hatékony, hogyha tervszerű, ha az iskolán belül kialakul az esetkezelések protokollja. Érdemes átgondolni az alábbi kérdéseket és egyértelmű eljárási módot meghatározni, mely mindenki számára világos lesz:

- A pedagógusok milyen formában (szóban vagy kitöltött központi űrlap segítségével írásban) és kinek (először az osztályfőnöknek, és utána az osztályfőnök jelez a gyermekvédelmisnek, vagy már egyből a gyermekvédelmi felelősnek) jeleznek?
- Ki lesz az esetgazda? Azaz ki és hogyan veszi fel a kapcsolatot szükség esetén a szülővel, illetve a külső szakemberekkel (írásban, telefonon, személyesen)?
- Ki hívja össze az esetmegbeszélést? Kiket szükséges meghívni az esetmegbeszélésre? Mennyire vonjuk be a diákat nem tanító kollégákat, illetve azokat, akik bár tanítják a gyermeket, de nem érintettek a problémában?
- Ki fogja képviselni a diák érdekeit?

Ha *gyermekvédelmi esetkezelésről* beszélünk, akkor ennek különböző fázisai vannak, ezeket érdemes szem előtt tartani, így például az alábbiakat (Soós, 2005):

1. *Munkakapcsolat kiépítése*: a problémában érintettek megkeresik a gyermekvédelmi felelőst, vagy a gyermekvédelmis veszi fel a kapcsolatot a jelzett diákkal, majd a szülőkkel, ha szükséges. Ekkor már érdemes elkezdni az adatgyűjtést a problémával, a diákkal kapcsolatosan (ezzel részletesebben foglalkozunk lentebb).
2. *Probléma vizsgálata*: érdemes team-ben elkészíteni az úgynevezett problémafát, melyről szintén lentebb írunk.
3. *Tervezés*: az egyéni segítő terv elkészítése, melyben a célok, a prioritások, a segítség stratégiája, az ebből adódó feladatok, az ehhez kapcsolódó módszerek, valamint a határidők és felelősök jelennek meg.
4. *Források elérése*: érdemes a tervben kiemelten foglalkozni azzal, hogy kik azok, akikkel együttműködünk, kik látják el az érdekképviselőt, illetve milyen akadályokkal találkozhatunk munkánk során.
5. *Segítő munka*, melynek az egyik legfőbb jellemzője a team-munka. A team alatt olyan csoportot értünk, amely az adott diákkal kapcsolatban lévő pedagógusokból, segítő szakemberekből áll, akik a diákot egyéni igényei és szükségletei szerint támogatják, olyan pedagógiai munkát végeznek, melyet a személyközpontúság, a személyiségfejlődés határoz meg (Bartha et al., 2009).
6. *Leválás*: a pedagógusok mentálhigiénéjének gondozása érdekében nagyon fontos a leválás folyamata, mely a segítő aktivitás csökkentéséből, a diák elengedéséből áll.

Feladat: Keressen az iskolában tipikus gyermekvédelmi eseteket, csoportosítsa ezeket, majd válasszon ki egyetlen egy esetet, és ennek kezelését kövesse végig! Az ezzel kapcsolatos meglátásait jegyezze le napló formájában: mi az, amit Ön gondol az eset kezeléséről?

6.1. Az adatgyűjtés

Nem egyszerű dolog egy diákról komplex megismerési anyagot készíteni, ezt mindannyian tudjuk. A szakember számára alapvetően fontos az adott diák jellemzőinek feltárása, feltérképezése. Ennek érdekében gyűjtünk adatokat, az adatgyűjtés folyamata sokrétű, mert a *gyermek, a környezetük és maguk a pedagógus* különböző szempontokból látja az adott helyzetet, önmagát, illetve a diákot. Így előfordulhat, hogy az adatgyűjtés során ellentmondó információkkal találkozhatunk.

Az információgyűjtést több módszer alkalmazásával végezhetjük el: megfigyelések, interjúk, környezettanulmány, családlátogatás, vagy mások formális és informális közlései, tesztek és kérdőívek. Az információgyűjtés tudatos, tervezett formában meghatározza a segítség irányát, módját, növeli az együttműködés, az esetleges problémamegoldás eredményességét és hatékonyságát.

A legmeghatározóbb *információforrás* maga a gyermek. A gyermekre vonatkozó információk talán másik legfontosabb forrása lehet a *szülővel, szülőkkel* (vagy gondozóval, gondviselővel, gyermekvédelmi gondoskodás esetén nevelővel) *készített beszélgetés*. A *tájékozódás forrásai* lehetnek még a gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok (pl. családgondozók), a korábbi intézményből érkező vélemények, a szakértői bizottságok véleményei. A beszélgetéseken túl több dokumentum is segíthet a tájékozódásban. Nem is gondolnánk azt, hogy gyakran párhuzamosan – egy-egy segítő intézménynél – szinte teljes dokumentáció van a diákról. Természetesen a dokumentumok és a beszélgetések mellett *saját megfigyeléseinkről, tapasztalatainkról* se feledkezzünk meg! Ezek a benyomások is mind-mind hozzájárulnak ahhoz, hogy árnyalt képet kaphassunk a diákról. Nem egyszerű dolog e sok-sok információ rögzítése, javasoljuk, hogy a diákunkról legyen egy mappánk, ahová esetlegesen a napközben, hétközben feljegyzett reflexióink kerülhetnek be (ide tehetjük akár egy-egy dolgozatát, vagy bármilyen más dokumentumot a diákkal kapcsolatban). Az *információkhoz jutás módszerei nem lehetnek egyoldalúak*, például csak a pedagógus megfigyelésin alapulnak! Ne feledjük, hogy a legfontosabb információforrásunk maga a gyermek, a fiatal, a vele történt beszélgetésekből, interjúkból származó információknak is helyet kell adni!

Feladat: Egy kiválasztott diákról gyűjtse össze a lehető legtöbb információt, használja a pszichológiában tanult, a diák megismerésére irányuló módszereket (pl. szociometria, anamnézis felvétele)! Figyelje meg az adott diákot tanórán, tanórán kívüli tevékenységek keretein belül! Beszélje meg mentortanárával közösen a tapasztalatokat!

6.2. A problémafa módszere

A problémafa⁴ módszere nem ismeretlen a minőségfejlesztés területén jártas kollégáknak, ugyanakkor gyakorlati tapasztalatokból kiindulva azt gondoljuk, hogy gyermekvédelmi, pedagógiai munkánkban is jól alkalmazható. A problémafa alkalmazása révén azzal szembesülhetünk, hogy sokkal strukturáltabban tudunk gondolkodni az adott esetről, problémáról.

A gyermek, fiatal (család) élethelyzetének, nehézségeinek tudatos átgondolását segítheti a *problémafa és célfa módszere*, mely az egyéni segítő terv kidolgozásában is alapul szolgálhat. A problémaelemzésben lehetőleg vegyen részt minden érintett szakember. Esettől függően a gyermek és családja is részt vehet a problémafa készítésében, de akár választhatjuk azt a megoldást, hogy segítőként a diákkal együtt készítjük el a saját problémafáját. (Akár osztályban is ki lehet próbálni.)

A problémafa készítésének főbb lépései a következők:

1. A problémák azonosítása felmérések, interjúk, ötletroham, megfigyelés segítségével.
2. A feltárt problémák közötti ok-okozati összefüggések feltárása, a probléma elemzése.
3. A problémafa megrajzolása.

A problémák azonosítása során először a lehető legpontosabban igyekezzünk megfogalmazni a problémákat, amelyekkel találkozunk a diákkal kapcsolatban. Ne vesszünk el abban, hogy a tüneteket soroljuk fel, nagyon gyakori csapda ez! Illetve többször előfordul, hogy nem a problémára orientálódunk, hanem a saját sérelmeinket soroljuk fel, összekeverjük a mi nehézségeinket a diák nehézségeivel. A jól meghatározott probléma:

- tömören írja le a megváltoztatandó helyzetet;
- meghatározza az érintettek körét (kinek a problémája...);
- meghatározza a probléma nagyságrendjét.

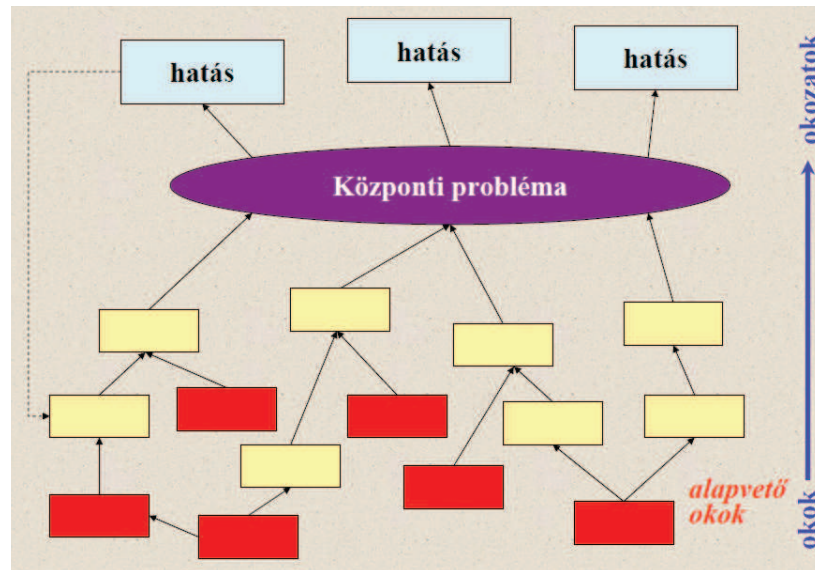
Figyeljünk arra, hogy a probléma ne legyen túlságosan általános, mert az nehezen fogalmazható át majd céllá! A probléma világos, tömör és teljes meghatározása után annak elemzése következik: ennek célja a probléma megoldhatóságának feltárása.

A probléma elemzése során az alábbi kérdéseket érdemes átgondolni:

- Mi a probléma?
- Ez miért probléma?
- Valóságos-e a probléma?
- Miért kellene a problémát megoldani? Mi történne, ha ezt a problémát nem oldanánk meg?
- Kié a probléma?
- A probléma hol fordul elő?
- A probléma mikor fordul elő?

A problémafa megrajzolása a következőképpen történik: a fa legfelső szintjére azt a központi problémát írjuk, amelyet közösen együtt meghatározunk. Ezt követően átgondoljuk többféle szempontból, hogy a probléma mögött milyen okok lehetnek, ezeket érdemes kis cédulákra felírni, majd aztán következhet az ok-okozati összefüggések feltárása. Ha egy adott probléma a vizsgált problémának oka, akkor a megnevezést tartalmazó cédulát helyezték a cédula alá, ha a következménye, akkor pedig fölé. Azaz a problémát és okait „apróra váltjuk”, ami sokat segíthet a problémamegoldás lépéseinek megállapításában.

⁴ Az alábbi rész az Együtt a gyermekvédelemben c. folyóiratban megjelenő cikk szerkesztett változata. A problémafa módszere a gyermekvédelmi munkában. Együtt a gyermekvédelemben. 2009. 9. sz. 10–11.

10. ábra A problémafa (az ábra Nádas Zsolt munkája)

Egy átlagos problémafa 3–5 szintből áll. A meghatározott probléma és okainak elemzése a valóságos helyzet negatív tényezőinek leírása, azaz a probléma megoldása során arra kell törekednünk, hogy kiválasszuk, hogy mely problémákat szükséges feltétlenül megoldani, milyen mértékben sürgető a probléma megoldása, illetve van-e reális esély a megoldásra. Nagyon figyeljünk arra, hogy ne akarjunk minden problémát egyszerre megoldani, rangsoroljuk azokat, mert el fogunk aprózódni!

E kérdések megválaszolását követően következhet az úgynevezett „célfá” összeállítása, azaz a problémákat célokká kell fordítani, azaz a jövőbeni helyzet pozitív aspektusait fogalmazzuk meg! Nagyon fontos, hogy a célok feleljenek meg a szándékoknak és a szükségleteknek, ugyanakkor a segítettel egyeztetett célok kerüljenek csak fel. A célmeghatározásnál alapvető elvárás, hogy reális és tömör célok fogalmazódjanak meg.

A célfá tehát a problémafa tükörképe. A célfá megmutatja, hogy a fő probléma megoldásához milyen részfeladatok megvalósításával juthatunk közelebb, ennek segítségével ki lehet választani a segítség útját, azaz a problémából meghatározva a célt, melyből adódik a feladat – és ehhez kell rendelni a feladat megoldásában részt vevő együttműködő partnereket, illetve a felelősöket. Ezzel pedig már elérkeztünk az egyéni segítő terv készítéséhez.

Feladat: Készítse el a kiválasztott diák probléma- és célfáját! Készíttesse el a kiválasztott diákkal is (rövid magyarázatot követően)! Hasonlítsák össze, hogy miben látják másnak a problémát! Milyen más célokat fogalmazzanak meg?

6.3. Az egyéni segítő terv és a szerződések rendszere

Az egyéni segítő tervet egy-egy gyermekvédelmi eset kezelésében is alkalmazhatjuk.⁵ Az egyéni segítő terv egy-egy kliensünk életútját, jellemzőit és a segítség lehetőségeit tartalmazza. Annak érdekében, hogy a segítő terv valóban egyénre szabott legyen, az alábbi alapelveket érdemes szem előtt tartani:

- *Tudatos tervezési folyamat:* nagyobb eséllyel várható eredmény akkor, ha a gyermek, az esetben érintettek tudják, hogy mi fog vele történni. A segítség folyamat jellegű tervezése és annak a fiatallal, szülőkkel való megosztása, átgondolása elengedhetetlen, hiszen így ők is felelősséget vállaló részesei lesznek a segítő folyamatnak. A fejlesztendő területek megfogalmazása, összefoglalása, lejegyzetelése, aláírása tudatosító hatású.

⁵ Az alábbi rész az Együtt a gyermekvédelemben c. folyóiratban megjelenő cikk szerkesztett változata. Hogyan készítsünk egyéni fejlődési tervet? Együtt a gyermekvédelemben. 2010. 4. sz. 4–5.

- *A segítség folyamata ideális esetben team-munkán alapul. A segítő tervben tudatosítani kell, hogy nemcsak a gyermekvédelmi felelős és a diák, hanem a tantestület, a külsős szakemberek, a szülők is részt vesznek ebben. Életkortól függően a gyermek/ fiatal szempontjából a segítő folyamatban való részvétel fontos, mert annak a motivációs bázisnak a feltérképezése és biztosítása történik meg, mely a gyermekekénél, fiataloknál és szülőknél motorja lehet az együttműködésnek.*
- Kiemelten reflektáljon arra a terv, hogy mi az, ami a gyermek, a fiatal érdeklődéséhez kapcsolódik, mire tudunk építeni a segítség folyamatában.
- Javasolt az egyéni segítő tervet rendszeresen *újraértékelni*.
- Az egyéni segítő terv *hozzáférhető legyen* a gyermekekkel és fiatalokkal kapcsolatban lévő személyek és a szülők/gondviselő számára. Annak aktuálisan a résztvevőkre vonatkozó tartalmát érdemes az érintettek számára elérhetővé tenni.

Az egyéni segítő terv nagyon fontos pontja a *diagnosztizálást, adatgyűjtést követő továbblépés módjainak megfogalmazása*, melynél az alábbi szempontokat mindenféleképpen figyelembe kell venni:

- Valódi problémára irányuljon segítő javaslatunk!
- Ne akarjunk mindent azonnal megváltoztatni! A „lassan siess!” jelmondatát figyelembe véve inkább apróbb lépésekben, rövid, megvalósítható célokat fogalmazzunk meg! A célokat közösen, együtt állapítsuk meg!
- A segítségnél mindig nevezzük meg azt a személyt, aki felelős érte! És ne feledkezzünk meg a határidőről sem! A felelős személy kiválasztásánál a szakmai kompetencia mellett fontos azt is figyelni, hogy maga a diák kivel tud együttműködni!
- „Ne egy ember vigye el a balhét!” A segítség team-munka, nem lehet egy diák sorsáért egy szakember felelős!

Egy pedagógiai, segítő folyamatban mindig nagyon fontos a visszacsatolás, az eltelt időszakra való reflektálás. Ahhoz, hogy valóban a kliens igényeire, szükségleteire reflektáló segítséget tudjunk nyújtani, ismerni kell azt, hogy eddig mit értünk el, mi az, amiben sikeresek voltunk. A visszacsatolást segítő kérdések:

- Mit tartottam sikeresnek az elmúlt időszakban?
- Mi az, amin változtatni kellene? Miben szorul még támogatásra a diák?
- Mit tettem a siker elérése érdekében? Milyen módszereket, elveket alkalmaztam az elmúlt időszakban, melyek adekvátak voltak?
- Mivel magyarázom az esetleges kudarokat?
- Hogyan tudtam együttműködni a fiatalokkal, a kollégákkal, a team tagjaival? Mit tettem ennek érdekében?
- Nézze végig magában azokat a területeket, melyeket a korábbi tervben fejlesztési célul tűztek ki: mennyire sikerült elmozdulást elérni? Milyen irányú ez az elmozdulás?

Természetesen önmagunk munkájának értékelésén túl a diák saját magára vonatkozó értékelése is nagyon fontos. Nagyon fontos, hogy megkérdezzük a diákot, hogy ő saját maga mit gondol az elmúlt időszakról. Milyen fontosabb pozitív/negatív események történtek vele? Hogy látja saját magát az elmúlt időszakban? Mi az, amit erős oldalának tart? Min változtatna? Természetesen e beszélgetések lényegének rögzítése nagyon fontos, hiszen kiindulópontul szolgálhat a további együttműködés kereteinek meghatározásához.

Feladat: A kiválasztott diákkal és mentorával (gyermekvédelmi felelőssel) közösen készítsenek egy segítő tervet! Ennek elkészítési folyamatáról készítsen egy reflexiót: mi az, ami nehezen ment a terv készítésében? Milyen tapasztalatai vannak a segítő terv készítésének folyamatáról?

A segítő terv beteljesedését az ehhez kapcsolódó szerződések elkészítése jelenti. A segítő munkában gyakran alkalmazzuk a szerződéskötés módszerét. A szerződés a kölcsönösséget, a partnerséget sugallja, ez pedig az egyik legfontosabb feltétele a segítő munkának. A jó szerződésben reális és közösen kijelölt célo-

kat, elvárásokat fogalmaznak meg. Nagyon fontos, hogy meghatározzák a segítség időkereteit, illetve hogy az együttműködés szabályait is tisztázzák (pl. mikor kinek mi a feladata – feladatot nemcsak a diák, hanem maga a segítő pedagógus is kaphat). Derüljön ki, honnan indulnak, hová tartanak, milyen akadályok merülhetnek fel a segítség folyamatában, ezen akadályok kikerülése érdekében mit tesznek! A szerződések mindig az egyéni segítő tervnek a részei, hiszen az ott meghatározott feladatokról kötnek megállapodást. Fontos, hogy a szerződésszegés következményei is tisztázottak legyenek mindkét fél számára.

Feladat: A kiválasztott diákkal kössön szerződést egy konkrét probléma (például folyamatos késés, órán való viselkedés) kezelése érdekében! Nézze meg egy hónap múlva, hogy mennyire volt működőképes a szerződés! Ha nem működött, mivel magyarázza azt? Mit tenne annak érdekében, hogy működjön?

6.4. Az esetmegbeszélés módszere

Az esetmegbeszélést gyakran a gyermekjóléti, családsegítő szolgálatokhoz szokták kötni, holott szinte minden közoktatási intézményben alkalmazzuk ezt a módszert, csak talán nem annyira tudatosan.⁶

Az esetmegbeszélés célja alapvetően a segítő folyamat támogatása, átbeszélése, a segítő személyek szakmai segítése. A közoktatási intézményekben az esetmegbeszélés rendszerint a konkrét esetről szól, azaz komplexen a kliensről, a diákról (ez jelenti az egyént, a családját, az őt körbevevő közösséget), a problémáról (mi a diák elakadása, nehézsége), a cselekvési tervről és az ehhez kapcsolódó akcióról. Nagyon fontos, hogy az esetmegbeszélésnek mindig a konkrétumok és a realitások szintjén kell maradnia.

Az esetmegbeszélés gyakorisága az adott esettől függ. Általában azt szoktuk javasolni, hogy a következő szempontokat tartsák szem előtt a gyakoriság meghatározásánál:

- Milyen típusú a probléma?
- Milyen gyakran igényel a diák folyamatos, rendszeres visszacsatolást?
- Milyen gyakran igényelnek segítséget, szakmai beszélgetést a segítők?

Nagyon oda kell figyelni, hogy tervezett, strukturált legyen a folyamat, éppen ezért érdemes áttekinteni az esetmegbeszélés módszertanával foglalkozó leírás által ajánlott legfőbb lépéseket (Megyesi, 2002):

1. lépés: az eset ismertetése – itt történik meg a résztvevők tájékoztatása, a problémát jelzők oldaláról az eset bemutatása, illetve a résztvevők érzelmi viszonyulásának feltárása az adott nehézséggel kapcsolatban.
2. lépés: a család, a diák jellemzése, a kollégák, diáktársak, családtagok megfigyelései, valamint a diák saját véleménye alapján.
3. lépés: a diák érzelmi viszonyulási rendszerének feltárása: ki az, akit elfogad/elutasít? Ki az, aki szövetségese lehet nekünk, segítőknak, illetve a diáknak a probléma megoldásában?
4. lépés: az eddig kapott segítség feltárása: kik azok, akik foglalkoztak már a diák problémájával? Miért nem sikerült megoldani a problémát?
5. lépés: kompetenciák átgondolása: ki milyen szinten lehet kompetens a beavatkozás során? A beavatkozásban hogyan kap szerepet a diák? A beavatkozástól milyen változás remélhető?
6. lépés: a változás irányának, mélységének meghatározása, szakemberek bevonása: milyen más szakember bevonása látszik szükségesnek? Ki az, aki felveszi vele a kapcsolatot? Konkrétan miben kérünk segítséget? A beavatkozástól milyen változás remélhető?
7. lépés: a lehetséges akadályok átgondolása: milyen akadályokra kell előre számítani? Hogyan lehet ezeket csökkenteni, esetlegesen kikerülni?
8. lépés: a segítség, beavatkozás menetének meghatározása és rögzítése: a stratégiai célok kijelölése, a javaslatok elfogadtatása minden érdekelttel szerződés formájában, hiszen nem helyettük, hanem róluk, értük zajlik a segítség. Nagyon fontos, hogy itt egyértelművé kell tenni a diák szerepét, felelősségét az érte zajló segítői folyamatban.

⁶ Az alábbi rész az Együtt a gyermekvédelemben c. folyóiratban megjelenő cikk szerkesztett változata. Az esetmegbeszélés. Együtt a gyermekvédelemben. 2010. 7. sz. 12–13.

9. lépés: értékelés, mely folyamatos, menet közben állandóan értékelni kell, de nem szabad elfeledkezni arról, hogy végső értékelést adjunk a folyamat egészéről, a cél megvalósításáról, a segítség módszerének kiválasztásáról, a szerződés megvalósulásáról. Az értékelés során az alábbi szempontokat érdemes szem előtt tartani:

- Az elmúlt időszak rövid összefoglalása.
- Az elmúlt időszakra kitűzött megvalósítási terv.
- A meg nem valósított tervek, kudarcok és annak okai.
- Nehézségek, következtetések, új kérdések.
- Személyes érzések az elért eredményekkel, célokkal kapcsolatban.
- Új akcióterv kidolgozása, ha szükséges.

Ezek a lépések természetesen nem egy ülés során valósulnak meg, de vannak olyan elemek, szabályok, melyeknek minden egyes ülésen meg kell valósulniuk. Ezek pedig a következők:

- Előzetesen ne feledjük el meghívni az esetmegbeszélés résztvevőit!
- Érdemes odafigyelni, hogy hány fő vegyen részt! Tapasztalataink szerint max. 8 fő tud érdemben megszólalni az esetmegbeszélésen.
- Fontos, hogy nyugodt helyet biztosítsunk az esetmegbeszélésre, körbe helyezük el a székeket!
- A hozzászólás szabályainak tisztázása: időkeretek meghatározása, a személyeskedés kizárása.
- Az esetmegbeszélés vezetőjének/moderátorának, jegyzőkönyvvezetőjének megválasztása.
- Jelenléti ív készítése.
- A jegyzőkönyv aláírása a résztvevők által.
- Egy-egy ülés időtartama ne legyen több mint 90 perc.
- Mindenféleképpen legyen ott a diák, illetve az őt támogató mentor/személy!

Az esetmegbeszélés során leggyakrabban elkövetett hibák:

- Túl sok/keves embert hívnak meg az esetmegbeszélésre.
- Nem rögzítik a hozzászólások idejét, így előfordulhat az, hogy valaki kisajátítja a szót, vagy egyáltalán nem szólal meg.
- A moderátor nem irányítja az eseményeket, nem figyel arra, hogy mindenki szót kapjon.
- A segítség helyett inkább a számonkérés hangja dominál, egyfajta fegyelmi tárgyalás hangulata van az esetmegbeszélésnek – ezzel azonban teljes mértékben elmélyítik a kollégák a diák kiszolgáltatottságát.
- Nem maradnak a realitás talaján, nem a diákhoz, hanem saját elvárásaikhoz igazítják a kitűzött célt.
- Nem veszik figyelembe a diák érdekeit, sajátosságait.
- Elbeszélnek egymás mellett a résztvevők, a problémamegoldás helyett sérelmek felsorakoztatása történik meg.
- Nem készítenek feljegyzést a történetekről, így ellentmondások alakulhatnak ki.
- Nincs jelen a diák érdekeit képviselő segítő személy.
- Érzelmek alapján döntenek, sokszor a probléma megoldása helyett inkább meg szeretnének szabadulni attól, a felelősséget igyekeznek egymásra hárítani.

Érdemes a fentiekre odafigyelni annak érdekében, hogy valóban a segítő folyamatnak egy célirányos, szakmai színtere legyen az esetmegbeszélés.

Feladat: A tanárjelölt vagy az iskolán, vagy pedig a gyermekjóléti szolgálaton belül szervezett esetmegbeszélésről készítsen megfigyelési jegyzőkönyvet, kiemelten figyelje meg a résztvevők egymás közötti verbális és nonverbális kommunikációját!

6.5. A pedagógiai vélemény készítése

Joggal merülhet fel bennünk a kétségbeesett kérdés, amikor pedagógiai véleményt kell írunk: hogyan is kell ezt csinálni?⁷ Fontos tudni, hogy ezt a dokumentumot az alábbi intézmények kérhetik tőlünk:

- önkormányzat jegyzője, szociális irodája
- gyermekjóléti szolgálat – rendszerint a családgondozás során a szükséges információk beszerzése miatt
- a rendőrség – abban az esetben, ha áldozatként vagy akár elkövetőként kerül a kiskorú a látókörükbe
- bíróság – a fenti eseteken túl gyakran kéri ki a véleményünket gyermek-elhelyezési perek esetében
- gyámügy – kapcsolattartás szabályozása, gondozási hely megváltoztatásával kapcsolatos kérések esetében
- pártfogói szolgálat – a pártfogói felügyelet alatt álló diákjainkról kérhetnek tájékoztatást, illetve a bűncselekménnyel vádolt fiatakorúról is
- nevelési tanácsadó
- gyermek ideggondozó szakorvos

A pedagógiai vélemény elkészítése előtt érdemes tisztázni, hogy mi is a célja a pedagógiai véleménynek, mire helyezzük hangsúlyt. Azonban előfordulhat, hogy nem kapunk szempontokat, így teljes mértékben ránk van bízva a vélemény elkészítése. Ehhez szeretnénk néhány jó tanácsot adni.

A pedagógiai vélemény célja, hogy a gyermeket nem ismerő személyek tájékozódjanak róla, környezetéről, családjáról, az adott esetről, aminek megoldása érdekében kéri a véleményt. A véleményt olvasó a mi szemüvegünkön át látja a gyermeket, éppen ezért az egyik legfontosabb alapszabály: törekedjünk az objektivitásra, a konkrét információk közlésére. Természetesen nem tilos leírni véleményünket, meglátásainkat, de ezek minden esetben alátámasztottak legyenek, érdemes jelezni, hogy milyen tapasztalások, élmények alapján fogalmazzuk meg mindezt.

Nem egyszerű dolog jól használható véleményt írni egy gyermekről, ehhez nagyon sok információra van szükségünk, akár eltérő forrásokból. Érdemes megnézni először a konkrét, objektív, leírt információkat egy adott gyermekről, ezek pedig a következők lehetnek:

- A gyermek személyes adatai a nyilvántartás miatt.
- A gyermek tanulmányi eredményeivel kapcsolatos iratok – bizonyítvány, anyakönyvi kivonatok, osztálynapló stb.
- A gyermek magatartásával kapcsolatos iratok – ha van, a fegyelmi tárgyalások dokumentációja.
- A gyermek gyermekvédelmi esetkezelésének dokumentumai – ha van ilyen. Itt lehet gondolni például az esetmegbeszélések jegyzőkönyveire, az esetnaplóra, az egyéni fejlesztési/fejlődési tervére.

E dokumentumokon túl a saját, illetve a kollégák megfigyelései, tapasztalatai is fontosak lehetnek, illetve ne feledkezzünk el magáról a diákról és kortársairól sem! Nagyon gyakran a kortársak már jóval korábban tudnak egy-egy problémáról, mint ahogy a gyermekvédelmi rendszer tudomására jut, ők látják társaikat iskolán kívüli helyzetekben – a gyerekek „hangjának” érvényesülés elengedhetetlen, ezzel is erősítve azt a szemléletmódot, hogy nem a fejük felett, hanem velük együtt döntünk, beszélünk róluk.

Kikerülhetetlen és meghatározó információforrás a gyermek szülője, gyámja, gondviselője. A beszélgetéseken túl akár a családlátogatás eszköze is rendelkezésünkre áll, bár személy szerint a nevelő célzatú, a számonkérést sugalló családlátogatásokat nem tartjuk szerencsés megoldásnak, ha addig nem volt a családlátogatás gyakorlat.

Érdemes jól meghatározott szempontok mentén átgondolni a pedagógiai véleményt:

- *A gyermek lakókörnyezete:* ennek során olyan kérdésekre érdemes kitérni, mint például: az adott település milyen részén fekszik a lakás? Mi jellemző a lakás komfortjára? Van-e lehetősége a nyugodt pihenésre, a tanulásra a diáknak? Hány fővel él egy szobában? Van-e televízió, számítógép a szobájában? Milyen távolságra esik a lakás az iskolától? Milyen a közlekedés?

⁷ Az alábbi rész az Együtt a gyermekvédelemben c. folyóiratban megjelenő cikk szerkesztett változata. Hogyan készítsünk pedagógiai véleményt? Együtt a gyermekvédelemben. 2011. 4. sz. 4–6.

- *A családi háttér:* mi jellemző a család szerkezetére? Mennyire átlátható a családi rendszer? Kiből áll a család? Édes- vagy nevelőszülők nevelik-e a gyermeket? Hány testvére van? Hol helyezkedik el a sorban a gyermek? Kikre támaszkodhat a diák, ha baj van? A családból ki tartja az iskolával, óvodával a kapcsolatot? Mi jellemző a kapcsolattartás minőségére, mennyiségére? Mennyire együttműködők? Keresik-e az iskolát/óvodát probléma esetén? Ha igen, milyen nehézségekben kérnek segítséget? Ha nem keresik, akkor az óvoda/iskola milyen lépéseket tett annak érdekében, hogy közösen oldják meg a problémát? Volt-e az intézménynek konfliktusa a szülővel? Ha igen, miért? Mennyire sikerült megoldani? Ha nem, miért nem?
- *A gyermek magatartása:* általában mi jellemzi a gyermek magatartását? Visszahúzó vagy agresszív? Milyen esetekben jelenik meg extrém viselkedés? Mivel magyarázza ezeket? Mivel tudja alátámasztani a gyermek viselkedéséről alkotott képét? Van-e valamilyen speciális igénye, szükséglete a diáknak? Jellemző-e rá bármilyen deviáns viselkedési forma? Történt-e olyan krízis, ami kedvezőtlenül befolyásolta a gyermek magatartását?
- *A gyermek tanulmánya:* mi jellemzi a tanulmányi eredményeit? Volt-e nagyobb eltérés bármelyik irányban? Mikor figyelhető meg ezek a változások? Van-e tanulási nehézsége? Ha igen, milyen területeken? Melyek az erősségei, gyengeségei?
- *Kortárskapcsolatok:* hol helyezkedik el az osztály-, csoportközösségben? Peremhelyzetű vagy központi személy? Milyen tipikus konfliktusai vannak a csoporton belül? Mennyire vesz részt a közösség életében? Van-e szoros érzelmi kapcsolata a közösségen belül? Tagja-e valamilyen közösségnek, bandának? Ha igen, hogyan befolyásolják ezek viselkedését?
- *A felnőttekkel való kapcsolata:* kikkel és milyen minőségű kapcsolata van az iskolán/óvodán belül? Milyen tipikus konfliktusai vannak a felnőttekkel? Hogyan próbálták meg ezeket kezelni? Van-e olyan személy, akivel bizalmas, kifejezetten jó a kapcsolata az intézményen belül? Van-e az intézményen kívül olyan személy, akire lehet támaszkodni a segítés folyamatában?
- *A segítségnyújtás lehetőségei:* Kért-e segítséget bárkitől is az intézményen belül? Milyen segítséget adtak az intézményen belül? Volt-e kapcsolata a gyermekvédelmi felelőssel? Iskolapszichológussal? Jelezték-e a problémát intézményen kívülre más segítő szolgálatnak, gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagoknak? Történt-e valamilyen konkrét együttműködés a gyermek érdekében? Ha igen, mit éreztek sikeresnek/sikertelennek? Miért? Ha nem, miért nem?

A fenti szempontsor csupán egy javaslat, ez bővíthető, módosítható a véleménykérők kérése szerint. A pedagógiai vélemény írásakor fontos etikai szempont, hogy adjunk visszajelzést a gyerekeknek, fiatalnak arról, hogy milyen kép bontakozott ki bennünk róluk, a problémáról, milyen véleményt fogunk adni – ezzel is erősítve őt abban, hogy nem a feje fölött készül a vélemény. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a vélemény készítése során kerüljük a szakkifejezések használatát, érthetőségre, objektivitásra törekedjünk!

Feladat: Készítsen a kiválasztott diákról pedagógiai véleményt az eddigi tapasztalatai alapján!

JAVASOLT SZAKIRODALOM

- BARTHA É. – GYÓRIK E. – HEGEDŰS J. – KÁDÁR E. – TÓTH I. (2009): *A személyközpontú diáktámogatás működtetésének keretei, elemei és rendszere*. Diáktámogató füzetek 2. Dobbantó Projekt, Budapest.
- BARTHA É. – GYÓRIK E. – HEGEDŰS J. (2010): *A segítő pedagógia módszertana*. URL: <http://www.youthopportunity.eu/dox/obm/segpedmod.pdf>.
- FONYÓ I. – PAJOR G. (1998): *Fejezetek a konzultáció pszichológiájából*. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest.

7. Zárszó

A pedagógusképzésnek talán az egyik legelhanyagoltabb területe a hátrányos és veszélyeztetett helyzetű gyermekekkel való foglalkozásra való felkészítés. Itt nemcsak a tanórai keretekre gondolunk, hanem az oktatáshoz közvetlenül nem kapcsolódó nevelési, segítő feladatokra is. Hisszük, hogy a gyermekvédelmi problémák kezelése sikeres lesz, ha a pedagógusok (leendő pedagógusok) a segítő pedagógia szemléletmódját elsajátítják. A hatékony gyakorlati megoldások kulcsa az egyéni bánásmód, a személyközpontú megközelítés, amelynek lényege, hogy „nem a problémára, hanem a személyre reagál, annak minden problémájával együtt. A problémás fiatalok egy őket megértő emberben tudnak megbízni.” (Győrik, 2010, 3.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Jogszabályok

1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről. CD Jogtár vagy Gácsér József: Pedagógiai antológia. JGYTF Kiadó, Szeged, 1997. 215–240.

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény és annak módosításai.

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról és módosításai.

11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről.

15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről.

Könyvek, cikkek

BARCSI A. (2007): *Gyermekvédelmi útmutató. Módszerek és ajánlások a gyermekvédelemmel foglalkozóknak.* Mozaik, Szeged.

BARTHA É. – GYŐRIK E. – HEGEDŰS J. (2010): *A segítő pedagógia módszertana.* URL: <http://www.youthopportunity.eu/dox/obm/segpedmod.pdf> Letöltés ideje: 2011. 06. 03.

BARTHA É. – GYŐRIK E. – HEGEDŰS J. – KÁDÁR E. – TÓTH I. (2009): *A személyközpontú diáktámogatás működtetésének keretei, elemei és rendszere.* Diáktámogató füzetek 2. Dobbantó Projekt, Budapest.

BÍRÓ J. (szerk.) (2006): *Biopolitika. Drogprevenció.* L'Harmattan Kiadó – ELTE TáTK, Budapest.

BUDA B. (1995): *A mentálhigiénié szemléleti és gyakorlati kérdései.* TÁMASZ, Budapest.

BUERGENTHAL, Th. (2001): *Nemzetközi emberi jogok.* Helikon Kiadó, Budapest.

BÜKI P. (2009): *A gyermek védelme.* Pont Kiadó, Budapest.

CSÁNYI Cs. (2010): *A tanúvédelem és a szervezett bűnözés összefüggései és a tanúvédelem egyes eszközei.* PhD értekezés. PTE ÁJK, Pécs.

Együtt a gyermekvédelemben c. folyóirat 2009–2011 között megjelent számai.

FÁBIÁN R. – SIMICH R. (2006): *Meglévő és működő modellprogramok, valamint az iskolai szexedukációs események értékelése.* Országos Egészségfejlesztési Intézet, Budapest.

FERENCZI Z. (2003): *Drogprevenció, pedagógus, iskola.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

FILÓ E. – KATONÁNÉ PEHR E. (2006): *Gyermeki jogok, gyermekvédelem.* HVG-ORAC. Budapest.

FÖLDES P. (2001): *Gyermekvédelem az iskolában.* In: Szekszárdi J. (szerk.): *Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek.* OKI Kiadó – Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 362–378.

GYŐRIK E. (2010): *A segítő pedagógia alkalmazása oktatási intézményben.* Belvárosi Tanoda, Budapest. URL: <http://www.youthopportunity.eu/dox/obm/prot-segped.pdf> Letöltés ideje: 2011. 06. 03.

HEGEDŰS J. – PINTYI Z. (2008): *Segédanyag a gyermekbántalmazás témájához pedagógusok számára.* Magdolna RÉV projekt, Budapest. URL: http://www.hegedus.name/index_elemei/magdolna.pdf Letöltés ideje: 2011. 06. 03.

HERCZOG M. (2001): *Gyermekvédelmi kézikönyv.* KJK, Budapest.

HERCZOG M. (szerk.) (2011): *A gyermekvédelem nagy kézikönyve.* Complex, Budapest.

- KATONÁNÉ PEHR E.: *A gyermekvédelem szerepe és lehetőségei az iskolai erőszak megelőzésében és kezelésében.*
URL: http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/pehr_gyermved_080521.pdf Letöltés ideje: 2011. 06. 03.
- MAKAI É. (2000): *Szétszakadt és meg nem font hálók. Iskolai gyermekvédelem a '90-es években.* OKKER, Budapest.
- MEGYESI M. (2002): *Módszertani ajánlás az eszmegbeszélés folyamatára vonatkozóan.* Kézirat, Szeged.
- ÖRKÉNYI Á. – ZAKARIÁS I. – KÖKÖNYEI Gy. (2007). *Reziliencia – összefüggések.* In: Németh Á. (szerk.): *Serdülőkorú fiatalok egészsége és életmódja.* OGYEI, Budapest. 171–184.
- RÁCZ J. (1999): *Addiktológia. Tünettan és Intervenciók.* HIETE, Budapest.
- RÁCZ J. – HOYER M. – KOMÁROMI É. – SASVÁRI A. (2000): *A drogkérdésről – őszintén. B+V (medical&technical)* Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- SIMICH R. (2010): *Iskola – egészségfejlesztés – szexedukáció – Veszélyeztetett korú diákok prevenció igényei és szükségletei.* Országos Egészségfejlesztési Intézet, Budapest. URL: http://www.oefi.hu/tanulmany_szex.pdf Letöltés ideje: 2011. 06. 03.
- SIMONYI I. (2004): *Segédlet az iskolai egészségnevelési, egészségfejlesztési program elkészítéséhez.* OM, Budapest. URL: http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kozokt/eg_segedletjav03161750sifp.pdf Letöltés ideje: 2011. 06. 03.
- SOÓS Zs. (2005): *A szociális munka alapjai.* Comenius Bt., Pécs.
- STRAUSZNÉ SIMONYI E. (1998): *Az iskolai gyermekvédelem helye a gyermekvédelem rendszerében.* Fővárosi Pedagógiai Intézet, Budapest.
- SZILÁGYI V. (2006): *Szexuálpedagógia – Szexuális egészségnevelés.* Athenaeum, Budapest.
- TAKÁCS P. – SCHÁD L. (2004): *Az iskolai drogstratégia kialakítása és módszertana.* T+T Szolgáltató és Oktatási Központ Bt., Budapest.
- V. GÖNCZI I. (szerk.) (2006): *Drogmegelőzés.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- VECZKÓ J. (2007): *Gyermekvédelem pszichológiai és pedagógiai nézőpontból. Társadalmi, család- és gyermekkérdések.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- VERESSNÉ GÖNCZI I. (2003): *A gyermekvédelem pedagógiája.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- VOLENTICS A. (1999): *Gyermekvédelem és reszocializáció.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Mellékletek – Űrlapok a gyermekvédelmi munkához

1. Űrlap az étkeztetési támogatás igényléséhez (forrás: Kőbánya Önkormányzata)

Kedvezményes étkezés iránti kérelem

Alulírott kérem, hogy a velem közös háztartásban élő gyermekem (gyermekeim) részére **kedvezményes étkeztetésre való jogosultságot** szíveskedjenek megállapítani:

Név: _____ Születési idő: _____ Oszály: _____ Anyja neve: _____ Intézmény neve, címe: _____

1.
2.
3.
4.
5.
6.

Kérelmező neve: telefonsz.:
Születési neve (leánykori neve):
Anyja neve:
Születési hely, év, hó, nap:
Lakóhely:
Tartózkodási hely:
Személyi igazolvány száma:
Társadalombiztosítási azonosító jel:
Családi állapota: (aláhúzással kérjük kijelölni) nőtlen, hajadon, nős, férjezet, elvált
egyéb: egyedülálló, élettársal élő, különváltan élő
Havi nettó jövedelem: (nyugdíj, munkabér, stb.)
Házastársa/élettársa neve:
Születési neve (leánykori neve):
Anyja neve:
Születési hely, év, hó, nap:
Havi nettó jövedelme: (nyugdíj munkabér, stb.)

Igénylés jogcíme: (kérjük a megfelelőt megjelölni)

1. Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülök
2. Három vagy több gyermeket nevelek
3. Tartósan beteg vagy fogyatékos gyermeket nevelek

Családban a kérelem benyújtásának időpontjában kérelmezővel közös háztartásban élő közeli hozzátartozók adatai:

Név	Rokonsági fok	Születési idő év,hó,nap	Foglalkozás	Havi nettó jövedelem	Szociális támogatás

Nyilatkozat: Büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a fenti adatok a valóságnak megfelelnek.
Hozzájárulok kérelmem elbírálásánál az adataim, (hozzátartozóim adatai) kezeléséhez.

Budapest, 20.....

.....
Szülő/gondviselő aláírása

Kérelemhez mellékelni kell

- Nappali oktatás munkarendje szerint fennálló tanulói vagy hallgatói jogviszonyról igazolást

Amennyiben NEM részesül gyermekvédelmi kedvezményben kérjük a:

- Kérelmező és a vele közös háztartásban élő közeli hozzátartozók, a kérelem benyújtását megelőző *havi nettó jövedelemigazolását, családi pótlékra* igazolást
- Tartósan beteg, illetőleg súlyos fogyatékos gyermek egészségi állapotára vonatkozó igazolást

Tájékoztatás:

Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek részére, aki - *bölcsődés, óvodás, 1-7 évfolyam nappali rendszerű iskolai oktatásban részt vevő* - az étkeztetése ingyenes, ebben az esetben nem kell kedvezményes étkeztetést igényelni, csak a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményről szóló határozatot kell bemutatni az intézményben.

Kedvezményes étkezés iránti kérelem
(közéiskolás, illetve nem a kerületi intézménybe járó gyermek részére)

Alulírott kérem, hogy a velem közös háztartásban élő gyermekem (gyermekeim) részére **kedvezményes étkezletre való jogosultságot** szíveskedjenek megállapítani:

N év: Születési idő: Osztály: Anyja neve: Intézmény neve, címe:

1.
2.
3.
4.
5.
6.

Kérelmező neve: telefonsz.:
Születési neve (leánykori neve):
Anyja neve:
Születési hely, év, hó, nap:
Lakóhely:
Tartózkodási hely:
Személyi igazolvány száma:
Társadalombiztosítási azonosító jel:
Családi állapota: (aláhúzással kérjük kijelölni) nőlen, hajadon, nős, férjezet, elvált
egyéb: egyedülálló, élettársal élő, különváltan élő
Havi nettó jövedelem: (nyugdíj, munkabér, stb.)
Házastárs/élettársa neve:
Születési neve (leánykori neve):
Anyja neve:
Születési hely, év, hó, nap:
Havi nettó jövedelme: (nyugdíj munkabér, stb.)

Jelentés jogcíme: (kérjük a megfelelőt megjelölni)

1. Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülök
2. Három vagy több gyermeket nevelök
3. Tartósan beteg vagy fogyatékos gyermeket nevelök

Családban a kérelem benyújtásának időpontjában kérelmezővel közös háztartásban élő közeli hozzátartozók adatai: (a fenti leírt gyermekeken kívül)

Név	Rokonsági fok	Születési idő év,hó,nap	Foglalkozás	Havi nettó jövedelem	Szociális támogatás

Nyilatkozat: Büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a fenti adatok a valóságnak megfelelnek.
Hozzájárulok kérelmem elbírálásánál az adataim, (hozzátartozóim adatai) kezeléséhez.

Budapest, 20.....

.....
Szülő/gondviselő aláírása

Kérelmekhez mellékelni kell!

- Nappali oktatás munkarendje szerint fennálló tanuló vagy hallgatói jogviszonyról igazolást

ÉTKEZTETŐ INTÉZMÉNY TÖLTI KI:

Igazolom, hogy a napközis illetve menzai térítési díj napi Ft, melynek csökkentését %-kal kérelmező részére javaslom.

Intézmény megnevezése, címe:

Intézmény számlaszáma:

..... gyermekvédelmi pedagógus igazgató/intézményvezető

P.H.

2. Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény iránti kérelem (forrás: Kőbánya Önkormányzata)

Rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény iránti kérelem

Atalulrot kérem, hogy a velem közös háztartásban élő gyermeke(i)m részére **rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre** való jogosultságot szíveskedjenek megállapítani.

NYILATKOZAT
A) Személyi adatok

1. A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság megállapítását kérő neve (csaljkoti név is):
 a) Anyja neve:
 b) Születési hely, ideje:
 c) Lakóhelyi cím:

2. A családban a Nyilatkozat benyújtásának időpontjában a rendszeres kedvezményt kétével közös háztartásban élő közös hozzátartozók száma:

3. A Nyilatkozat benyújtásának időpontjában a rendszeres kedvezményt kérővel közös háztartásban élő, az egy főre jutó jövedelem számítása szempontjából figyelembe vehető közös hozzátartozók adatai:

	Név	Születési hely, idő	Anyja neve
házastársa, élettársa			
egyéb rokon, akinek eltartásáról gondoskodik			

Közös háztartásban élő gyermek, akire a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményt kéri:

Gyermek neve: Születési hely, idő: Óránly: Anyja neve:

1. Intézmény neve, címe:

2. Intézmény neve, címe:

3. Intézmény neve, címe:

4. Intézmény neve, címe:

5. Intézmény neve, címe:

A kérelemhez mellékelni kell a jövedelemnyilatkozat 1-14. pontjában feltüntetett jövedelmek valódiságának igazolására szolgáló iratokat.

B) Jövedelmi adatok

A jövedelmek típusa	A kértmező jövedelme	A kértmezővel közös háztartásban élő házastárs (élettárs) jövedelme	A kértmezővel közös háztartásban élő egyéb rokon jövedelme	Összesen
1. Munkaviszonyból, munkaviszony irányultó egyéb jogviszonyból származó jövedelem és lényegre				
2. Társas és egyéni vállalkozásból származó jövedelem				
3. Ingatlan, ingó vagyontárgyak értékesítéséből származó jövedelem				
4. Nyugdíjtáras, haláleseti nyugdíjtáras, egyéb nyugdíjtáras ellátások				
5. A gyermek eltartásához és gondozásához kapcsolódó támogatások (különösen: GYED, GYES, GYET, családi pótlék, gyermekjuttatás, árvajuttatás)				
6. Munkáltatói szervek által folyósított rendszeres pénzbeli ellátás				
7. Föld bérbeadásából származó jövedelem				
8. Egyéb (különösen: kapott tartás-, ösztöndíj-, ingatlanpótlék) származó jövedelem, kis összegű kölcsönök stb.)				
9. Összes bruttó jövedelem				
10. Személyi jövedelemadó vagy előleg összege				
11. Egészségbiztosítás és nyugdíjintézetek összege				
12. Munkáltatói járulékok összege				
13. A család összes nettó jövedelme (9-10+11+12)				
14. A család összes nettó jövedelmét csökkentő tényezők (tartásdíj) összege				

15. AZ ÜGYVITELZŐ TÖLTI KI:
 Önkormányzat által folyósított rendszeres pénzbeli ellátás (a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. tv. 4. § (1) bek. a) pontja)

Egy főre jutó havi családi nettó jövedelem (megközelítő tölts ki): Ft/bék.

Kérelemhez mellékelni kell:

- Jövedelemnyilatkozat 1-14. pontjában feltüntetett jövedelmek valódiságának igazolására a kérelem benyújtását megelőző *havi nettó jövedelemigazolása, nem rendszeres jövedelemről 12 havi nettó jövedelemigazolása, családi pótlékról igazolás stb.)*
- Egyedülálló kérelmező esetén az egyedülállóság tényére vonatkozó nyilatkozatot a megfelelő igazolásokkal együtt. *(Egyedülálló az, a személy, aki hajadon, nőtelen, özvegy, érvényes házastársától külön él, kivéve ha élettársa van)*
- Vagyonynyilatkozat
- Tartásban beteg, illetőleg súlyos fogyatékos gyermek egészségi állapotára vonatkozó igazolást
- Közép- illetve felsőoktatási intézményben tanulóktól iskolalátogatási igazolást.

C) Vagyoni adatok

I. Ingatlanok

1. Lakástulajdon és lakótelek-tulajdon (vagy állandó, illetve tartós használat) címe:
 városközség utca ház
 alapterület: m², tulajdoni hányad a szerzés ideje: év. Becsült forgalmi érték: Ft. Egy főre jutó forgalmi érték: Ft.

2. Üdültulajdon és üdülőtelek-tulajdon (vagy állandó, illetve tartós használat) címe:
 városközség utca ház
 alapterület: m², tulajdoni hányad a szerzés ideje: év. Becsült forgalmi érték: Ft. Egy főre jutó forgalmi érték: Ft.

3. Egyéb, nem lakás céljára szolgáló épület-építmény-tulajdon (vagy állandó használat) megnevezése:
 (zárkarni építmény, műhely, üzlet, műterem, rendező, garázs stb.) címe:
 városközség utca ház
 alapterület: m², tulajdoni hányad a szerzés ideje: év. Becsült forgalmi érték: Ft. Egy főre jutó forgalmi érték: Ft.

4. Termőföldtulajdon (vagy állandó használat) megnevezése: címe:
 városközség utca ház
 alapterület: m², tulajdoni hányad a szerzés ideje: év. Becsült forgalmi érték: Ft. Egy főre jutó forgalmi érték: Ft.

II. Egyéb vagyonrészek

5. Gépjármű
 a) személygépkocsi: típus rendszám: a szerzés ideje:
 Becsült forgalmi érték: Ft. Egy főre jutó forgalmi érték: Ft.
 b) tehergépjármű, autóbusz: típus rendszám: a szerzés ideje:
 év. (rendszám nélküli gépek esetén a gyártási vagy azonosító számot kell feltüntetni.) Becsült forgalmi érték: Ft. Egy főre jutó forgalmi érték: Ft.

III. Összes vagyonrész

6. A család összes vagyonának becsült forgalmi értéke (1.+2.+3.+4.+5.): Ft. Egy főre jutó forgalmi érték: Ft.

Kijelentem, hogy a fenti adatok a valóságnak megfelelnek. Hozzájárulok a nyilatkozatban szereplő adatoknak a szociális igazgatás eljárásban történő felhasználáshoz, közléséhez.

Megjegyzés: Ha a kérelmező vagy közeli hozzátartozója bírságot vagy büntetőjogi felelősséget szenvedett, akkor a vagyonnyilatkozat megfelelő pontját a vagyonrészek számával egyezően kell kitölteni.

Büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a NYILATKOZAT-ban közölt adatok a valóságnak megfelelnek.

Dátum:

.....
 rendszeres kérvényezői igénylő vagy törvényes képviselőjének aláírása

3. Rendkívüli gyermekvédelmi támogatás iránti kérelem (forrás: Kőbánya Önkormányzata)

Átmeneti segély, vagy rendkívüli gyermekvédelmi támogatás iránti kérelem

Kérelmező neve: telefonsz.:
 Születési neve (leánykori név):
 Születési helye: születési idő:
 Anyja neve:
 Lakóhelye:
 Tartózkodási helye:
 Személyi igazolvány száma: TAJ.sz.:
Családi állapota: nőtlen, hajadon, nős, férjezett, özvegy, elvált, egyéb: egyedülálló, élettársal élő, különváltan élő, mióta:
 Havi nettó jövedelem: (nyugdíj, munkabér, alkalmi munkabér, stb.)

Kérelmezővel közös háztartásban élő közeli hozzátartozók adatai:

Név	Rokonsági fok	Születési hely, idő	Anyja neve:

A kérelem indokolása:

Nyilatkozat: Büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a fenti adatok a valóságnak megfelelnek.
 Hozzájárulok kérelmem elbírálásánál az adataim (hozzátartozóim adatai) kezeléséhez.

Budapest, 20.....

 kérelmező aláírása

Kérelemhez mellékelni kell:

- Jövedelemnyilatkozat 1-14 pontjában feltüntetett jövedelmek valóságát igazoló iratokat a kérelem benyújtását megelőző havi nettó jövedelemből, (családi pótlék, gyermektartásdíj) Nyugdíjas esetében a tárgyév első kérelem beadásakor a Nyugdíjfelosztó által küldött éves nyugdíjigazolás másolatát kérjük csatolni
- Egyedülálló kérelmező esetén az egyedülállóság tényre vonatkozó nyilatkozatot a megfelelő igazolásokkal együtt. (Egyedülálló az a személy, aki hajadon, nőtlen, özvegy, elvált vagy házastársától külön él, kivéve ha élettársat van.)
- Közép- illetve felsőoktatási intézmény igazolása szükséges a tanulói, vagy hallgatói jogviszony fennállásáról.

Jövedelmi adatok

A jövedelmek típusai	Kérelmező jövedelme	Közeli hozzátartozók jövedelme				összesen Ft
1. Munkaviszonyból, munkaviszonyra irányuló egyéb jogviszonyból származó jövedelem és lépjéni						
2. Társas és egyéni vállalkozásból származó jövedelem.						
3. Ingatlan, ingó vagyontárgyak értékesítéséből, származó jövedelem						
4. Nyugellátás, baleseti nyugellátás, egyéb nyugdíjszerű ellátások.						
5. A gyermek ellátásához és gondozásához kapcsolódó támogatások (GYED, GYES, GYET, családi pótlék, gyermek tartásdíj árva ellátás) stb.						
6. Önkormányzat és munkaadó szervezetek által folyósított rendszeres pénzbeli ellátás /1993.évi LIII.tv.4.§(1) bek.1.pont						
7. Föld bérbeadásából származó jövedelem.						
8. Egyéb (pl.: osztálydíj, értékpapírból származó jövedelem, kis összegű kifizetések).						
9. Összes bruttó jövedelem:						
10. Személyi jövedelemadó vagy előleg összege.						
11. Egészségbiztosítási és nyugdíjárulék összege.						
12. Munkavállalói járulékok összege.						
13. A család havi nettó jövedelme összesen: [9-(10+11+12)]						
14. A család összes nettó jövedelmét csökkentő tényező (tartásdíj összege)						
15. Ügymintéze tölti ki! Önkormányzat által folyósított rendszeres pénzbeli ellátás						

Egy főre jutó havi családi nettó jövedelem (ügymintéze tölti ki): Ft/hó

Büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a NYILATKOZAT-ban közölt adatok a valóságnak megfelelnek.

Budapest, 20.....

Az ellátást igénylő, vagy törvényes képviselőjének aláírása

4. Igazolatlan hiányzásokkal kapcsolatos felszólítások

Józsefvárosi Polgármesteri Hivatal
 dr. Xantus Judit jegyző asszony
 1082 Budapest
 Baross u. 63-67.

Írtatószám:
 Tárgy: Ertesztés tanuló igazolatlan mulasztásáról

Tisztelt Jegyző Asszony !

A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 20. § (4) bekezdése értelmében tájékoztatom, hogy iskolánk tanulójának igazolatlan hiányzása elérte a tíz órát.

Bejelentő iskola neve, címe:

Gyermekvédelmi felelős neve:

Osztályfőnök neve:

Tanuló neve: Osztálya:

Születési helye, ideje:

Állandó lakcíme (ir.szám, helységnevé, emelet, ajtó):

Tartózkodási helye (ir.sz., helységnevé, emelet, ajtó):

Anyja neve: lánykori neve:

Telefonszáma:

Állandó lakcíme (ir.sz., em., ajtó):

Tartózkodási helye (ir.sz., em., ajtó):

2

Apja (vagy gondviselő) neve:

Telefonszáma:

Állandó lakcíme (ir.sz., em., ajtó):

Tartózkodási helye (ir.sz., em., ajtó):

(A szülő/gondviselő állandó lakhelyének, illetve tartózkodási helyének adatait csak akkor kell kitölteni, ha különbözik, vagy különböznek a gyermekétől.)

1/ A tanuló hiányzásai közül:

- Igazolt órák száma:
- Igazolatlan órák száma:

Megjegyzés: A szabályérténi eljárás kezdeményezésére akkor nyúlik lehetőség, ha az igazolatlan hiányzásokat az aktuális hiányzások időszakában jelzik a tanuló lakhely szerinti Jegyzőnek.

2/a Az igazolatlan órák összetéve: Hiányzás dátuma Óra, perc (összesen)
(napok felsorolása)

teljes napi hiányzásokból
késésekből
engedély nélküli távozásokból

3/ A 11/1994. (VI. 8.) MKM rend. 20 § (3) bekezdése alapján, az ismételt mulasztást követő szülői megkeresés hatására a szülő hozzáállása a jelzett igazolatlan hiánnyal kapcsolatban:

.....

.....

4/ A szülővel történt kapcsolatfelvételt követően a gyermek hiányzásait illetően:

a) pozitív változás történt megszűnt a hiányzás csökkent a hiányzás	b) nem történt változás
---	-------------------------

egyéb:

5/ Az igazolatlan hiányzások kapcsán feltárt szociális problémák:

.....

.....

3

6/ A tanuló igazolatlan hiányzásának oka:

a) A szülő nem biztosította gyermeke tankötelettségének teljesítését, mert:

.....

b) A gyermek nem teljesítette tankötelettségét, ezért:

- A közoktatásról szóló törvény 76. § (1) bekezdése szerint ellene fegyelmi eljárást kezdeményeztem / nem kezdeményeztem
- Az alábbi pedagógiai eszközöket, módszereket vettem igénybe a tanuló igazolatlan hiányzásának megakadályozására:

.....

c) Egyéb okok és intézkedések:

.....

7/ A 11/1994. MKM rendelet 20. § (3) bekezdés értelmében a szülővel történő kapcsolatfelvétel időpontja:

.....

8/ A 11/1994. MKM rendelet 20. § (3) bekezdés értelmében a Józsefvárosi Gyermekjóléti Szolgálattal történő kapcsolatfelvétel időpontja:

.....

9/ A Józsefvárosi Gyermekjóléti Szolgálat a tanuló családjával:

a) kapcsolatban állt	b) nem állt kapcsolatban
----------------------	--------------------------

Budapest,

Iskolavezető

Függelék az értelem:

- Címzett
- Józsefvárosi Gyermekjóléti Szolgálat
- 1089 Budapest, Köztis u. 33.
- Irattár

5. Jelzés gyermekvédelmi probléma esetén a Gyermekjóléti Szolgáltatnak – forrás: Pilisvörösvár

Jelzőrendszer észlelése

Gyermek neve:.....
 Születési hely, idő:.....
 Anyja neve /leánykori név is/:.....
 Lakcíme:.....
 Nevelési-oktatási intézmény:.....
 Csoportja/Osztálya:.....
 A csoport jellege /tagozat, kis létszámú stb./:.....
 Véleményadó:..... Elérhetősége:.....

A jellemzően tapasztalható gondokat kérjük aláhúzással jelölni!

Tanulási problémák:
 -olvasási nehézség, -írási, helyesírási gond, -matematikai nehézség, -beszédprobléma,
 -a gondolkodás nehezítettsége, -emlékezet probléma, -figyelemzavar, -lassúság/kapkodás
 -fáradékonyság, -alulteljesítés, -változó teljesítmény, -tanulási motiváció hiánya,
 -rossz tanulási módszerek, -teljesítményszorongás, -egyéb:.....

Magatartási problémák:
 -gátoltság, féltékenység, -passzivitás, közöny, -lehangoltság, sírás, -labilitás, túlérzékenység,
 -hiperaktivitás, -motoros nyugtalanság, -indulatkitörések, féktelenség, -dac, ellenkezés,
 -szabályok megszegése, -kötelességmulasztás, -felelőtlenség, vakmerőség, -irányíthatat-
 lanság, -antiszociális viselkedés, lopás, csavargás, kóros hazudozás, -egyéb:.....

Beilleszkedési nehézség:
 -érdektelenség, -magányosság, -kiközösítettség, -rivalizálás, -hatalmaskodás,
 -ellenségeskedés, -gúnyolódás, -üldözés/üldözöttség, -konfliktuskeltés,
 -agresszivitás, -verekedés, -egyéb:.....

Jellemzően milyen szituációkban tapasztalhatóak a megjelölt gondok?

Milyen pedagógiai módszerek bizonyultak sikeresnek eddig?

Milyen alkalmazott pedagógiai módszerek voltak sikertelenek?

A gyermek mely pozitív tulajdonságaira lehet építeni?

A panasz részletesebb kifejtése, egyéb észrevételek, közlendők.

Vélemény kelte:..... Aláírás:.....